

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (ΕΛΜΕΠΑ)

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ

Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Πτυχιακή Εργασία:

**«Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΚΟΠΙΑ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ/ ΚΗΔΕΜΟΝΩΝ ΤΟΥΣ-
ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΝΤΑΞΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ»**

Φοιτήτριες: ΒΑΡΕΛΑΚΗ ΑΝΘΙΜΗ

ΕΥΓΕΝΙΚΟΥ ΕΛΕΝΗ

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: ΚΟΥΤΣΟΥΡΑΚΗ ΕΛΕΝΗ

Ηράκλειο

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2022

Δήλωση Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Copyright@ 2020 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥ, Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο. <https://sw.hmu.gr>

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε. αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία των συγγραφέων Ανθήμη Βαρελάκη και Ελένη Ευγενικού, της επιβλέπουσας καθηγήτριας Ελένη Κουτσουράκη και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Οι υπογράφουσες φοιτήτριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου

δηλώνουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο:

«Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΚΟΠΙΑ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ/ΚΗΔΕΜΟΝΩΝ ΤΟΥΣ-ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΝΤΑΞΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ»

είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε οποιοδήποτε Ίδρυμα ή Οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

(Υπογραφή)

(Υπογραφή)

Ονοματεπώνυμο

Ονοματεπώνυμο

Πίνακας περιεχομένων

Δήλωση Πνευματικής Ιδιοκτησίας.....	2
Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.....	3
Περίληψη	6
ABSTRACT	7
Ευχαριστίες.....	8
<i>Αφιέρωμα.</i>	9
Εισαγωγή	10
ΜΕΡΟΣ Α΄: Θεωρητικό Μέρος.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ.....	13
<i>1.1. Ιστορική αναδρομή των μετακινήσεων των πληθυσμών.</i>	<i>13</i>
<i>1.2. Σύγχρονη μετανάστευση και παγκοσμιοποίηση.</i>	<i>14</i>
<i>1.3. Εννοιολογική προσέγγιση του όρου μετανάστης</i>	<i>18</i>
<i>1.4 Εννοιολογική προσέγγιση του όρου πρόσφυγας</i>	<i>18</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ	22
<i>2.1. Η πολιτική της Ευρώπης για το μεταναστευτικό ζήτημα.</i>	<i>22</i>
<i>2.2. Η σημασία της κοινωνικής ένταξης.</i>	<i>26</i>
<i>2.3 Οι πολιτικές για την κοινωνική ένταξη</i>	<i>29</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ	35
<i>3.1 Τα παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες</i>	<i>35</i>
<i>3.2 Η Νομοθεσία για τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα</i>	<i>36</i>
<i>3.3 Η προώθηση της ένταξης των παιδιών</i>	<i>37</i>
<i>3.4 Η εκπαιδευτική ένταξη</i>	<i>39</i>
<i>3.5 Ο ρόλος του «Κ.Ε.Μ» Ηρακλείου</i>	<i>41</i>
ΜΕΡΟΣ Β΄ : Ερευνητικό Μέρος	45
B.1 Ερευνητικά ερωτήματα	45

B.2 Μεθοδολογία έρευνας.....	45
<i>B.2.1</i> Είδος έρευνας	45
<i>B.2.2</i> Μέθοδος δειγματοληψίας	46
<i>B.2.3</i> Ερευνητικό εργαλείο- Τεχνικές συλλογής δεδομένων.....	47
<i>B.2.4</i> Πεδίο της έρευνας	48
<i>B.2.5</i> Ανάλυση αποτελεσμάτων	49
B.3 Περιορισμοί και δυσκολίες κατά την έρευνα.....	49
B.4 Ανάλυση και παρουσίαση ερευνητικών ευρημάτων	51
<i>B.4.1</i> Εισαγωγή	51
<i>B.4.2</i> Άξονες συνέντευξης	52
<i>B.4.3</i> Αποτελέσματα έρευνας.....	53
B.5 Συζήτηση- Συμπεράσματα	63
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	74
<i>Ελληνόγλωσσες</i>	74
<i>Ξενόγλωσσες/ Μεταφρασμένες</i>	80

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται να παρουσιαστεί η γνώμη των γονέων προσφύγων και μεταναστών αναφορικά με την ένταξη των παιδιών τους στην ελληνική κοινωνία και συγκεκριμένα στον Δήμο Ηρακλείου. Μέσα από σύντομες ιστορικές αναφορές για τη μετανάστευση από τον 19^ο αιώνα έως και σήμερα, αναδεικνύεται η σημασία και η αναγκαιότητα της μετανάστευσης κυρίως για την επιβίωση και την οικονομική ευημερία. Επιπλέον, γίνεται η αποσαφήνιση των όρων «πρόσφυγας» και «μετανάστης» και ταυτόχρονα παρουσιάζεται η σημασία της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών και προσφύγων στα πλαίσια της κοινωνίας που μετοικούν.

Στη συνέχεια, εξετάζεται το νομοθετικό πλαίσιο και οι τρόποι ένταξης των παιδιών μεταναστών και προσφύγων στην ελληνική κοινωνία, δίνοντας έμφαση στην εκπαίδευση. Επίσης, γίνεται αναφορά στον ρόλο του Κέντρου Ένταξης Μεταναστών (Κ.Ε.Μ) Ηρακλείου για την ένταξη των παιδιών αυτών, παρουσιάζονται οι δράσεις και τα προγράμματα που προσφέρονται σε αυτά.

Τέλος, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που διενεργήθηκε μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων με γονείς παιδιών προσφύγων και μεταναστών, οι οποίοι εξυπηρετούνται και συνεργάζονται με το Κ.Ε.Μ του Δήμου Ηρακλείου. Η έρευνα αυτή επιδιώκει να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο βιώνουν οι ίδιοι την ένταξη των παιδιών τους στην ελληνική κοινωνία. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο, εξετάζεται και ο ρόλος της Πολιτείας ως προς την προώθηση της ένταξης μέσω των Κ.Ε.Μ

ABSTRACT

The purpose of this essay is to present the opinion of parents of refugees and immigrants regarding the integration of their children into the Greek society and specifically in the municipality of Heraklion city. The importance and necessity references on migration from the 19th century to the present day. Moreover, once the terminological framework of refugees and migrants is clarified, the importance of the social integration of migrants and refugees in the context of the society they move to is presented.

Afterwards, the legislative framework and the ways of integrating of migrant and refugee children into the Greek society are examined, with an emphasis on education. Also, reference is made to the role of Heraklion Immigrant Integration Center for the integration of these children, presenting the actions and programs that are offered to them.

Finally, the results of the survey conducted through interviews with parents of refugee and immigrant children, who served and cooperated with the Center of the Integration of Immigrants of the municipality of Heraklion, are presented. This research aims to highlight the way they themselves experience the integration of their children into the Greek society. In this context, the role of the state is promoting integration through the Heraklion Immigrant Integration Center is also examined.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής μας εργασίας νιώθουμε το χρέος να ευχαριστήσουμε το Κέντρο Ένταξης Μεταναστών του δήμου Ηρακλείου και την κοινωνική λειτουργό για την αποδοχή αλλά και αμέριστη βοήθεια που μας προσέφερε για την υλοποίηση του ερευνητικού μέρους της εργασίας. Ακόμη, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά την διερμηνέα για την συνεργασία της στο κομμάτι των συνεντεύξεων. Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε και στους συνεντευξιαζόμενους που δέχτηκαν να μας μιλήσουν για ένα κομμάτι της προσωπικής τους ζωής, χωρίς κανέναν δισταγμό.

Η υλοποίηση της συγκεκριμένης πτυχιακής δεν θα ήταν εφικτή χωρίς την στήριξη των αγαπημένων μας προσώπων που σταθήκαν αρωγοί στην προσπάθειά μας αυτή που μας στήριξαν, υπενθυμίζοντας συνεχώς τον ζήλο και το πάθος μας για το συγκεκριμένο επάγγελμα που συνειδητά επιλέξαμε να ακολουθήσουμε.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την επιβλέπουσά μας κ. Ελένη Κουτσουράκη για τις κατευθύνσεις και την επίβλεψη που μας παρείχε κατά την διάρκεια της εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας.

*Και όταν θα 'ρθουν οι καιροί
που θα 'χει σβήσει το κερί στην καταιγίδα*

Υπερασπίσου το παιδί

Γιατί αν γλιτώσει το παιδί..

υπάρχει ελπίδα...

Λευτέρης Παπαδόπουλος

Σε κάθε παιδί, που οι «δίκαιοι» του κόσμου, του στερήσανε το δικαίωμα να είναι..

παιδί.

Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιακή εργασία, στο ευρύτερο πλαίσιο του μεταναστευτικού-προσφυγικού ζητήματος, επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο βιώνουν την ένταξή τους τα παιδιά των προσφύγων/μεταναστών, μέσα από την οπτική των γονέων τους. Η μετακίνηση και μετοίκηση θα μπορούσε να προσδοθεί ως χαρακτηριστικό της ανθρωπότητας, όπως έχει δείξει η ιστορία με το πέρασμα των χρόνων. Οι άνθρωποι μετακινούνται αναζητώντας έναν τόπο περισσότερο ασφαλής, με ευκαιρίες για εργασία και οικονομική ευημερία, έναν τόπο με μεγαλύτερες πιθανότητες να βελτιώσουν τις συνθήκες της καθημερινότητάς τους. Μετακινούνται είτε αναγκαστικά, είτε εκούσια προς αυτή την αναζήτηση, η οποία έχει προσδώσει πολυπολιτισμικά χαρακτηριστικά στην γηραιά ήπειρο εξαιτίας των πολλών μετακινήσεων προς αυτήν. Η προθετικότητα της μετακίνησης διαμορφώνει την ειδοποιό διαφορά στην εννοιολόγηση των όρων «μετανάστης» και «πρόσφυγας». Ο όρος «μετανάστης» «... αναφέρεται στο άτομο και τα μέλη της οικογένειας που μετακινούνται σε μια άλλη χώρα ή περιοχή για να αναζητήσουν καλύτερες υλικές και κοινωνικές συνθήκες καθώς και για να βελτιώσουν το προσδόκιμο των ίδιων και των μελών των οικογενειών τους» (Υ.Μ.κ.Α. 2019 , Κεφ.1.2.). Αντίθετα, σύμφωνα με την Συνθήκη της Γενεύης το 1951, για το καθεστώς των προσφύγων, με τον όρο «πρόσφυγας» περιγράφεται το άτομο «...το οποίο επειδή έχει δικαιολογημένο φόβο διωγμού λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται έξω από τη χώρα της υπηκοότητάς του και δεν μπορεί, ή εξαιτίας αυτού του φόβου, δεν θέλει να προσφύγει στην προστασία της χώρας αυτής» (Καψάλης, 2017).

Σχετικά με την ένταξη των προσφύγων, η Ύπατη Αρμοστεία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) αναφέρει ότι ένταξη είναι «η δυναμική και πολύπλευρη και αμφίδρομη διαδικασία που απαιτεί προσπάθειες από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένης της ετοιμότητας των προσφύγων, να προσαρμοστούν στη χώρα ασύλου χωρίς να αποποιηθούν την πολιτισμική τους ταυτότητα και της αντίστοιχης προθυμίας των κοινωνιών υποδοχής και των θεσμών της δημόσιας διοίκησης των χωρών ασύλου να υποδεχθούν τους πρόσφυγες και να ικανοποιήσουν τις ανάγκες ενός διαφορεικού πληθυσμού» (2005, Νο.104). Με άλλα λόγια, η διαδικασία της ένταξης προϋποθέτει χρόνο αλλά και την εμπλοκή τόσο της κοινωνίας υποδοχής, όσο και των ίδιων των μεταναστών ή/και προσφύγων, οι οποίοι θέλουν να ενταχθούν. Με την ένταξη, δεν επιδιώκεται η αποποίηση της πολιτισμικής ταυτότητας του εκάστοτε πρόσφυγα ή/και μετανάστη, αντίθετα, η διατήρησή της στη κοινωνία υποδοχής είναι

εφικτή. Ωστόσο, καθώς η γλώσσα αποτελεί βασικό μέσο επικοινωνίας και κατανόησης, η εκμάθηση της γλώσσας που χρησιμοποιείται στην χώρα υποδοχής, αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα ένταξης. Ταυτόχρονα, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας, είναι ένας ακόμη βασικός παράγοντας. (Μαυρίδου, 2020).

Αποτελεί γεγονός πως πρόσφυγες και μετανάστες που καταφθάνουν στον νέο τόπο διαμονής τους, χωρίς να έχουν εξασφαλισμένους αναγκαίους πόρους για την διαβίωσή τους και χωρίς να είναι γνώστες της γλώσσας, καλούνται να ενταχθούν στην κοινωνία υποδοχής και να αναπτύξουν επικοινωνία με τους γηγενείς προκειμένου να καταφέρουν να συνυπάρξουν (Κομπότη, 2013) ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση, από την αρχή της «προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης» του 2015, όπως την ονομάζει το Παρατηρητήριο της Προσφυγικής και Μεταναστευτικής Κρίσης στο Αιγαίο, έχει θεσπίσει πολιτικές ένταξης, πολιτικές διαχείρισης μεταναστευτικής ροής, αλλά και έχει δημιουργήσει όργανα για την υλοποίησή της (χ.χ.).

Σε αυτή την κρίση η Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και η ελληνική κοινωνία κλήθηκαν να ανταπεξέλθουν με άμεσο τρόπο. Οι κοινωνικοπολιτικές αλλά και οικονομικές πιέσεις που ασκούσαν τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Ευρώπη γενικότερα ήταν δυσβάσταχτες. Με στοιχεία που έφερε στην δημοσιότητα ο ΟΗΕ, την περίοδο 2014 έως τον Φεβρουάριο του 2023, περισσότεροι από ένα εκατομμύρια άνθρωποι διέσχισαν την Μεσόγειο αναζητώντας ασφάλεια ή βελτίωση του βιοτικού επιπέδου (Operational Data Portal Refugee Reportation, Greece,χ.χ.).

Η έννοια της κοινωνικής ένταξης αφορά στην παροχή της δυνατότητας στους μετανάστες ή/και πρόσφυγες να ζούνε στα πλαίσια μιας κοινωνίας απολαμβάνοντας τις ίδιες ακριβώς ευκαιρίες που έχουν και οι γηγενείς κάτοικοι. Έτσι, η πρόσβαση σε δομές υγείας, δομές εκπαίδευσης, υπηρεσίες και αγαθά που παρέχει το κράτος με στόχο να τους εντάξει στη διαδικασία εκμάθησης της ομιλούμενης γλώσσας αλλά και η εξεύρεση εργασίας, αποτελούν στοιχειώδεις πυλώνες μέσα από τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί η ζητούμενη κοινωνική ένταξη (Πουλοπούλου – Εμκέ, 2007). Φαινόμενα ωστόσο κοινωνικού αποκλεισμού λειτουργούν ανασταλτικά ως προς το δικαίωμα προσφύγων και μεταναστών, για κοινωνική ένταξη. Έτσι, ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τον ρατσισμό και τη διαίωνη διακρίσεων και προκαταλήψεων σε βάρος άλλων ατόμων, εξαιτίας των διαφορών που παρουσιάζουν σε σχέση με τα έθιμα, τη γλώσσα, το χρώμα, τη θρησκεία τους (Μουσούρου, 2003; Ζωγραφάκης, Κόντης & Μητράκος, 2009)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχοντας ως στόχο την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού-προσφυγικού ζητήματος, και των όσων μετακυματισμών που αυτό επιφέρει, συμφωνεί σε μια ενοποιημένη και στοχευμένη μεταναστευτική πολιτική για όλα τα κράτη μέλη της (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020). Ωστόσο, όπως θα φανεί και στην ανάλυση των πολιτικών αυτών παρακάτω, οι κριτικές για την αδυναμία επίτευξης των πολιτικών της, όσο και οι μαρτυρίες των προσφύγων και μεταναστών, φανερώνουν τις δυσλειτουργίες που προκύπτουν. Σε τοπικό επίπεδο, το νησί της Κρήτης, με την μεταναστευτική και προσφυγική κρίση του 2015, κλήθηκε με την σειρά του να υποδεχθεί πρόσφυγες και μετανάστες που κατέφθαναν στο νησί από τα παράλια του, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν επίσημες καταγραφές και αναφορές για τα ποιοτικά ή/ και τα ποσοτικά χαρακτηριστικά των προσφύγων και των μεταναστών που φτάνουν στο νησί, όπως για παράδειγμα η καταγωγή ή ο ακριβής αριθμός.

Η παρούσα έρευνα στοχεύει στην ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο τα παιδιά προσφύγων και μεταναστών βιώνουν την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία. Στο πλαίσιο της έρευνας διενεργήθηκαν 10 ημι-δομημένες συνεντεύξεις με γονείς παιδιών οι οποίοι είναι εξυπηρετούμενοι του Κ.Ε.Μ Ηρακλείου. Η μεθοδολογική αυτή επιλογή προκύπτει από τους δεοντολογικούς περιορισμούς της έρευνας σε ανηλικούς, συνεπώς το δείγμα μας περιορίστηκε στους ενήλικους γονείς-κηδεμόνες τους. Ως εκ τούτου εξετάζονται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στην ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύεται η αποτελεσματικότητα της εφαρμογής των εθνικών ευρωπαϊκών μέτρων ένταξης στο πλαίσιο της Ελλάδας. Καθώς η μελέτη έγινε σε συνεργασία με το Κέντρο Ένταξης Μεταναστών, το δείγμα αφορά τον Δήμο Ηρακλείου. Με αφορμή τη σχέση των συμμετεχόντων στην έρευνα με την δομή διερευνάται το έργο της δομής και τονίζεται η ανάγκη για αλλαγές όπως αυτή αναδείχθηκε μέσα από τον λόγο των συμμετεχόντων

ΜΕΡΟΣ Α΄: Θεωρητικό Μέρος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

1.1. Ιστορική αναδρομή των μετακινήσεων των πληθυσμών.

Η ανθρώπινη μετακίνηση αποτελεί μια αναπόσπαστη διάσταση της ανθρώπινης ιστορίας. Η ανάγκη για μετακίνηση των πληθυσμών έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της ανθρωπότητας, επηρεάζοντας τον πολιτισμό, τις επιστήμες, την τέχνη και την οικονομία.

Η μετανάστευση κατά τον εικοστό αιώνα ήταν περίπλοκη και ποικιλόμορφη. Η άνοδος των σύγχρονων εθνικών κρατών στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αντικατοπτρίζει την παρακμή των πολυεθνικών αυτοκρατοριών των Αψβούργων, των Οθωμανών και των Ρομανόφ. Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος προκάλεσαν μαζικά κινήματα προσφύγων στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα. Ενώ ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος ανάγκασε εκατομμύρια να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, ενώ τα νέα έθνη που εμφανίστηκαν μετά από αυτόν καθιέρωσαν πολιτικές «απομίξεως» ή «εθνοκάθαρσης» για να απαλλαγούν από τους «μικτούς πληθυσμούς» (Naimark, 2001). Οι απαιτήσεις για στρατιωτική θητεία και πίστη στο έθνος αυξήθηκαν, καθώς τα κράτη οικειοποιήθηκαν επιτυχώς το «μονοπώλιο των νόμιμων μέσων μετακίνησης» και εισήγαγαν έγγραφα ιθαγένειας και ταυτότητας (Torrey, 2000).

Εκατομμύρια «εκτοπισμένοι», πρόσφυγες και άνθρωποι που διέφυγαν από τα νέα κομμουνιστικά καθεστώτα στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη κατά τη διάρκεια της περιόδου του Μεσοπολέμου και του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τόσο και η αποικιοκρατία αποτέλεσαν τις βάσεις για την σύγχρονο φαινόμενο της παγκόσμιας μετανάστευσης. Ως αποτέλεσμα της αποαποικιοποίησης και των άνισων παγκόσμιων όρων εμπορίου που επέβαλε ο «Βορράς» στο νότιο ημισφαίριο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, τα δυτικά έθνη, που προηγουμένως είχαν στείλει τους πολίτες τους στο εξωτερικό, δέχονται τώρα συχνά απελπιστικά φτωχούς μετανάστες και οι εξαιρετικά στρατιωτικοποιημένοι έλεγχοι στα σύνορα δείχνουν σε μεγάλο βαθμό αναποτελεσματικοί.

Υπήρχαν τρεις κύριοι τύποι μετανάστευσης που ακολούθησαν τον εκτοπισμό των ανθρώπων της αποαποικιοποίησης: «αντίστροφες μεταναστεύσεις» που επέστρεψαν αποικιστές και το προσωπικό τους, «μεταναστεύσεις εκτοπισμού» ως αποτέλεσμα της αναδιάταξης των κοινωνιών στα νέα ανεξάρτητα κράτη και «μεταναστεύσεις εργατικού δυναμικού που

παράγουν εισόδημα στο εξωτερικό» (Harzig και Hoerder, 2009). Οι άνισοι όροι εμπορίου που έβλαψαν δυσανάλογα τον Νότο θεσμοποίησαν ένα χάσμα Βορρά-Νότου που διαιώνισε προηγούμενες μορφές άμεσης εκμετάλλευσης και τροφοδότησε τις συνεχείς μεταναστεύσεις. Όλο και περισσότεροι άνθρωποι, με ή χωρίς τις τυπικές άδειες, ξεκινούν για τον ευημερούντα Βορρά που προσφέρει θέσεις εργασίας (Harzig και Hoerder, 2009).

Στην Ελλάδα, η ιστορία των μετακινήσεων των πληθυσμών έχει μακρά διάρκεια και έντονη παρουσία στο παρελθόν και στο παρόν. Συγκεκριμένα, μεταναστευτικές ροές των Ελλήνων εντοπίζονται προς στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε άλλες χώρες της Βόρειας Αμερικής κατά τη διάρκεια του 19^{ου} και του 20ού αιώνα που η μετακίνηση είχε κυρίως λόγο οικονομικό, μέχρι το 1950, που παρατηρείται μεγάλη μετακίνηση των Ελλήνων με υπερατλαντικά ταξίδια, αλλά μεγάλη μετανάστευση προς την Ευρώπη, για λόγους οικονομικούς και προς την αναζήτηση εργασίας (Τάμης, 2006).

Ωστόσο, κατά περιόδους, η χώρα υποδεχόταν μεταναστευτικά ρεύματα. Η πρώτη μεγάλη υποχρεωτική, πολιτικού περιεχομένου, μετακίνηση, αναγράφεται με αφορμή την μικρασιατική καταστροφή, όπου περίπου 1.500.000 άτομα μετακινήθηκαν προς την Ελλάδα. Το ίδιο χρονικό διάστημα, καταφθάνουν στην χώρα περίπου 15.000 Έλληνες από τα Βαλκάνια (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος, 2000). Μια από τις σημαντικές περιοχές που υποδέχθηκαν μεταναστευτικά ρεύματα ήταν και το νησί της Κρήτη, στο οποίο οι εισροές ανθρώπων καταγράφονται επίσημα από το 1200 μ.Χ. με την υποδοχή των Βενετών, έως και την υποδοχή των Μικρασιατών (Δετοράκης, 1986).

1.2. Σύγχρονη μετανάστευση και παγκοσμιοποίηση.

Είναι ιστορικά αποδεδειγμένο, πως ο άνθρωπος, πάντα προσπαθούσε να βρει τις καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, ακόμα και εάν αυτό σήμαινε την μετοίκισή του σε άλλη ήπειρο. Η αναζήτηση ασφάλειας, καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, πιο βιώσιμου κλίματος, ελευθερίας και οικονομικής ευημερίας, πάντα αποτελούσαν κίνητρα για τον άνθρωπο για να ψάξει έναν άλλο τόπο διαβίωσης.

Οι μετακινήσεις αγαθών, χρημάτων και ιδεών έχουν σχεδόν πάντα ως αποτέλεσμα αντίστοιχες μετακινήσεις ανθρώπων και το αντίστροφο. Με τη διάδοση εικόνων και πληροφοριών για τη ζωή και τις ευκαιρίες σε άλλα μέρη, οι παγκόσμιες πολιτιστικές ανταλλαγές, που κατέστησαν δυνατές χάρη στις καλύτερες μεταφορές και τον πολλαπλασιασμό των έντυπων και ηλεκτρονικών μέσων, μπορούν επίσης να αυξήσουν τις προσδοκίες για τη μετανάστευση. Εξαιτίας αυτού, η διεθνής μετανάστευση αποτελεί

σύμπτωμα, συμβάλλοντας στην ταχεία μεταμόρφωση του πλανήτη μας. Η συνθήκη της μετανάστευσης είναι πιθανό να διαρκέσει για διάφορους λόγους: οι ανισότητες στον πλούτο και στις ευκαιρίες εργασίας θα συνεχίσουν να παρακινούν τους ανθρώπους να μετακινηθούν προς αναζήτηση καλύτερου βιοτικού επιπέδου. (Massey, 1988), οι βίαιες συγκρούσεις και η πολιτική καταπίεση σε ορισμένες χώρες είναι πιθανό να τροφοδοτήσουν μελλοντικά κινήματα προσφύγων, ενώ η ζήτηση για όλους τους τύπους εργασίας χαμηλότερης και ανώτερης ειδίκευσης θα συνεχίσει να δημιουργεί ζήτηση για τέτοιο εργατικό δυναμικό. Στην πραγματικότητα, η μετανάστευση υποκινείται κυρίως από την αναζήτηση καλύτερων ευκαιριών και προτιμώμενων τρόπων ζωής στο εξωτερικό, παρά ως απάντηση σε δύσκολες συνθήκες στο εσωτερικό. Ενώ ορισμένοι μετανάστες υφίστανται εκμετάλλευση ή κακομεταχείριση, η συντριπτική πλειονότητα κερδίζει από την εμπειρία και είναι σε καλύτερη κατάσταση μακροπρόθεσμα ως αποτέλεσμα της μετανάστευσης. Οι μετανάστες μπορεί να αντιμετωπίζουν δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, αλλά συνήθως βλέπουν αυτές τις συνθήκες ως προτιμότερες από τις περιορισμένες επιλογές στην πατρίδα τους (Massey, 1988).

Οι διεθνείς μετανάστες συγκεντρώνονται ολοένα και περισσότερο σε ορισμένες περιοχές και σε ένα σχετικά μικρό σύνολο χωρών πρωταρχικών προορισμών, αντανακλώντας μεγαλύτερα μοτίβα παγκοσμιοποίησης και δυναμικής της αγοράς εργασίας (Czaika and de Haas, 2014). Η Δυτική Ευρώπη, η Βόρεια Αμερική και η Μέση Ανατολή είναι όλες περιοχές με ραγδαία αυξανόμενο πληθυσμό μεταναστών, ενώ στην Αφρική, την Ανατολική Ευρώπη, την Κεντρική Ασία και τη Λατινική Αμερική, ο πληθυσμός των μεταναστών επεκτείνεται με πολύ βραδύτερο ρυθμό (Czaika and de Haas, 2014). Ένας μεγάλος αριθμός ιθαγενών από εξέχουσες χώρες μετανάστευσης όπως η Ρωσία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία ζουν σε άλλα μέρη του κόσμου. Τα υψηλά ποσοστά μετανάστευσης που παρατηρούνται σε αυτή την περίπτωση είναι άμεσο αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης και της οικονομικής ανάπτυξης. Πολλές χώρες μπορούν να αποτελέσουν τόσο ως χώρες προέλευσης όσο και ως υποδοχής, καθιστώντας δύσκολη την κατάταξή τους σε διακριτές ομάδες (Czaika and de Haas, 2014).

Σύμφωνα με τον Collier, τα δεδομένα αυτά διαψεύδουν τη «συμβατική γνώση» ότι η σύγχρονη παγκόσμια μετανάστευση είναι κατά κύριο λόγο μια έξοδος από τον παγκόσμιο Νότο στον παγκόσμιο Βορρά (Collier, 2013). Μερικοί από τους ανθρώπους που μετακινούνται είναι πρόσφυγες που έχουν αναγκαστεί να μεταναστεύσουν. Αυτοί είναι άνθρωποι που δεν έχουν άλλη επιλογή από το να αφήσουν τα σπίτια τους και να αναζητήσουν ασφάλεια αλλού. Πολιτική και εθνοτική βία και δίωξη, αναπτυξιακά έργα όπως μεγάλα φράγματα και φυσικές καταστροφές όπως πλημμύρες, τυφώνες και σεισμοί είναι μερικές μόνο από τις αιτίες της

μετακίνησης. Αν και οι περισσότεροι αναγκαστικοί μετανάστες διανύουν σχετικά μικρές αποστάσεις, κάποιοι διασχίζουν τα διεθνή σύνορα. Οι περισσότεροι άνθρωποι που εκριζώνονται για πολιτικούς λόγους καταλήγουν πίσω στις πατρίδες τους ή στις φτωχότερες περιοχές των γειτονικών χωρών. Πολλοί πρόσφυγες επιλέγουν να παραμείνουν στις πατρίδες τους και μόνο ένα μικρό ποσοστό όσων θέλουν να μετεγκατασταθούν έχουν τα μέσα να το κάνουν. Τα πιο ευάλωτα θύματα του πολέμου, της καταπίεσης και της περιβαλλοντικής καταστροφής είναι εκείνοι που έχουν παγιδευτεί εκεί. Μεταξύ 7 και 10% του παγκόσμιου μεταναστευτικού πληθυσμού αποτελείται από πρόσφυγες από το 1990 (Hatton, 2009).

Τα παραδοσιακά πρότυπα μετακίνησης συνεχίζονται, αν και με διαφορετικές εκδηλώσεις, ενώ νέες μεταναστευτικές ροές προκύπτουν ως απάντηση σε οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές αλλαγές καθώς και σε βίαιες συγκρούσεις σε διάφορα μέρη του κόσμου. Οι μεταναστευτικές τάσεις μπορούν να μας αποκαλύψουν μια σειρά πραγματικοτήτων και οπτικές γύρω από αυτές. Αν κάποιος επιχειρήσει να κάνει μια σταχυολόγηση θα αναφερθεί στην διαφοροποιημένη προέλευση των μεταναστών, καθώς μπορεί να προέρχονται από οποιοδήποτε κοινωνική διαστρωμάτωση, διαφορετικούς πολιτισμούς κ.λπ.. Δεν πρέπει όμως να υπεκφύγει της προσοχής μας πως ενώ το ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού που αποτελείται από διεθνείς μετανάστες είναι σχετικά σταθερό, η διεθνής μετανάστευση έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Ειδικότερα σε ότι αφορά τη μετακίνηση ανθρώπων σε μεγάλες αποστάσεις μεταξύ περιοχών του κόσμου όπου η ταχύτητα ανάπτυξης ήταν γρήγορη, καθώς και ότι οι μετανάστες από ένα ευρύ φάσμα χωρών συμμετείχαν σε αυτή τη μετάβαση. (Czaika and de Haas, 2014).

Με ιστορικούς όρους φυσικά, η μετανάστευση δεν παρέμενε σταθερή στις κατευθύνσεις της, πολλές φορές οι κυρίαρχες μεταναστευτικές ροές μετατοπίζονταν. Για παράδειγμα, υπήρξαν περίοδοι που οι Ευρωπαίοι αποτολούσαν όλο και περισσότερο να μεταναστεύσουν για να κατακτήσουν, να αποικίσουν και να εγκατασταθούν σε χώρες που προηγουμένως θεωρούσαν μη κατοικήσιμες. Βέβαια, στην πρόσφατη ιστορία, ιδίως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, αυτές οι τάσεις μετατοπίστηκαν προς την αντίθετη κατεύθυνση λόγω της αποαποικιοποίησης, της ταχείας οικονομικής ανάπτυξης και των δημογραφικών αλλαγών, έτσι με τον καιρό, η Ευρώπη μετατοπίστηκε από μια ήπειρο αποικιστών και μεταναστών σε μια περιοχή τελικού προορισμού για ανθρώπους από πολλές διαφορετικές χώρες. Αυτή η «παγκόσμια αντιστροφή της μετανάστευσης», όπου όλο και λιγότεροι Ευρωπαίοι εγκαθίστανται σε παραδοσιακούς προορισμούς μεταναστών όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο Καναδάς, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία σήμανε πως δεν είναι πλέον πλειοψηφία των

διεθνών μεταναστών –όπως ήταν έως και το 1960- Ευρωπαίοι. Ας σημειωθεί, πως, έχει σημειωθεί αύξηση στο ποσοστό των Λατινοαμερικανών και των Ασιατών που μεταναστεύουν σε μεγάλες αποστάσεις μεταξύ περιοχών (Czaika and de Haas, 2014).

Το νεότερο μεταναστευτικό συσσωρευμένο κύμα στην Ελλάδα, και γενικότερα στην Ευρώπη, εντοπίζεται το 2015 με την εισροή χιλιάδων ανθρώπων να καταφθάνουν καθημερινώς από την Αφρική, Ασία και γενικά από αναπτυσσόμενες χώρες (Καψάλης, 2017). Το πρώτο εξάμηνο του 2015, καταγράφονται τουλάχιστον μισό εκατομμύριο πολίτες τρίτων χωρών να εισέρχονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εκ των οποίων, οι 150.000 πέρασαν στην Ελλάδα μέσω της Τουρκίας (FRONTEX, 2015).

Με τον πόλεμο στην Συρία και στην Μέση Ανατολή, πολλοί άνθρωποι αναζητούν ασφαλές καταφύγιο στην Ε.Ε. μέσω των μεσογειακών συνόρων. Ολόκληρες οικογένειες, μεμονωμένα μέλη, παιδιά με ή χωρίς συνοδεία, ταξιδεύουν με τα χειρίστα μέσα έτσι ώστε να φτάσουν είτε στις ακτές είτε στα σύνορα χωρών εντός της SCHENGEN. Ανεξαρτήτως των καιρικών, φυσικών, κοινωνικοπολιτικών δυσκολιών και συνθηκών, ρισκάροντας την ζωή τους, ξεκινούν το ταξίδι της μετανάστευσης. Μόνο το 2015, σύμφωνα με άρθρο της Ύπατης Αρμοστείας, έχασαν την ζωή τους 5.000 άνθρωποι κατά την διάρκεια της μετακίνησής τους (Υ.Α.,2018).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ήρθε αντιμέτωπη με ένα πλήθος ανθρώπων ψυχών, για τις οποίες βρέθηκε να είναι υπεύθυνη. Έτσι, από τότε ξεκίνησε η λήψη μέτρων, η σύσταση οργανισμών και η άσκηση πολιτικών ρυθμίσεων, με σκοπό την σωστή διαχείριση της «μεταναστευτικής κρίσης», πολιτικές οι οποίες αναλύονται παρακάτω. Σύμφωνα με τα στατιστικά της Ύπατης Αρμοστείας, 7/10 άτομα τα οποία αναζητούν διεθνή προστασία παγκοσμίως, προερχόντουσαν από πέντε συγκεκριμένες χώρες, τη Συρία, Νότιο Σουδάν, Αφγανιστάν, Ουκρανία και Βενεζουέλα (Στατιστικά Υ.Α., 2023).

Η Ελλάδα, αποτέλεσε μια πύλη για αυτούς τους ανθρώπους που ζητούσαν άσυλο. Κύρια αρχικά σημεία υποδοχής υπήρξαν δέκα ελληνικά νησιά του Αιγαίου. Συγκεκριμένα ήταν, η Χίος, η Σάμος, η Λέρος, η Κως, το Αγαθονήσι, η Κάλυμνος, η Σύμη, η Λέσβος στην οποία σημειώθηκε η μεγαλύτερη εισροή μεταναστών και προσφύγων το 2015-2016, και η Κρήτη (Καραμαγκάλης, 2016). Από το 2015, έως και τον Φεβρουάριο του 2023, πάνω από ένα εκατομμύριο διακόσιες χιλιάδες άνθρωποι κατέφθασαν στην Ελλάδα, ενώ ταυτόχρονα πάνω από 2.000, βρέθηκαν νεκροί, ή αποτελούν αγνοούμενοι (OPD, 2023).

1.3. Εννοιολογική προσέγγιση του όρου «μετανάστης»

Η μετανάστευση από τη μια χώρα στην άλλη αποτελεί σπάνια το αποτέλεσμα της απόφασης ενός μεμονωμένου ατόμου να αλλάξει τη ζωή του, να αποκοπεί από τις ρίζες του και να ξεκινήσει μια νέα ζωή κάπου αλλού. Η μετανάστευση και η εγκατάσταση είναι σχεδόν πάντα δια βίου διαδικασίες που ακολουθούν όλη την ζωή του ανθρώπου που μεταναστεύει και επηρεάζουν και τις μελλοντικές γενιές. Η κοινωνική, οικονομική και πολιτική αναταραχή που προκαλεί η μαζική μετανάστευση έχει επίσης βαθύ αντίκτυπο στις κοινωνίες υποδοχής και προέλευσης. Η μετανάστευση, όπως πιστεύεται συνήθως, προκαλείται από ανισότητες στο εισόδημα, την απασχόληση και τις ανισότητες στις ευκαιρίες μεταξύ διαφορετικών περιοχών. Ωστόσο, παραδόξως, η οικονομική και ανθρώπινη ανάπτυξη στις κοινωνίες των αναπτυσσόμενων χωρών συνήθως οδηγεί σε αύξηση της κινητικότητας βραχυπρόθεσμα. Οι φιλοδοξίες και οι ικανότητες των ανθρώπων για μετανάστευση αυξάνονται παράλληλα με την πρόσβασή τους σε ευκαιρίες βελτίωσης του εαυτού τους, όπως η εκπαίδευση και η πληροφόρηση, το κοινωνικό κεφάλαιο και οι οικονομικοί πόροι (Czaika & de Haas, 2014).

Τα παιδιά μπορούν να γίνουν μετανάστες ή πρόσφυγες με διάφορους τρόπους, σύμφωνα με τους Boyden και Joanna (2004), συμπεριλαμβανομένου του διαχωρισμού από τους γονείς ενώ δραπετεύουν από τις εισβολές και βία ή όταν προσπαθούν να αποφύγουν την επιστράτευση ή απλώς να ψάχνουν για φαγητό. Οι γονείς μπορεί να πεθάνουν καθοδόν προς τον προορισμό τους ή να δραπετεύουν, μπορεί να δολοφονηθούν ή να αφήσουν τα παιδιά τους πίσω, εάν αυτοί ή τα παιδιά είναι πολύ αδύναμα για να συνεχίσουν. Μερικοί γονείς πιστεύουν ότι οι προοπτικές επιβίωσης των παιδιών τους είναι υψηλότερες εάν τα βάλουν στα χέρια άλλων και τα αφήσουν σε νοσοκομείο ή σε καταυλισμούς προσφύγων. Άλλοι στέλνουν τα παιδιά τους μακριά με την ελπίδα ότι θα ξεφύγουν από το κακό και θα έβρισκαν καταφύγιο σε ένα γειτονικό έθνος. Μερικά παιδιά αποφασίζουν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους για να βρουν δουλειά, να υπηρετήσουν στο στρατό, να βοηθήσουν τους γονείς τους οικονομικά, να βρουν ασφάλεια ή να ξεφύγουν από την κακοποίηση (Boyden & Joanna, 2004).

1.4 Εννοιολογική προσέγγιση του όρου «πρόσφυγας»

Οι άνθρωποι που διαφεύγουν από τη δίωξη και τη βία, εμπíπτουν σε μια μοναδική κατηγορία μετακινούμενων πληθυσμών, τους πρόσφυγες. Ως «πρόσφυγας», ορίζεται ένα άτομο το οποίο βρίσκεται εκτός της χώρας ιθαγένειάς του και δεν μπορεί ή δεν επιθυμεί να επωφεληθεί από την προστασία αυτής της χώρας λόγω βάσιμου φόβου δίωξης που σχετίζεται με τη φυλή, τη θρησκεία, την εθνικότητα, τη συμμετοχή σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα ή τις πολιτικές πεποιθήσεις (UNCHR, 1951).

Οι όροι «πρόσφυγας» και «αιτών άσυλο» χρησιμοποιούνται συχνά εναλλακτικά παρά τις σαφείς διαφορές τους. Κάθε άτομο που έχει υποβάλει αίτηση ασύλου αλλά εξακολουθεί να περιμένει απόφαση σχετικά με αυτήν την αίτηση θεωρείται «αιτών άσυλο». Οι κυβερνήσεις στις χώρες όπου τελικά εγκαθίστανται οι πρόσφυγες είναι συνήθως υπεύθυνες για τον καθορισμό του κατά πόσον πληρούν τις προϋποθέσεις ή όχι ως πρόσφυγες. Το 1950, στον απόηχο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ιδρύθηκε η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) για να βοηθήσει τα εκατομμύρια των προσφύγων και των εκτοπισμένων στην Ευρώπη στην αναζήτησή τους για ένα νέο σπίτι. Έκτοτε, οι στόχοι της Ύπατης Αρμοστείας έχουν διευρυνθεί ώστε να περιλαμβάνουν παγκόσμιες πρωτοβουλίες. Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Καθεστώς των Προσφύγων έχει υπογραφεί από τη συντριπτική πλειονότητα των χωρών και έχει συχνά κωδικοποιημένες βασικές διατάξεις στο εθνικό δίκαιο. Οι πρόσφυγες έχουν το δικαίωμα να περάσουν τα διεθνή σύνορα για να γλιτώσουν από πόλεμο, πείνα ή διώξεις (UNHCR, 1951). Ως αποτέλεσμα, τα άτομα έχουν την ελευθερία να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και να ζητήσουν άσυλο σε άλλο κράτος. Ως εκ τούτου, όροι όπως «παράνομοι αιτούντες άσυλο», που χρησιμοποιούνται περιστασιακά σε πολιτικές συζητήσεις και συζητήσεις στα μέσα ενημέρωσης, δεν μπορούν να εφαρμοστούν σε αιτούντες άσυλο.

Η αρχή της μη επαναπροώθησης, η οποία απαγορεύει οι αιτούντες άσυλο να απελαθούν πίσω στις χώρες καταγωγής τους όπου ενδέχεται να αντιμετωπίσουν δίωξη, είναι μια κρίσιμη πτυχή του διεθνούς προσφυγικού δικαίου. Μόνο αφού διερευνηθεί διεξοδικά το αίτημα ασύλου ενός ατόμου και αποδειχθεί ότι είναι αβάσιμο, μπορεί να επιστραφεί. Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των προσφύγων έχουν κωδικοποιηθεί διεθνώς στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες, στο Πρωτόκολλο του 1967 και στο Εγχειρίδιο του 1979 (UNHCR,2009). Ωστόσο, επειδή παρέχονται μόνο κατευθυντήριες γραμμές για τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, υπάρχει μεγάλο χάσμα μεταξύ των εθνικών διαδικασιών και των ποσοστών αναγνώρισης.

Στη συντριπτική πλειονότητα των προσφύγων δεν έχει χορηγηθεί άσυλο με βάση τις προσωπικές τους ιστορίες, αλλά μάλλον με βάση αυτό που ονομάζεται «εκ πρώτης όψεως θεμέλιο», όπου ολόκληρες κοινότητες λαμβάνουν άσυλο με βάση τις προφανείς, αντικειμενικές συνθήκες στη χώρα τους. Όταν αντιμετωπίζουμε μαζικές εισροές προσφύγων, μπορεί να είναι δύσκολο ή αδύνατο να προσδιοριστεί αμέσως το καθεστώς κάθε ατόμου. Στους πρόσφυγες χορηγείται καθεστώς παραμονής με βάση το διεθνές δίκαιο, το οποίο αναγνωρίζει την ανάγκη παροχής προστασίας σε όσους αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους.

Σε σύγκριση με τα νομοθετικά πλαίσια για τους μετανάστες, η ρύθμιση των οποίων είναι αποκλειστικό προνόμιο κυρίαρχων κρατών ή περιφερειακών ενώσεων όπως η Ε.Ε., αυτή η νομική βάση είναι εντυπωσιακά διαφορετική.

Ως αποτέλεσμα, αρκετοί νομικοί και ακαδημαϊκοί είναι ενάντια στο να αποκαλούν τους πρόσφυγες «μετανάστες». Από φόβο ότι μια σύγχυση όρων θα υπονόμει την υπόθεση για την προστασία των προσφύγων, ειδικά μέσω της ανακριβούς απεικόνισης των προσφύγων ως «παράνομων μεταναστών» στα μέσα ενημέρωσης και την πολιτική, αυτές οι ομάδες καταβάλλουν προσπάθεια να τονίσουν τη διακριτή νομική βάση της προστασίας των προσφύγων και να αποτρέψουν τη σύγχυση μεταξύ αυτών των κατηγοριών. Οι εκτοπισμένοι ή οι εσωτερικά εκτοπισμένοι είναι ένα υποσύνολο του μεγαλύτερου πληθυσμού που αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ως ευάλωτος πληθυσμός «εσωτερικών προσφύγων» τις τελευταίες δεκαετίες. Οι εσωτερικά εκτοπισμένοι είναι εκείνοι που έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τα σπίτια ή τους τόπους συνήθους διαμονής τους, αλλά δεν έχουν περάσει διεθνώς αναγνωρισμένα κρατικά σύνορα ως αποτέλεσμα ένοπλων συγκρούσεων, καταστάσεων γενικευμένης βίας, παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ή φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές. Στην ουσία, οι εκτοπισμένοι έχουν τα ίδια δικαιώματα και εγγυήσεις με τους άλλους κατοίκους της χώρας τους, επομένως αυτός ο ορισμός δεν τους παρέχει πρόσθετα δικαιώματα.

Σε αντίθεση με την πιο κοινή αντίληψη της «εθελούσιας» μετανάστευσης, η οποία εφαρμόζεται σε όλα τα άλλα είδη μετανάστευσης εκτός από αυτή των προσφύγων, ο όρος «αναγκαστική» χρησιμοποιείται συχνά για να περιγράψει τη μετανάστευση που μπορεί να αφορά τους πρόσφυγες. Ωστόσο, σχεδόν όλοι οι μετανάστες αντιμετωπίζουν περιορισμούς, όπως η πρόσβαση σε χρήματα και οι περιορισμοί στα σύνορα. Ωστόσο, οι πρόσφυγες που ξεφεύγουν από τη βία και την καταπίεση εξακολουθούν να απαιτούν έναν βαθμό αυτονομίας με τη μορφή πρόσβασης σε πόρους, προκειμένου να κάνουν το επικίνδυνο ταξίδι προς την ασφάλεια. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι οικονομικές κρίσεις, οι ξηρασίες και η πείνα συχνά αφήνουν παγιδευμένες τις πιο ευάλωτες ομάδες, ενώ οι συγκρούσεις μπορεί συχνά να καταστήσουν τους ανθρώπους ανίκανους να φύγουν (Lubkemann 2008).

Το άρθρο 1(A)(2) της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, ορίζει ως «πρόσφυγα» ένα άτομο που «δεν βρίσκεται στη χώρα της καταγωγής του και δεν είναι σε θέση ή, λόγω φόβου, να επιστρέψει και κατ' επέκταση μπορεί να επωφεληθεί από την προστασία αυτής της χώρας λόγω της φυλής, της θρησκείας, της εθνικότητάς του, της ιδιότητας του μέλους σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα ή της πολιτικής του άποψης». Οι

περισσότεροι κοινωνιολογικοί ορισμοί των προσφύγων επικεντρώνονται σε ένα ζεύγος αντίθετων κατηγοριών, που συνήθως φέρνουν τους πρόσφυγες ενάντια στους μετανάστες. Πολλοί από αυτούς τους ορισμούς συμμαρρίζονται την ιδέα ότι οι πρόσφυγες έχουν περιορισμένη ελευθερία επιλογής. Χαρακτηριστικά υποστηρίζεται πως έχουν ακούσιες, δυναμικές ή αντιδραστικές κινήσεις (Richmond 1988).

Οι υποστηρικτές της μελέτης της αναγκαστικής μετανάστευσης διεύρυναν συνεχώς το πεδίο εφαρμογής της, τυπικά με στόχο την εξασφάλιση περισσότερων νομικών προστασιών για όσους υπόκεινται σε τέτοιες μετακινήσεις. Οι σκλάβοι, οι απελαθέντες, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων και οι εσωτερικά εκτοπισμένοι είναι όλα τέτοια παραδείγματα. Άλλα παραδείγματα αναγκαστικών μεταναστών περιλαμβάνουν εκείνους που εκτοπίστηκαν λόγω φυσικών φαινομένων που έπληξαν τη χώρα τους ή λόγω της κλιματικής αλλαγής. Αν και το παράδειγμα της αναγκαστικής μετανάστευσης είναι χρήσιμο για να επιστήσει την προσοχή στο στοιχείο του εξαναγκασμού, σε πολλές μεταναστεύσεις, είναι ασαφές λόγω της τάσης του να ομαδοποιεί τους μετανάστες που εμπίπτουν σε διακριτές κατηγορίες. Ένα από τα πιο αμφιλεγόμενα βήματα είναι η συμπερίληψη αλλοδαπών που εντάσσονται στην κατηγορία της αναγκαστικής μετανάστευσης με πρόσφυγες που φεύγουν από τον πόλεμο (Louie 2013).

Τα άτομα που εγκαταλείπουν τη χώρα τους για πολιτικούς και όχι για οικονομικούς λόγους χαρακτηρίζονται συνήθως ως «πρόσφυγες» και αυτό είναι ένα άλλο κριτήριο που χρησιμοποιείται παραδοσιακά για τη διαφοροποίηση των προσφύγων από τους μετανάστες. Με άλλα λόγια, η πολιτική/οικονομική διχοτόμηση είναι χρήσιμη μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις και κρύβει το γεγονός ότι πολλές μεταναστεύσεις οφείλονται σε μεγάλη ποικιλία παραγόντων. Καθώς η αποστέρηση από την πρόσβαση σε πόρους όπως δουλειές, αγορές, σχολεία, ακόμη και γη, τα ανελεύθερα έθνη μπορούν να εκδικηθούν τους θεωρούμενους εχθρούς τους και τους περιθωριοποιημένους πολίτες τους. Η κυβερνητική αστάθεια μερικές φορές επιταχύνει ή συμβάλλει σε μια οικονομική και κοινωνική κρίση. Η πιθανότητα να σκοτωθεί κανείς σε μια τυχαία πράξη βίας αυξάνεται κατά τη διάρκεια του πολέμου, όπως και η πιθανότητα να χάσει κανείς τη δουλειά του καθώς η οικονομία καταρρέει (Louie 2013).

Ο Betts (2013) προτείνει την έννοια της «μετανάστευσης επιβίωσης». Αυτό έχει τα πλεονεκτήματα της γεφύρωσης της πολιτικής/οικονομικής διχοτομίας. Δεδομένης της κοινωνικής ευελιξίας στο τι συνίσταται ο όρος «αξιοπρεπής διαβίωσης» (ανάμεσα σε άτομα και περιοχές εννοούμε την ευελιξία, δηλαδή την διαφοροποίηση) και της πραγματικότητας ότι πολλοί άνθρωποι που φεύγουν από ανελεύθερες κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν μη θανατηφόρα είδη δίωξης, η εφαρμογή της έννοιας της «μετανάστευσης» και της «προσφυγικής» ταυτότητας

συνιστά μια πρόκληση. Ένα πρόσθετο επίπεδο πολυπλοκότητας προστίθεται στο πολιτικό/οικονομικό χάσμα από το γεγονός ότι τόσο οι στόχοι των ατόμων όσο και τα μέσα με τα οποία μπορούν να επιτευχθούν αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου (Koser&Martin,2011).

Η χρήση του όρου «μετανάστευση προσφύγων» αποτελεί μια εννοιολογική κατασκευή που μπορεί να περιγράψει με πιο περιεκτικό τρόπο όσους δραπετεύουν από δίωξη ή/και την πολιτική βία (Zolberg et al.,1989). Η χρήση αυτού του πλαισίου διευκολύνει τη σύνδεση των μελετών για τους πρόσφυγες με τις μεταναστευτικές θεωρίες. Ο τρόπος με τον οποίο οι αλλαγές στις οικονομικές συνθήκες και τα επίπεδα βίας, αλλά και ο συνδυασμός αυτών, επηρεάζουν τη μετανάστευση στο εξωτερικό. Έτσι, φαίνεται, πως θα πρέπει να υιοθετήσουμε έναν πιο ρεαλιστικό και ευέλικτο ορισμό των «προσφύγων» ως εκείνων που οδηγούνται να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους τουλάχιστον εν μέρει λόγω πολιτικής βίας.

Τα παιδιά πλήττονται σοβαρά από τη μετανάστευση σε όλες τις μορφές της, συμπεριλαμβανομένης της αναγκαστικής μετανάστευσης, της μετακίνησης εντός χωρών ή διασυνοριακά και της μετανάστευσης με κίνητρο τις βελτιωμένες προοπτικές. Σύμφωνα με τον Bruce (2001), κάθε μετανάστευση έχει ως αποτέλεσμα ορισμένα παιδιά να αποχωρίζονται από τις οικογένειές τους. Δυστυχώς, αυτά τα παιδιά υφίστανται συχνά εκμετάλλευση, και ως αποτέλεσμα, όχι μόνο βιώνουν το ψυχολογικό τραύμα της απομάκρυνσης από τις οικογένειές τους, αλλά και τη σωματική και ψυχική βλάβη που προκαλείται από υποσιτισμό, σεξουαλική και σωματική κακοποίηση, καταναγκαστική εργασία, ανεπαρκή ιατρική φροντίδα και την μη πρόσβαση στην εκπαίδευση. Ως αποτέλεσμα, οι οικογένειες μεταναστών, ιδιαίτερα γυναίκες και παιδιά, αντιμετωπίζουν μια σειρά ζητημάτων, όπως αυτά της στέγασης, της εκπαίδευσης παιδιών, της απασχόλησης, της υγείας και μια σειρά άλλων ζητημάτων που σχετίζονται με την προσαρμογή σε μια αλλαγή του πολιτιστικού περιβάλλοντος (Madhya, 2014).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

2.1. Η πολιτική της Ευρώπης για το μεταναστευτικό ζήτημα.

Η μετανάστευση αποτελεί ένα από τα κύρια θέματα που απασχολούν την Ευρώπη τα τελευταία χρόνια. Η αύξηση των μεταναστευτικών ροών, οι πόλεμοι, τα μη δημοκρατικά καθεστάτα που ισχύουν σε πολλές χώρες του κόσμου, καθώς και η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης σε πολλές περιοχές, έχουν προκαλέσει μια τεράστια εισροή ανθρώπων στην Ευρώπη. Η Ε.Ε. προσπαθεί να αντιμετωπίσει αυτό το ζήτημα με την εφαρμογή διαφόρων πολιτικών για τη διαχείριση της μετανάστευσης, στις οποίες έχει ασκηθεί σκληρή

κριτική.

Η Ε.Ε. έχει κληθεί να διαχειριστεί ένα από τα πιο δύσκολα προς επίλυση ζητήματα, τη μετανάστευση. Για να αντιμετωπίσει αυτό το ζήτημα, θα πρέπει να υπάρξει ισορροπία στις πολιτικές της, ανάμεσα στην ανάγκη των κρατών-μελών για εξειδικευμένους εργαζόμενους και εργατικό δυναμικό, και τους φόβους των Ευρωπαίων για τους «ξένους», που συνδέονται με την ανασφάλεια (Σώτου & Τοπαλίδου 2003 όπως αναφέρεται στη Κασιμάτη, 2003)

Η μεταναστευτική πολιτική μιας χώρας είναι ένα πολυδιάστατο θέμα που αντίστοιχα για την επίτευξή της προϋποθέτει ισορροπημένες προσεγγίσεις. Αποτελεί το σύνολο των υιοθετημένων πολιτικών, κοινωνικών πρακτικών και των μέτρων που εφαρμόζονται αποσκοπώντας στην ύφεση του μεταναστευτικού φαινομένου. Περιλαμβάνει τον τρόπο διαχείρισης των διαδικασιών της εισόδου, της διαμονής, και της απασχόληση των μεταναστών, των αιτούντων άσυλο, των δικαιούχων διεθνούς προστασίας και των ήδη εγκατεστημένων μεταναστευτικών πληθυσμών στο έδαφος της χώρας υποδοχής. Ο συγκεκριμένος ορισμός της «μεταναστευτικής πολιτικής» είναι πολυδιάστατος και διευρυμένος, αναδεικνύοντας τη σημαντικότητα της μεταναστευτικής πολιτικής τόσο στην εσωτερική συνοχή μιας χώρας, όσο και στην εξωτερική απόδειξη της εθνικής κυριαρχίας ενός κράτους (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2003).

Οι πολιτικές της Ε.Ε. για τη μετανάστευση βασίζονται σε πέντε βασικούς πυλώνες σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Ε.Ε.:

Ο πρώτος πυλώνας σύμφωνα με την παραπάνω πηγή ορίζεται ως η *επανεγκατάσταση*. Η επανεγκατάσταση των προσφύγων και των μεταναστών είναι μια σημαντική πολιτική που ακολουθεί η Ε.Ε. για τη διαχείριση της μεταναστευτικής κρίσης. Η επανένταξη αναφέρεται στην εγκατάσταση των ατόμων που αναγνωρίζονται ως πρόσφυγες και τους επιτρέπει να βρουν καταφύγιο σε μια τρίτη χώρα, όπου μπορούν να ζήσουν με ασφάλεια και αξιοπρέπεια μακριά από κάθε κίνδυνο που επιφυλάσσει η χώρα προέλευσή τους.

Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ο δεύτερος πυλώνας είναι οι *εργαζόμενοι υψηλής ειδίκευσης*. Συγκεκριμένα, Ε.Ε. θεωρεί ότι οι εργαζόμενοι υψηλής ειδίκευσης αποτελούν έναν σημαντικό παράγοντα στη διαχείριση της μεταναστευτικής ροής. Η Ε.Ε. έχει θεσπίσει προγράμματα για την ελκυστικότητα της Ευρώπης ως προορισμό για εργαζόμενους υψηλής ειδίκευσης και προωθεί την κινητικότητα τους μεταξύ των κρατών μελών. Επιπλέον, η Ε.Ε. εργάζεται για την ανάπτυξη σχεδίων για την ένταξη των εργαζομένων υψηλής ειδίκευσης στις κοινότητες τους και τη διευκόλυνση της ένταξής τους στην κοινωνία

και την οικονομία. Ένα από τα μέσα που χρησιμοποιούνται είναι η «μπλε κάρτα», μια άδεια που επιτρέπει σε άτομα με εξειδικευμένες δεξιότητες να μετακινούνται και να εργάζονται εντός της Ε.Ε. Επιπλέον, η Ε.Ε. υποστηρίζει και άλλα νόμιμα μεταναστευτικά μοντέλα, όπως οι οικογενειακές επανενώσεις και οι αιτήσεις ασύλου.

Στην προσέγγιση της «εταιρικής συνεργασίας» με τις χώρες προέλευσης και διέλευσης των μεταναστών, καθώς και για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ενίσχυση της διακρατικής συνεργασίας, η Ε.Ε. σαν ένα μέτρο διαχείρισης παρουσιάζει το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ). Το ΚΕΣΑ, προβλέπει τα κοινά κριτήρια για την αναγνώριση του ασυλίας και τις διαδικασίες αιτήσεων ασύλου σε όλα τα κράτη μέλη. Επίσης, θέσπισε το Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO), που δραστηριοποιείται σε όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε., προσφέροντας τεχνική και πρακτική βοήθεια στα κράτη μέλη για τη διαχείριση των αιτήσεων ασύλου. Το 2022, το Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης για το Άσυλο, μετονομάστηκε σε Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EUAA). Η E.Y.Y.A., παρέχει χρηματοδοτική στήριξη στα κράτη μέλη για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο, συμπεριλαμβανομένης της διαμονής, της υγειονομικής περίθαλψης, της εκπαίδευσης και της ενσωμάτωσης στην κοινωνία (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2022).

Τέλος, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο η πολιτική για τις επιστροφές και οι συμφωνίες επανεισδοχής αποτελούν σημαντικό στοιχείο της μεταναστευτικής πολιτικής της Ε.Ε. Η Ε.Ε. έχει συνάψει συμφωνίες επανεισδοχής με πολλές χώρες προκειμένου να διασφαλίσει ότι οι άνθρωποι που δεν έχουν νόμιμο δικαίωμα διαμονής επιστρέφουν στις χώρες καταγωγής τους. Ταυτόχρονα, η Ε.Ε. δηλώνει ότι επιδιώκει να βελτιώσει τις συνθήκες επανεισδοχής και να διασφαλίσει τα ανθρώπινα δικαιώματα των επιστρεφόντων (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2023).

Ωστόσο, δεν είναι λίγες οι κριτικές που έχει δεχθεί η Ε.Ε. για τις πολιτικές που ακολουθεί για το μεταναστευτικό ζήτημα. Η Ε.Ε. έχει επικριθεί ως ανεπαρκής στην στήριξη των χωρών που αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο μερίδιο των μεταναστών και των προσφύγων. Αναλυτικά, υποστηρίζεται πως έχει παραμελήσει την ανάπτυξη ενός βιώσιμου συστήματος υποδοχής και διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών, με αποτέλεσμα την ανεξέλεγκτο αριθμό αιτούντων άσυλο και μεταναστών και τη δημιουργία κρίσεων στις χώρες υποδοχής (Κατέμη, 2022). Επιπλέον, με τις πολιτικές της η Ε.Ε., είναι πιθανό να αποθαρρύνει τους μη-εξειδικευμένους μετανάστες από το να αναζητήσουν εργασία στις χώρες της Ε.Ε. Ακόμη, σχετικά με την πολιτική επιστροφών ασκούνται έντονες κριτικές στην Ε.Ε. γιατί σε πολλές περιπτώσεις δεν λαμβάνεται υπόψη η κατάσταση στις χώρες επιστροφής, οι συνθήκες διαβίωσης και τα

ανθρώπινα δικαιώματα των επιστρεφόντων (Πατσιούδης, 2022). Επίσης, έχει καταγραφεί αυξανόμενη βία κατά τη διάρκεια των επιστροφών, καθώς και παραβίαση του δικαιώματος προσφυγής. Η κριτική αυτή έχει εκφραστεί από πολλούς οργανισμούς ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η Διεθνής Αμνηστία, με το παράδειγμα της Λιθουανίας με παράνομες κρατήσεις και κακομεταχειρίσεις προσφύγων και μεταναστών τον Ιούνιο του 2022 (Amnesty International, 2022).

Το διεθνές νομικό πλαίσιο για την προστασία των ανηλίκων περιλαμβάνει την Σύμβαση των «Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού» (Convention on the Rights of the Children, CRC), η οποία υιοθετήθηκε από τα «Ηνωμένα Έθνη» το 1989. Η σύμβαση αυτή αναγνωρίζει τα δικαιώματα των παιδιών και προβλέπει την υποχρέωση των κρατών μερών να διασφαλίζουν τα δικαιώματα αυτά σε κάθε παιδί στην επικράτειά τους (Γενική Συνέλευση Ηνωμένων Εθνών, 1989)

Το άρθρο 24 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρεται στα δικαιώματα των παιδιών, περιλαμβανομένης της προστασίας τους κατά της εκμετάλλευσης και της κακομεταχείρισης (Εφημερίδα Ε.Ε., 2012). Στον πυλώνα της προστασίας του παιδιού, η οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού και του Συμβουλίου καθορίζει τα ελάχιστα πρότυπα για την παροχή συνθηκών υποδοχής και δικαιωμάτων στους αιτούντες άσυλο που διαμένουν στην ΕΕ, με ειδικές διατάξεις για την προστασία των παιδιών (Εφημερίδα Ε.Ε., 2013). Επίσης, η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των ανηλίκων από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και τη σεξουαλική κακοποίηση, η οποία υπογράφηκε το 2007 από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, έχει ως στόχο την πρόληψη και καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης ανηλίκων, καθώς και τη διεθνή συνεργασία για την αντιμετώπισή τους. Η Σύμβαση ορίζει συγκεκριμένες υποχρεώσεις για τα κράτη μέλη, όπως η προστασία και η στήριξη των θυμάτων, η πρόληψη της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης ανηλίκων, η ποινικοποίηση των δραστηριοτήτων αυτών και η διασφάλιση της αποτελεσματικής διεξαγωγής δικαστικών διαδικασιών σε αυτόν τον τομέα (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2007).

Η διαχείριση του μεταναστευτικού κύκλου αποτελεί σημαντικό και ευαίσθητο θέμα για την Ευρώπη. Η κριτική που ασκείται στην πολιτική της Ε.Ε. θεωρείται δικαιολογημένη και αναδεικνύει την ανάγκη για συντονισμό και αποτελεσματικότερη διαχείριση του ζητήματος. Η συνεργασία και η αλληλεγγύη μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. είναι καίριας σημασίας για τη διαμόρφωση μιας βιώσιμης και ανθρώπινης πολιτικής για το μεταναστευτικό ζήτημα.

2.2. Η σημασία της κοινωνικής ένταξης.

Η κοινωνική ένταξη των προσφύγων και των μεταναστών, και ειδικότερα των παιδιών τους, αποτελεί μια πρόκληση για την παγκόσμια κοινότητα και τα κράτη που τους φιλοξενούν. Ως «ένταξη» ορίζεται η «διαδικασία ατομική ή ομαδική που έγκειται στην προσπάθεια προσαρμογής σε μια νέα χώρα και πραγματικότητα των μεταναστών/ μεταναστριών, των αιτούντων/ αιτουσών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας» (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2018). Η Ε.Ε., στα τέλη της δεκαετίας του 1990, υιοθέτησε το μοντέλο της κοινωνικής ένταξης, με διαπολιτισμικές προσεγγίσεις, που στόχευαν στη δημιουργία ισχυρών κοινωνιών που χαρακτηρίζονται από συνοχή, ειρηνική συνύπαρξη και αλληλοκατανόηση (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2018). Οι διαπολιτισμικές προσεγγίσεις προωθούν την ομαλή συνύπαρξη των διαφορετικών κουλτουρών σε μια κοινωνία και οικοδομούν δεσμούς εμπιστοσύνης ανάμεσα στα μέλη των κοινωνιών (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 2021).

Η κοινωνική ένταξη, χωρίζεται σε δυο βασικούς άξονες. Αρχικά εστιάζει στην κάλυψη των βασικών αναγκών, στέγη, ασφάλεια, πρόσβαση στην υγεία, εκπαίδευση, εργασία. Ο δεύτερος άξονας, αφορά την αποκόμιση των κοινωνικών συνηθειών, και γενικότερης κοινωνικής κουλτούρας της χώρας υποδοχής, την συναναστροφή με τους ημεδαπούς, έως, όπως αναφέρεται στην Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη, 2019 και «στα πιο προχωρημένα στάδια της κοινωνικής ενσωμάτωσης, όπως είναι ο επαναπροσδιορισμός της πολιτισμικής ταυτότητας, η αλλαγή του τρόπου ζωής, του καταναλωτικού μοντέλου και της δόμησης των οικογενειακών και κοινωνικών σχέσεων, η συμμετοχή στα Κοινά και στην πολιτική ζωή μιας χώρας άλλης από εκείνην της καταγωγής» (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2019). Σύμφωνα με την Εμκέ-Πουλοπούλου, κοινωνική ενσωμάτωση δεν μπορεί να επιτευχθεί εάν ο μετανάστης δεν έχει το αίσθημα του «ανήκειν» μέσα στην κοινωνία όπου επέλεξε να ζήσει. Είναι σημαντικό να υπάρχει σεβασμός στον πολιτισμό και τη θρησκεία τους και στην όποια διαφορετικότητα απορρέει από τη ζωή τους στη χώρα προέλευσης (Εμκέ-Πουλοπούλου, 2007).

Υπάρχουν διαφορετικά μοντέλα ένταξης. Το *αφομοιωτικό μοντέλο* έχει ως βάση την ομοιογένεια. Προωθεί μονάχα τον τρόπο ζωής των ημεδαπών, χωρίς να αφήνει περιθώρια επαφής με τα χαρακτηριστικά των συνηθειών της χώρας προέλευσης. Εν αντίθεση, το *πολυπολιτισμικό μοντέλο*, προωθεί τη διατήρηση των πολιτισμικών στοιχείων της χώρας προέλευσης. Το μοντέλο αυτό έχει ως βάση τον σεβασμό στην διαφορετικότητα, και την αποδοχή της ως μοναδικό τρόπο ομαλής συνύπαρξης. Έτσι, η κρατική εξουσία οφείλει να

παραμένει ουδέτερη και δίκαιη, να εξασφαλίζει ότι κάθε ομάδα διαθέτει το δικαίωμα να αναπτύξει τον δικό της πολιτισμικό χαρακτήρα (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, κεφ.1.4.1., 2019). Το μοντέλο αυτό υιοθετήθηκε από διάφορες χώρες σε δύο βασικές διαφορετικές εκδοχές. Αναλυτικά, το συντηρητικό/φιλελεύθερο μοντέλο, το οποίο δέχεται την πολιτισμική διαφορετικότητα υπό την προϋπόθεση ότι τα άτομα συμπεριφέρονται ως καταναλωτές/καταναλώτριες στην οικονομία της αγοράς και ως πολίτες της χώρας. Το κοινωνικό μοντέλο, το οποίο εμμένει στην αναγνώριση της πολιτισμικής διαφορετικότητας, η οποία πρέπει να διεκδικείται από τις κοινότητες των μεταναστών/μεταναστριών και να αναγνωρίζεται συλλογικά, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Στον αντίποδα των παραπάνω μοντέλων, και προκειμένου να αρθεί το αδιέξοδο που τόσο το μοντέλο της αφομοίωσης όσο και εκείνο της πολυπολιτισμικότητας είχαν δημιουργήσει σε ορισμένες ευρωπαϊκές κοινωνίες, η Ευρώπη υιοθέτησε στο τέλος της δεκαετίας του 1990 το μοντέλο της «κοινωνικής ένταξης» ως έννοια και πολιτική που διαμορφώθηκε στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. «Ως κοινωνική ένταξη ορίζεται η διαδικασία αλληλεπίδρασης και αμοιβαίας προσαρμογής των μεταναστών/μεταναστριών, των αιτούντων/αιτουσών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας καθώς και της κοινωνίας υποδοχής με στόχο τη δημιουργία κοινωνιών με ισχυρή συνοχή και την επίτευξη της συνύπαρξης με όρους ειρήνης και αλληλοκατανόησης.» Για τον σκοπό αυτό, υιοθετήθηκε η διαπολιτισμική προσέγγιση με τελικό στόχο την πολιτισμική, κοινωνική, οικονομική και πολιτική καινοτομία και τον πλουραλιστικό μετασχηματισμό της δημόσιας σφαίρας μέσω της γόνιμης ανταλλαγής και σύνθεσης μεταξύ πλειονότητας και μειονοτήτων, κυρίαρχης κουλτούρας και διαφόρων ειδών υποκουλτούρας, κοινωνικών τάξεων, θρησκευτικών αντιλήψεων, κεντρικής διοίκησης και τοπικής αυτοδιοίκησης κ.ο.κ.. (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2019).

Αναφορικά με το εθνικό μοντέλο κοινωνικής ένταξης που ακολουθείται, με την έκθεση του 2019 της Εθνικής Στρατηγικής για την Ένταξη, προτάθηκε ένα νέο μοντέλο ένταξης το οποίο βασίζεται στο κοινωνικό μοντέλο ένταξης με τα χαρακτηριστικά της ελληνικής πολιτείας και με στόχο την «κατάκτηση» της διαπολιτισμικότητας. Κύρια σημεία είναι ο σεβασμός προς την ετερότητα, η διασφάλιση των δικαιωμάτων και της τήρησης των κανόνων από τους πολίτες, γηγενών και μη, η προώθηση του υγιή διαλόγου μεταξύ διαφορετικών κοινοτήτων, η ενίσχυση της αμοιβαία κατανόηση και αποδοχής καθώς και η κοινωνική συνοχή, ενώ, τέλος, προωθεί την ανάπτυξη της χώρας υποδοχής, σε όλα τα επίπεδα, με τη συμμετοχή όλων των κατοίκων της (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019).

Με την νεότερη έκδοση της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου (2022) αλλά και της Εθνική Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (2022), συγκεκριμένα στην παράγραφο 5.6.1.4. και 5.6.1.7, η εθνική πολιτική εμπλουτίζεται. Συγκεκριμένα, αποτυπώνει τον σχεδιασμό για τα δικαιώματα των δικαιούχων διεθνούς προστασίας και των μεταναστών. Ο πυρήνας της θέτει την ένταξη σε τοπικό επίπεδο με τους δήμους και τις περιφέρειες να ενεργούν ως συνδιαμορφωτές και φορείς υλοποίησης. Η στρατηγική προτείνει μια νέα πολιτική προσέγγιση για την ένταξη πολιτών τρίτων χωρών, ενισχύοντας τον αντίκτυπο στις τοπικές οικονομίες και κοινωνίες και θέτοντας τις βάσεις για μια ανοιχτή κοινωνία. Ο πρώτος άξονας δράσεων πρώιμης ένταξης των αιτούντων άσυλο έχει βασικούς στόχους, όπως η διασφάλιση της ασφάλειας και προστασίας, η πρόσβαση στα δικαιώματα και υπηρεσίες, η προώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής και η διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών. Στόχοι του είναι επίσης η παροχή ασφαλούς περιβάλλοντος διαβίωσης, η διαχείριση προβλημάτων ψυχικής υγείας και η ενίσχυση της πρόσβασης σε εκπαίδευση και πληροφόρηση για τα δικαιώματα και τους νόμους. Συνολικά, στοχεύει στην ενίσχυση της ένταξης και της συμμετοχής στην κοινωνία των αιτούντων άσυλο. Ο δεύτερος άξονας της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας περιλαμβάνει τη βραχυπρόθεσμη και στοχευμένη στήριξη για τη διευκόλυνση της αυτονομίας, τη διασφάλιση της πρόσβασης στα δικαιώματα και την ανάπτυξη συνεκτικών κοινοτήτων μέσω προγραμμάτων. Επιπλέον είναι, η προώθηση της υγείας και ευημερίας, η διασφάλιση πρόσβασης στη σχολική εκπαίδευση, η ευαισθητοποίηση του κοινού και η προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της συμμετοχής των γυναικών και των νέων στην κοινότητα. Επίσης, ο δεύτερος άξονας στοχεύει στη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης, την ανάπτυξη ευρωπαϊκού τρόπου ζωής και την εξασφάλιση στέγασης. Ο τρίτος άξονας αναφέρεται στην πρόληψη και προστασία από τη βία και την εκμετάλλευση, και της ριζοσπαστικοποίησης, η εξασφάλιση αποτελεσματικής αντίδρασης στη βία, την εκμετάλλευση και την κακοποίηση και η ενίσχυση των κρατικών μηχανισμών παρακολούθησης. Για τον τέταρτο άξονα της παρακολούθησης της ενταξιακής πορείας οι βασικές επιδιώξεις είναι η διασφάλιση της ικανότητας των δικαιούχων διεθνούς προστασίας σε αυτόνομη διαβίωση, η ανάπτυξη βάσης δεδομένων και πληροφορικής τόσο σε επίπεδο υπουργείου όσο και σε επίπεδο δήμου, και η παρακολούθηση της προόδου της ένταξης των δικαιούχων μέσω κοινώς αποδεκτών και συγκρίσιμων δεικτών ένταξης. Στοχεύει στη δημιουργία πλαισίου για την πρόληψη αυτών των φαινομένων οποιασδήποτε μορφής βίας και στην ενίσχυση των μηχανισμών παραπομπής για τα θύματα. Γίνεται εκτενή αναφορά στην καταπολέμηση των διακρίσεων και της ξενοφοβίας.

Στον τέταρτο άξονα, περιλαμβάνεται τη διασφάλιση αυτόνομης διαβίωσης για τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας και η ανάπτυξη βάσης δεδομένων και παρακολούθησης αποσκοπώντας στην βελτίωση της κατάστασης (Υπ. Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, 2022).

Η κοινωνική ένταξη είναι ζωτικής σημασίας για τη δημιουργία μιας αλληλέγγυας και πολυπολιτισμικής κοινωνίας. Μέσω της κοινωνικής ένταξης, οι άνθρωποι μπορούν να αναπτύξουν σχέσεις εμπιστοσύνης και να συνεισφέρουν στην οικονομία και στην κοινότητα τους. Σύμφωνα με μια μελέτη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), οι πρόσφυγες και οι μετανάστες που είναι πλήρως ενσωματωμένοι στην κοινωνία του προορισμού τους μπορούν να συνεισφέρουν στην οικονομία και να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τους και των άλλων που ζουν στην περιοχή. Αντίθετα, η έλλειψη κοινωνικής ένταξης μπορεί να οδηγήσει σε απομόνωση, ανεργία και φτώχεια (OECD/EU, 2018).

2.3 Οι πολιτικές για την κοινωνική ένταξη

Από την περίοδο του 1970 ακόμα, η κοινωνική ένταξη αποτελούσε ένα επίμαχο ζήτημα. Ωστόσο, η φράση συχνά χρησιμοποιείται εσφαλμένα και αναμιγνύεται με άλλες λέξεις όπως «αφομοίωση», «ανοχή» και «ενσωμάτωση». Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δήλωσε τον στόχο της να προωθήσει τις πολιτικές ένταξης το 1990, κρίνοντας απαραίτητο να το πράξει προκειμένου να μειωθούν οι εντάσεις που προκαλούνται από τη μετανάστευση, με κύριο στόχο τη διατήρηση της ασφάλειας διαμονής καθώς και την παροχή εργασίας, εκπαίδευσης και στέγασης (IOM, 1999).

Ο όρος «ένταξη» αναφέρεται σε ένα ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο που περιλαμβάνει την κοινωνική ένταξη και τους θεσμούς που σχετίζονται με όσα θα μπορούσαν να περιγραφούν ως συμπεριλαμβανόμενα στην έννοια του «πολίτη». Μιλώντας για ένταξη με πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς όρους μπορούμε να διακρίνουμε πως πρόκειται για τρεις εξαιρετικά σημαντικές συνιστώσες που από αυτή την άποψη μπορεί κάποιος να διακρίνει την αντιστοιχισή τους με τα τρία υποσυστήματα: το κράτος, την αγορά και την κοινωνία των πολιτών (Woodward & Kohli, 2001).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τονίζεται συνεχώς ότι οι μετανάστες συμβάλλουν θετικά στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των κρατών μελών καθώς και στο ρόλο τους ως φορείς πολιτιστικής ποικιλίας. Η Ε.Ε. αναγνωρίζει τη συμβολή των μεταναστών στη δημογραφική και οικονομική ανάπτυξη των κρατών μελών υπό το πρίσμα της δημογραφικής

γήρανσης της ευρωπαϊκής ηπείρου, της αύξησης του προσδόκιμου ζωής και της προοδευτικής μείωσης του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας. Ως αποτέλεσμα, το ζήτημα της αποτελεσματικής ενσωμάτωσης των μεταναστών στην ΕΕ έχει καταστεί ένα από τα κύρια θέματα συζήτησης στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, με έμφαση στον τρόπο διαχείρισης της διαφοράς με παράλληλη υποστήριξη της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όπως συνήθως αναφέρεται «η Ευρώπη χρειάζεται μια θετική στάση απέναντι στη διαφορετικότητα και σοβαρές εγγυήσεις για τα θεμελιώδη δικαιώματα και την ίση μεταχείριση, στη βάση του αμοιβαίου σεβασμού των διαφορετικών πολιτισμών και παραδόσεων» (Βαρουξή Χ. και Σαρρή Ν., 2012).

Η Ε.Ε. έχει προχωρήσει στην δημιουργία σχεδίου δράσης για την περίοδο 2021-2027 που θα έχει ως στόχευση την ένταξη και συμπερίληψη των πολιτών τρίτων χωρών. Βασικοί άξονες του σχεδίου αυτού είναι η «Ένταξη για όλους» που θα συνοδεύεται από τα όποια και αναγκαία μέτρα στήριξης. Επισημαίνει βέβαια ότι οι δράσεις αυτές δεν θα πρέπει να θέσουν στο περιθώριο τις ανάγκες και τα απαραίτητα μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν για να ενισχυθούν άλλες ευάλωτες ομάδες (EUROPEAN COMMISSION, 2020).

Για του λόγους αυτούς, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τονίζει πως «η επιτυχής ένταξη των μεταναστών έχει καθοριστική σημασία για τη μελλοντική ευημερία, πρόοδο και συνοχή των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Αν και υπεύθυνα για την ένταξη είναι κυρίως τα κράτη μέλη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στηρίζει τις εθνικές και τοπικές αρχές με συντονισμό των πολιτικών, ανταλλαγή γνώσεων και χρηματοδοτικούς πόρους» (EUROPEAN COMMISSION, 2020).

Το σχέδιο θέτει ως προτεραιότητα την καταπολέμηση των έμφυλων διαστάσεων των ανισοτήτων και επιδιώκει να λειτουργήσει υποστηρικτικά σε όλες τις βαθμίδες της ένταξης. Σημειώνει ότι συγκεκριμένες ομάδες και περιοχές των χωρών πρώτης υποδοχής θα πρέπει να τύχουν περαιτέρω στήριξης, ενώ ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στους νεοαφιχθέντες μετανάστες, καθώς αναφέρει πως «στο πλαίσιο κάθε τομέα πολιτικής, οι φορείς χάραξης πολιτικής θα πρέπει να σχεδιάζουν στοχευμένους και εξατομικευμένους μηχανισμούς υποστήριξης για να συμβάλλουν στην ταχεία ένταξη των νεοαφιχθέντων. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η οργάνωση συμπληρωματικών μαθημάτων σχεδιασμένων να βοηθήσουν τους μετανάστες υψηλής ειδίκευσης να αξιοποιήσουν τις δεξιότητές τους όσο το δυνατόν καλύτερα στη νέα τους εργασία» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020). Αναφορά γίνεται και στις μετανάστριες αλλά και σε ομάδες που υπόκεινται σε πολλαπλές διακρίσεις (πχ ΛΟΑΤΚΙ). Το πρόγραμμα όπως εκπονήθηκε από την Επιτροπή έχει τέσσερις άξονες. Συγκεκριμένα, την εκπαίδευση χωρίς

αποκλεισμούς, την βελτίωση των ευκαιριών απασχόλησης και της απόκτησης δεξιοτήτων, την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγεία και τέλος την πρόσβαση σε στέγη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020).

Παρ' ότι υπάρχει μια σχετική χρηματοδότηση, οι πολιτικές φαίνονται να είναι ακόμα αποσπασματικές και ουσιαστικά να σύρονται πίσω από την πραγματικότητα αντί να επιχειρούν να την διαμορφώσουν. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το πρόγραμμα ESTIA που δημιουργήθηκε μετά την προσφυγική κρίση του 2015. Ο επείγον χαρακτήρας του προγράμματος καθ' όλη τη διάρκεια του σταδίου ανάπτυξης οδήγησε σε αρκετές αναθεωρήσεις πριν πάρει τη σημερινή του μορφή. Η έλλειψη μακροπρόθεσμου σχεδιασμού ως αποτέλεσμα των συνεχών αλλαγών είναι ένα ζωτικής σημασίας, μειονέκτημα για τη δημιουργία αποτελεσματικής πολιτικής ένταξης των αιτούντων άσυλο. Επιπλέον, οι πολιτικές κοινωνικής ένταξης που δημιουργήθηκαν κατά τον σχεδιασμό του ESTIA είναι σε μεγάλο βαθμό σε εθελοντικό επίπεδο, με εξαίρεση τις επιδοτήσεις ενοικίου που προσφέρονται για τις κοινόχρηστες μονάδες. Τέλος, μεγάλα αδιέξοδα προκαλούνται από την έλλειψη μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη μαζί με πρωτοβουλίες για να δοθεί στους αιτούντες άσυλο μεγαλύτερη δύναμη μετά τη λήξη της ESTIA. Οι παράγοντες αυτοί μειώνουν σημαντικά την πιθανότητα κοινωνικής ένταξης (Kourachanis, 2019).

Φαντάζει λογικό λοιπόν ότι σε έρευνα που διεξήγαγε ο Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης (2020) σχετικά με την αξιολόγηση της ένταξης των μεταναστών στην Ελλάδα, διαπιστώθηκε ότι η πλειοψηφία των μεταναστών, και συγκεκριμένα το 74%, διαμένουν είτε σε κοντέινερ ή σε καταυλισμό προσφύγων όσον αφορά τη στέγαση και τις γενικές συνθήκες. Θα πρέπει να τονιστεί ότι μόνο το 15% των ερωτηθέντων υποστήριξε ότι ζει σε σπίτι, είτε μόνοι τους ή με συγγάτοικους (Λεοντίσης κ.ά., 2020).

Εθνικές Πολιτικές

Η εθνική πολιτική για την ένταξη αλλοδαπών υπηκόων αναπτύχθηκε από το Υπουργείο Εσωτερικών το 2013. Σημειώνει ότι λόγω της γεωγραφικής της θέσης, η Ελλάδα είναι ένα από τα κράτη μέλη της Ε.Ε. που είναι πιο ευάλωτα στις διεθνείς μεταναστευτικές ροές. Η εθνική πολιτική σημειώνει την ανάγκη ενός εθνικού στρατηγικού πλαισίου για την ένταξη των νομίμως διαμενόντων αλλοδαπών υπηκόων, τονίζοντας ότι το πλαίσιο αυτό πρέπει να αφορά τόσο τον έλεγχο της εγχώριας επικράτειας όσο και φυσικά την ένταξη αλλοδαπών υπηκόων. Τονίζεται ότι ο αριθμός των παράνομων μεταναστών (όπως αναφέρονται στην παρούσα ενότητα της Εθνικής Στρατηγικής) είναι άγνωστος, ότι η συντριπτική πλειονότητα των νόμιμων μεταναστών εισήλθε αρχικά παράνομα στη χώρα πριν γίνουν πολίτες και ότι το

φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι μόνο πρόσφατη εξέλιξη εξαιτίας του κατακερματισμένου και μη συνεκτικού χαρακτήρα των προηγούμενων χωριστών προγραμμάτων ή προσπαθειών ένταξης, που αναπτύχθηκαν από διάφορους κρατικούς και μη φορείς, και ως εκ τούτου αποφασίστηκε ότι ήταν απαραίτητο να αναπτυχθεί το σχέδιο Εθνικής Στρατηγικής. Η πολιτική ένταξης σε αυτή την περίπτωση θα αναπτυχθεί με βάση την ιδέα της παροχής της μεγαλύτερης δυνατής υποστήριξης κατά την αρχική διαδικασία ένταξης (ΥΠΕΣ, 2013).

Οι νόμιμα διαμένοντες αλλοδαποί που έλαβαν άδεια παραμονής ή άδεια διαμονής για πρώτη φορά μετά την 1η Ιανουαρίου 2005, είχαν δικαίωμα εγγραφής σε μαθήματα ένταξης. Οι τάξεις αυτές, που χωρίζονταν σε δύο κατηγορίες και ήταν υποχρεωτικές, ήταν οι εξής: αρχικά, μαθήματα αφομοίωσης στην ελληνική κοινωνία που θα παρέχουν στους εκπαιδευόμενους αρκετή ελληνική γλωσσική επάρκεια και έπειτα, τα λεγόμενα προγράμματα προσανατολισμού, τα οποία επικεντρώνονται στη διδασκαλία των μαθητών για το ελληνικό δικαστικό σύστημα, τον ελληνικό πολιτισμό και την ελληνική κοινωνία, εκτός από την ελληνική ιστορία (ΥΠΕΣ, 2013).

Το επόμενο σχέδιο Στρατηγικής εκπονήθηκε το 2019 και δημιουργήθηκε ουσιαστικά στα απόνερα της μεγάλης προσφυγικής κρίσης του 2015, στην πραγματικότητα -επί του πεδίου- που αυτή είχε διαμορφώσει την οποία στόχευε να διαχειριστεί. Μπορεί κάποιος να βρει ιδεολογικές και εννοιολογικές διαφοροποιήσεις σε σχέση με το προηγούμενο κείμενο, σε ένα μεγάλο βαθμό όμως «χτίζει» πάνω του και δημιουργεί οκτώ άξονες πάνω στους οποίους θα πρέπει το Κράτος να κινηθεί. Συγκεκριμένα, «η ένταξη δικαιούχων διεθνούς προστασίας και των αιτούντων αυτής οι οποίοι διαμένουν προσωρινά στη χώρα ή/και θα παραμείνουν σε αυτήν μετά την αναγνώριση του καθεστώτος προστασίας τους με στόχο την ομαλή είσοδό τους στην ελληνική κοινωνία». Η «διευκόλυνση της επιστροφής στη νομιμότητα των μεταναστών και των μεταναστριών, οι οποίοι λόγω της οικονομικής κρίσης αδυνατούν να διατηρήσουν το καθεστώς νόμιμης διαμονής, με απώτερο σκοπό την ολοκλήρωση της ένταξής τους στη Χώρα» αποτελεί τον δεύτερο άξονα. Επιπρόσθετα, «η ενίσχυση του ρόλου της Αυτοδιοίκησης, ως αναπόσπαστου συν διαμορφωτή των πολιτικών ένταξης και ως βασικού εκτελεστικού μηχανισμού κατά την εφαρμογή τους, καθώς και η δημιουργία και εξασφάλιση ενός ευνοϊκού πλαισίου για τη συμμετοχή δήμων και περιφερειών στη διαδικασία ένταξης». Ένας ακόμη άξονας είναι «η ευαισθητοποίηση της κοινωνίας υποδοχής αλλά και της ευρύτερης κοινής γνώμης αναφορικά με τη σημασία της ένταξης πολιτών τρίτων χωρών, ενισχύοντας το θετικό πρόσημο της ενσωμάτωσης και τα σημαντικά οφέλη της για την ελληνική πολιτεία και

κοινωνία, διασφαλίζοντας παράλληλα, την κοινωνική συνοχή». Τον πέμπτο άξονα αποτελεί «η δημιουργία ενός κοινού συντονιστικού πλαισίου, οριζόντιου χαρακτήρα, το οποίο θα διαπνέει τις δράσεις όλων των εμπλεκόμενων στην ένταξη κρατικών φορέων με στόχο τη συνοχή της πολιτικής ένταξης καθώς και την ενίσχυση της επίδρασης των σχεδιαζόμενων δράσεων». Εν συνεχεία, «ο συντονισμός και η συνεργασία με διακρατικούς, διεθνείς και ιδιωτικούς φορείς καθώς και της Κοινωνίας των Πολιτών με απώτερο σκοπό την συνοχή και τη συμπληρωματικότητα της διαδικασίας ένταξης», όπως επίσης και «ο εκσυγχρονισμός της διαδικασίας χορήγησης αδειών διαμονής και καθεστώτος διεθνούς προστασίας» είναι ο έκτος και έβδομος άξονας που αναφέρεται. Τέλος, «η έγκαιρη και ολοκληρωμένη πληροφόρηση μεταναστών και μεταναστριών σχετικά με τις νέες εθνικές εξελίξεις στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής, των εθνικών και τοπικών δράσεων και των προγραμμάτων από τις οποίες μπορούν να ωφεληθούν, καθώς και των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών τους στο πλαίσιο της ένταξης και της συμμετοχής τους στην ελληνική πολιτεία και κοινωνία» είναι ο τελευταίος άξονας. (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019).

Η εθνική στρατηγική του 2019 έδινε έμφαση στα παιδιά, ειδικότερα στο θέμα της εκπαίδευσης. Έτσι λήφθηκαν μέτρα για την «διασφάλιση της πρόσβασης σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης των παιδιών των αιτούντων/αιτουσών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας, την κατάλληλη ενημέρωση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, αλλά και την ευαισθητοποίηση των γονιών και των μαθητών και γενικότερα της τοπικής κοινωνίας με στόχο την προαγωγή της αρμονικής διαπολιτισμικής συνύπαρξης εντός και εκτός σχολείου». Προβλεπόταν επίσης για τους μαθητές και τις μαθήτριες πρόσφυγες, η ένταξη στο πρωινό πρόγραμμα των σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευση σε τάξεις υποδοχής. Στην προσπάθεια αυτή θα αξιοποιούνταν εκπαιδευτικοί με εμπειρία διδασκαλίας σε πολύγλωσσα περιβάλλοντα αλλά και διαπολιτισμικοί μεσολαβητές» (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019).

Η τελευταία Εθνική στρατηγική εκπονήθηκε το 2021. Προσπάθησε να υπηρετήσει μια τριπλή στοχοθεσία. Σε πρώτο επίπεδο επεδίωκε την υποστήριξη όσων δικαιούνταν διεθνή προστασία με σκοπό την απόκτηση από αυτούς της αυτονομία τους στους συντομότερους δυνατούς χρόνους. Σε δεύτερο προσπαθούσε να εξασφαλίσει τον σεβασμό στα δικαιώματά τους. Τέλος, σε ένα τρίτο επίπεδο επιδίωκε την ανάπτυξη των λεγόμενων συνεκτικών κοινοτήτων (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2021). Και το σχέδιο αυτό, αν και λιγότερο αναλυτικό, έχτιζε πάνω στα δύο προηγούμενα χωρίς όμως να απουσιάζουν και πάλι ιδεολογικού τύπου διαφοροποιήσεις. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον, ο τρόπος που η ιδεολογική κατεύθυνση, η συζήτηση στην δημόσια σφαίρα και τη εν γένει περιρέουσα ατμόσφαιρα

επηρεάζει, αν όχι των σκληρό πυρήνα των δικαιωμάτων, σίγουρα τον τρόπο, δηλαδή τις πολιτικές που αναπτύσσονται κάθε φορά για την ένταξή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

3.1 Τα παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες

Τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότεροι άνθρωποι εγκαταλείπουν τις χώρες τους για να έρθουν στην Ευρώπη για να αναζητήσουν μια καλύτερη ζωή μετά από κακουχίες, πολέμους, φτώχεια και διώξεις. Ανάμεσά τους, εμφανίζονται όλο και πιο συχνά παιδιά, που έρχονται μόνα τους, χωρίς κάποιον γονέα ή ενήλικα που να τα φροντίζει και να μεριμνά γι' αυτά.

Σύμφωνα με τη Watters (2008), ενώ η αναγνώριση ενός πρόσφυγα ως παιδί, πολιτισμικά και κοινωνιολογικά έχει μεγάλη σημασία σχετικά με τους όρους της διαδικασίας ασύλου αναφορικά με την εκπαίδευση, την υποστήριξη και την ένταξη του στη κοινωνία, οι διαφορές στην εννοιολόγηση της παιδικής ηλικίας μεταξύ της χώρας υποδοχής και της χώρα καταγωγής καθώς και της εντύπωσης του ίδιου του παιδιού για τον εαυτό του με βάση τα δικά του πολιτισμικά δεδομένα δημιουργεί δυσκολίες για το ίδιο το παιδί.

Οι ανήλικοι είναι συχνά οι πρώτες ευάλωτες ομάδες που πλήττονται από παράγοντες φτώχειας, με περισσότερα από ένα δισεκατομμύριο παιδιά να στερούνται τις απαραίτητες υπηρεσίες για να επιβιώσουν και να ευδοκιμήσουν. Σε πολλές από τις προαναφερθείσες περιπτώσεις, τα παιδιά είναι θύματα λόγω της κοινωνικής τους θέσης και της ευαλωτότητάς τους λόγω της αδυναμίας τους να προστατεύσουν τον εαυτό τους. Ωστόσο, υπάρχουν και άλλοι λόγοι για τα παιδιά που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες με ειδικές ανάγκες να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Η εμπορία ανηλίκων για πορνεία και σεξουαλική εκμετάλλευση, η στρατολόγησή τους σε πολύ νεαρή ηλικία, η καταναγκαστική εργασία ή η ενδοοικογενειακή βία είναι μερικές από τις ειδικότερες μορφές βίας κατά των παιδιών (UNICEF, 2014/2015).

Μολονότι μπορεί να βρίσκονται αντιμέτωποι με παρόμοιες ή όμοιες με τους ενήλικες μορφές βλάβης, οι ανήλικοι το βιώνουν διαφορετικά. Πράξεις ή απειλές που μπορεί να μην επαρκούν για να αναγκάσουν τους ενήλικες να εγκαταλείψουν τη χώρα τους μπορεί να συνιστούν δίωξη παιδιών απλώς και μόνο επειδή είναι παιδιά. Η ανωριμότητα, το ευάλωτο καθεστώς, οι μη ανεπτυγμένοι μηχανισμοί αντιμετώπισης διαφόρων καταστάσεων και η εξάρτηση, σχετίζονται άμεσα με τον τρόπο που τα παιδιά βιώνουν τις εμπειρίες ή τους φόβους του (Τσίππια, 2014).

Τέλος, οι ανήλικοι πιο ευαίσθητοι σε πράξεις που απευθύνονται σε άτομα στο οικείο οικογενειακό τους περιβάλλον. Η βλάβη που υπόμεινε κάποιο μέλος της οικογένειάς του, μπορεί να προκαλέσει μεγάλο τραύμα σε ένα παιδί. Για παράδειγμα, ένας ανήλικος που υπήρξε μάρτυρας βίας που ασκήθηκε σε βάρος του γονέα του ή που βίωσε την εξαφάνιση ή τη

δολοφονία του γονέα του ή άλλου προσώπου από το οποίο εξαρτάται, ενδεχομένως να σημαδευτεί τόσο από αυτό το γεγονός, ώστε να αποφασίσει να εγκαταλείψει τη πατρίδα του για μια καλύτερη ζωή (Τσίπρη, 2014). Αν και η παιδική κακοποίηση δεν αποτελεί ένα καινούριο φαινόμενο, παρατηρείται μία μεγαλύτερη προσπάθεια από τους ανηλίκους να ξεφύγουν από τα συγκεκριμένα περιβάλλοντα. Έτσι ένας σημαντικός αριθμός παιδιών ταξιδεύουν χιλιάδες χιλιόμετρα, συνοδευόμενα ή όχι από τις οικογένειές τους με σκοπό την αναζήτηση προστασίας (UNICEF, 2014/2015).

3.2 Η Νομοθεσία για τους πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα

Η Ελλάδα ως ένα συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και στο Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967 ακολουθεί το διεθνές προσφυγικό δίκαιο, διεθνής συμβάσεις και νομοθεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, η βασική νομοθεσία για το άσυλο στη χώρα είναι το Π.Δ. 167/2014 (Φ.Ε.Κ. 252 Α΄ 1.12.2014), ο Ν. 4251/2014 (Φ.Ε.Κ. 80 Α΄ 1.04.2014) σχετικά με την είσοδο, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια και ο Ν. 4332/2015 (Φ.Ε.Κ. 76 Α΄ 9.07.2015) για την κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας.

Το νομικό πλαίσιο για τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα έχει επικριθεί ως ανεπαρκές, με αδυναμία να ανταποκριθεί στις βασικές ανάγκες, και αφιλόξενο. Λόγω της γεωγραφικής θέσης που κατέχει η χώρα, αποτελεί πύλη εισόδου προσώπων που δικαιούνται διεθνή προστασία, αναζητώντας μια καλύτερη ζωή. Η υποδοχή των δικαιούχων διεθνής προστασίας είναι ζωτικής σημασίας για την ένταξη τους. Με σκοπό τη βέλτιστη υποδοχή αυτού του πληθυσμού αναπτύχθηκε ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης για το Άσυλο και τη Διαχείριση των Μεταναστευτικών Ροών, το οποίο επικυρώθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Ιανουάριο του 2013. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης περιγράφει «τις δράσεις της ελληνικής κυβέρνησης για τα θέματα πρώτης υποδοχής, το νέο σύστημα ασύλου, την υποδοχή των αιτούντων άσυλο, των ευάλωτων ομάδων και των ασυνόδευτων ανηλίκων, τα προαναχωρησιακά (pre-removal) κέντρα κράτησης, τις επιστροφές και τον έλεγχο συνόρων» (Κιαγιά, 2010).

Σε αυτό το πλαίσιο, τον Οκτώβριο του 2013, υιοθετήθηκε το Π.Δ. 141/2013 (Φ.Ε.Κ. 226 Α΄ 21.10.2013) το οποίο ακολουθώντας την Οδηγία 2011/95/ΕΕ καθόρισε «τις απαιτήσεις για την αναγνώριση και το καθεστώς των αλλοδαπών ή των ανιθαγενών ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας».

Ακολουθώντας τα διεθνή και θεσμικά κείμενα που περιέχουν τις διατάξεις για το νομικό καθεστώς των προσφύγων, η Ελλάδα υιοθετεί έναν ευρύτερο ορισμό της έννοιας του «πρόσφυγα» για τα πρόσωπα που «δεν πληρούν τα κριτήρια της Σύμβασης του 1951, αλλά έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία». Η παροχή διεθνούς προστασίας περιλαμβάνει την 26 αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα και την επικουρική προστασία ή συμπληρωματική μορφή προστασίας (UNHCR, 2005).

Η παροχή επικουρικής προστασίας χορηγείται σε πρόσωπα που κινδυνεύουν να υποστούν σοβαρή βλάβη στη χώρα καταγωγής τους και διαφεύγουν την αδιάκριτη βία. Η σοβαρή βλάβη, σύμφωνα με το Π.Δ. 141/2013 (Φ.Ε.Κ. 226 Α΄ 21.10.2013), συνίσταται σε: θανατική ποινή ή εκτέλεση, ή βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία ή, σοβαρή προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω βίας ασκούμενης αδιακρίτως σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης.

Συνεπώς, ένα άτομο απολαμβάνει προστασία από ένα άλλο κράτος, επειδή η δική του χώρα δεν μπορεί ή αρνείται να τον προστατεύσει και προστατεύεται από την επαναπροώθηση. Τέτοιου είδους προστασία απολαμβάνουν συνήθως «οι Κούρδοι του Ιράν και Παλαιστίνιοι του Ιράκ». Σε περιόδους πόλεμου που πραγματοποιούνται «μαζικοί εκτοπισμοί πληθυσμών», ο Ο.Η.Ε. αναγνωρίζει και παρέχει σε αυτούς «το δικαίωμα συμπληρωματικής προστασίας» (Διεθνή προστασία: Συμπληρωματική προστασία, 2013).

Ακολούθως, σε μια προσπάθεια βελτίωσης της υποδοχής των προσφύγων, ιδρύεται η Υπηρεσία Ασύλου (Ν. 3907/2011). Το Σεπτέμβριο του 2013, υιοθετήθηκε το Π.Δ.133/2013 όπου τροποποίησε τις διατάξεις του Ν. 3907/2011 για την ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής και του Π.Δ. 104/2012 για την «οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου». Η συγκεκριμένη υπηρεσία είναι αρμόδια για την εξέταση των αιτημάτων διεθνούς προστασίας και το νέο νομοθετικό πλαίσιο που ακολούθησε αποσκοπών σε «ένα δίκαιο και αποτελεσματικό σύστημα ασύλου στην Ελλάδα». Υπάγεται στον Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη με σκοπό «να παραλαμβάνει, εξετάζει και αποφασίζει, βάσει της εθνικής νομοθεσίας και των διεθνών υποχρεώσεων της χώρας, για τα αιτήματα ασύλου που υποβάλλονται στη χώρα» (Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Άσυλο και Μετανάστευση, 2017).

3.3 Η προώθηση της ένταξης των παιδιών

Η παγκοσμιοποίηση, η διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, η μετανάστευση, η αύξηση της ευρωπαϊκής επαγγελματικής κινητικότητας, οι πολιτιστικές ανταλλαγές μέσω του

Διαδικτύου και η εμμονή διαφορετικών πολιτιστικών τρόπων ζωής δεν επηρεάζουν μόνο παραδοσιακές έννοιες όπως η πολιτιστική και εθνική ταυτότητα, το κράτος ή η αυτονομία. Θέτουν επίσης το ζήτημα της πολιτισμικής ποικιλομορφίας στη σύγχρονη κοινωνία. Παρά τους διαχωρισμούς και τις διαφορές, ένα δημοκρατικό μοντέλο αντιμετώπισης των διαφορών είναι ένα από τα θεμέλια των 41 δικαιωμάτων, με διαφορές και ισότιμη συμμετοχή όλων των οντοτήτων της κοινωνίας (Tsaliki, 2017).

Η Ελλάδα έχει ως προτεραιότητα και θεωρεί επιτακτική τη διασφάλιση και την προώθηση της εκπαίδευσης όλων των ανηλίκων που διαμένουν στα ιδρύματα υποδοχής. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αναπτύχθηκε από το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και υλοποιήθηκε σε μεγάλη κλίμακα με ισχυρή κοινοτική υποστήριξη (Tsaliki, 2017). Σκοπός του είναι η διασφάλιση του δικαιώματος στην εκπαίδευση, θεμελιώδους ανθρώπινου δικαιώματος κάθε παιδιού, και η διασφάλιση της ψυχολογικής υποστήριξης και προοδευτικής ένταξης των παιδιών προσφύγων στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας ή άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Τον Μάρτιο του 2016, το Υπουργείο Παιδείας δημιούργησε Επιτροπή Επιστημονικής Υποστήριξης για την ανάπτυξη σχεδίων για την ένταξη των παιδιών προσφύγων στο εκπαιδευτικό σύστημα. Το σχέδιο αναπτύχθηκε από την Επιτροπή Επιστημονικής Υποστήριξης και υλοποιήθηκε από τη διαχειριστική ομάδα (11 στελέχη στην Αθήνα και 5 στελέχη στη Θεσσαλονίκη), τον διοικητικό μηχανισμό του Υπουργείου Παιδείας και 62 συντονιστές για την εκπαίδευση των προσφύγων. Συντονιστές εκπαίδευσης προσφύγων διορίζονται εκπαιδευτικοί με συγκεκριμένα προσόντα, όπως διαπολιτισμική παιδαγωγική, πρακτική εμπειρία στη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας και εθελοντική εργασία με πρόσφυγες. Η δουλειά του συντονιστή είναι να επιβλέπει, να διαχειρίζεται και να συντονίζει οτιδήποτε σχετίζεται με την εκπαίδευση των προσφύγων στο επίσημο σχολικό πρόγραμμα (Clark, 2017 Tsaliki, 2017).

Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη συμμετοχή των προσφύγων σχετίζονται με τη στάση των ίδιων των προσφύγων, τις προσδοκίες τους και τις ιδιαίτερα μειονεκτικές συνθήκες στις οποίες ζουν, καθώς και την οργάνωση και λειτουργία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, και συγκεκριμένα: ο τρόπος επιλογής και τοποθέτησης των εκπαιδευτικών και η επιμόρφωσή τους είναι ανεπαρκής. Οι δάσκαλοι έχουν τεράστιες δυσκολίες να λειτουργήσουν μέσα στις συγκεκριμένες συνθήκες της εκπαιδευτικής δομής και να αντιμετωπίσουν θέματα επικοινωνίας με τα παιδιά και την ιδιαιτερότητα των ανοιχτών προγραμμάτων σπουδών (Logan et al., 2010).

Στην Ελλάδα η συλλογή κοινωνικών δεδομένων στον τομέα της ένταξης των μεταναστών και προσφύγων δεν έχει αναπτυχθεί και παραμένει σε στοιχειώδη μορφή (Βείκου, 2017). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ενώ οι στόχοι της ένταξης να καθορίζονται από την νομοθεσία, απουσιάζει μία μέθοδος παρακολούθησης των πραγματικών επιπτώσεων των νομοθετικών παρεμβάσεων. Είναι σαφές ότι οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των μεταναστών και των προσφύγων όπως και της κοινωνίας υποδοχής εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες. Παράγοντες όπως η κατάσταση της οικονομίας, ο μεταναστευτικός πληθυσμός που υπάρχει, η κυριαρχία ή όχι ρατσιστικών αντιλήψεων στην κοινωνία και άλλοι.

Η συμπερίληψη όλων των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα και σε γενικά σχολεία προσφέρει σε όλα τα παιδιά την ευκαιρία να έρχονται σε επαφή με τις ανθρώπινες διαφορές και να σχετίζονται με άτομα που είναι διαφορετικά. Κατά μια άποψη, η εμπορευματοποίηση της εκπαίδευσης και ο συσχετισμός της με την αγορά εργασίας δημιουργεί εμπόδια στο να δημιουργηθούν ευπρόσδεκτες σχολικές κοινότητες, που θα διδάσκουν στους μαθητές πώς να αγκαλιάζουν και να εκτιμούν τη διαφορετικότητα (Barton, 2003).

3.4 Η εκπαιδευτική ένταξη

Για να καταστεί δυνατή η ενσωμάτωση των παιδιών προσφύγων στη χώρα υποδοχής χρειάζεται να γίνουν πολλές ενέργειες ώστε να μπορέσουν να ενσωματωθούν στο κοινωνικό σύνολο και μία πολύ καλή αρχή αποτελεί η ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα. Η εκπαίδευση των μεταναστών και των προσφύγων σε οποιαδήποτε χώρα και αν βρίσκονται είναι απαραίτητη διότι όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στη μόρφωση από οποίες πολιτισμικές ή εθνικές καταβολές και αν προέρχονται. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στην Ελλάδα πρωτοεμφανίστηκε το 1970, όταν χρειάστηκε να ενταχθούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα παιδιά μεταναστών της Γερμανίας, των ΗΠΑ, του Καναδά, της Αυστραλίας και της Νότιας Αφρικής (Καρανικόλα & Πέτρου, 2015). Η χρήση της μητρικής γλώσσας των αλλοδαπών μαθητών και οι εκπαιδευτικές τους ανάγκες δεν ήταν πρωτεύουσας σημασίας, με αποτέλεσμα η εκπαιδευτική προσέγγιση των μεταναστών και των προσφύγων στην Ελλάδα να είναι «αφομοιωτική». Επίσης, για να δοθούν ίσες ευκαιρίες στην απασχόληση και στην κοινωνική ένταξη των μεταναστών και των προσφύγων, δημιουργήθηκαν την περίοδο του 1970, εκπαιδευτικές πολιτικές κατάρτισης ενηλίκων μεταναστών-προσφύγων ώστε να επωφεληθούν με την γνώση που λαμβάνουν σε πρακτικό επίπεδο βρίσκοντας εργασία (Triandafyllidou, 2009).

Ο Oh (2012), υποστηρίζει ότι η εκπαίδευση των προσφύγων και των μεταναστών θα έπρεπε να αφομοιωθεί παρά να ενσωματωθεί, διότι αναφέρει ότι «η τυπική εκπαίδευση έχει χαρακτηριστεί με την επισημότητα και τη νομιμοποίηση ορισμένων δομών συλλογικής κοινωνικής ταυτότητας, είτε αυτές είναι θρησκευτικές, εθνικές, πολιτικές, ιδεολογικές, ταξικές». Οι πρόσφυγες σε ένα μεγάλο βαθμό διαθέτουν απαραίτητες δεξιότητες και υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης με αποτέλεσμα να είναι πιο εύκολο να ενσωματώνονται στην εκπαιδευτική διαδικασία. Το βασικό πρόβλημα ενσωμάτωσης τους, όμως στην Ελληνική εκπαιδευτική κοινότητα, είναι η ξеноφοβία και οι ρατσιστικές αντιδράσεις των παιδιών και των οικογενειών τους που ανήκουν στο ελληνικό σχολικό περιβάλλον έναντι των παιδιών των προσφύγων και μεταναστών (Nordgren, 2017).

Από έρευνα την οποία διεξήγαγαν οι Παρασκευόπουλος, Μπίλια, Παρασκευοπούλου, (2015), για τις αντιλήψεις των μαθητών για τους αλλοδαπούς προέκυψε ότι η βασική αντίληψη των υπολοίπων παιδιών για αλλοδαπούς μαθητές συνδέεται με την εθνική ταυτότητα των αλλοδαπών, τα φυλετικά τους χαρακτηριστικά και τις πολιτισμικές διαφορές. Επίσης, φαίνεται η επίδραση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας έχει αρνητικό ρόλο και επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τη διαμόρφωση της αντίληψης της εικόνας για τους αλλοδαπούς. Με τη μαζική εισροή ξένου πληθυσμού στη χώρα σε περιοχές ιδίως που δεν έρχονταν σε επαφή με τόσο μεγάλο μέγεθος πληθυσμού, δημιουργεί αρνητικό κλίμα και δυσκολία αποδοχής από τους κατοίκους της περιοχής αυτής. Ο φόβος του «ξένου», δημιουργεί προκαταλήψεις και φοβικές αντιδράσεις από τους κατοίκους προς τον ξένο πληθυσμό με αποτέλεσμα να υπάρχει ακόμα και δυσκολία εισόδου των αλλοδαπών παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα (Καρανικόλα & Πέτρου, 2015).

Η αντιμετώπιση της ξеноφοβίας και η προαγωγή της διαπολιτισμικότητας στο εκπαιδευτικό σχολικό περιβάλλον μπορεί να ενισχυθεί με την παροχή ενημέρωσης στους μαθητές και τους γονείς για τη διαφοροποίηση της κουλτούρας των μαθητών που είναι πρόσφυγες ή μετανάστες και φοιτούν στο σχολείο. Ο σκοπός είναι οι μαθητές και οι γονείς να ενημερωθούν για τη διαφορετικότητα των πολιτισμικών χαρακτηριστικών αλλά και να αρχίσουν να αποδέχονται τους αλλοδαπούς μαθητές στη σχολική κοινότητα. Ο Bourdieu, υποστηρίζει ότι οι «άνθρωποι μπορούν να υποστούν μια "αρνητική εσωτερίκευση", όταν το δικό τους πολιτιστικό κεφάλαιο έχει μικρή αξία στον κυρίαρχο πολιτισμό» (Nordgren, 2017).

Απαιτείται λοιπόν, να καταβληθεί σημαντική προσπάθεια, μείωσης των τάσεων ρατσισμού και ξеноφοβίας, που εμφανίστηκαν σε πιο μεγάλο βαθμό κατά τη διάρκεια της μαζικής προσέλευσης των προσφύγων και μεταναστών στη χώρα, πολλοί εκ των οποίων σύμφωνα με

τα στατιστικά στοιχεία ήταν γυναίκες και παιδιά. Η επίτευξη της ενσωμάτωσης των αλλοδαπών παιδιών πραγματοποιείται από την εξασφάλιση του ότι τα σχολεία διαθέτουν εκπαιδευτικούς – διαχειριστές «πολιτισμικής ικανότητας». Η έννοια της «πολιτισμικής ικανότητας» ορίζεται ως η γενική ικανότητα του ατόμου, στην προκειμένη περίπτωση του εκπαιδευτικού, να δεχτεί συμπεριφορές και πεποιθήσεις ενός ατόμου από άλλο πολιτισμό αλλά και την ικανότητα προσαρμογής στη συνύπαρξη με αυτό το άτομο. Η αποτελεσματικότητα του δασκάλου σε ένα διαπολιτισμικό σχολικό πλαίσιο έγκειται στο γεγονός της οικοδόμησης σχέσεων εμπιστοσύνης με όλους τους μαθητές χωρίς να γίνονται διακρίσεις αλλά και της ικανότητας επικοινωνίας με τους μαθητές από διαφορετικές πολιτισμικές και γλωσσικές κουλτούρες. Οι εκπαιδευτικοί με υψηλή πολιτισμική ικανότητα έχουν περισσότερες ικανότητες στο να βοηθήσουν το παιδί προσφύγων ή μεταναστών, να ενταχθεί πιο εύκολα στο σχολικό πλαίσιο, εμπλουτίζοντας τις εκπαιδευτικές εμπειρίες όλων των μαθητών συνολικά στην τάξη (Nordgren, 2017).

3.5 Ο ρόλος του «Κ.Ε.Μ» Ηρακλείου

Το Κέντρο Κοινότητας, Παράρτημα Ρομά και Κ.Ε.Μ στο Δήμο Ηρακλείου είναι μία νέα λειτουργία με καινοτόμα χαρακτηριστικά, που λειτουργεί ως δομή συμπληρωματική της Διεύθυνσης Κοινωνικής Ανάπτυξης του Δήμου Ηρακλείου.

Το Κέντρο Κοινότητας θεσμοθετήθηκε με τον ν. 4368 (ΦΕΚ 21 Α'/21.02.2016) και την Κοινή Υπουργική Απόφαση με Α.Π. Δ23/ΟΙΚ. 14435/1135/29.03.2016 που ορίζει τις ελάχιστες προδιαγραφές λειτουργίας τους (ΦΕΚ 854 Β'/30.03.2016). Αποτελούν τον βασικό «πυρήνα» διευρυμένων υπηρεσιών τύπου «One Stop Shop», με εξατομικευμένη ολιστική προσέγγιση, το οποίο, υποστηρίζοντας ή συνεργώντας με τη Δ/νση Κοινωνικών Υπηρεσιών του κάθε Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αποτελούν μία δράση «ομπρέλα» παρέχοντας υπηρεσίες οι οποίες ανταποκρίνονται και θα ενισχύσουν τις πολιτικές που ήδη υλοποιούνται ή προγραμματίζονται, όπως η καθολική εφαρμογή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης (που προβλέπεται να ξεκινήσει σταδιακά μέσα στο 2016, και να εφαρμοστεί σε εθνικό επίπεδο από τον Ιανουάριο του 2017), το πρόγραμμα του ΤΕΒΑ, οι ρυθμίσεις του Ν. 4320/2015 για την αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης, η εφαρμογή ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης σε συνεργασία με τον ΟΑΕΔ και την ΓΓ Δια Βίου Μάθησης, κλπ.(Οδηγός Εφαρμογής και Λειτουργίας των Κέντρων Κοινότητας, 2016).

Τα Κέντρα Κοινότητας επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους μέσω παραρτημάτων για να εξυπηρετήσουν φτωχές περιοχές, καταυλισμούς Ρομά, περιοχές με υψηλές συγκεντρώσεις

μεταναστών και δικαιούχους διεθνούς προστασίας κ.ά. Επίσης εδραιώνονται από κινητές μονάδες για τον εντοπισμό και την εξυπηρέτηση ατόμων σε απομακρυσμένες περιοχές. Τα παραρτήματα και οι κινητές μονάδες επιτηρούνται από τις ίδιες υπηρεσίες που επιτηρούνται τα Κέντρα Κοινότητας.

Η επέκταση των λειτουργιών του Κέντρου Κοινότητας για τη δημιουργία του προαναφερόμενου παραρτήματος (Κ.Ε.Μ) με σκοπό την εξυπηρέτηση μεταναστών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας πραγματοποιείται σε περιοχές με υψηλή συγκέντρωση των προαναφερόμενων ομάδων, όπως συμβαίνει στο Δήμο Ηρακλείου. Στην περίπτωση αυτή, το Κ.Ε.Μ παρέχει εξειδικευμένες υπηρεσίες ανάλογα με τις ομάδες-στόχους, με στόχο την υλοποίηση ενός ευρέος φάσματος δράσεων ένταξης σε τοπικό επίπεδο, με επίκεντρο την απασχόληση, την εκπαίδευση, την υγεία, την προστασία και πρόνοια, την κοινωνική ασφάλιση και τη διαπολιτισμική διαμεσολάβηση/ερμηνεία. Για την εύρυθμη λειτουργία και πλήρη αξιοποίηση ανθρωπίνων και υλικών πόρων, απαραίτητη είναι η διασύνδεση του Κ.Ε.Μ με όλες τις κοινωνικές υπηρεσίες και δομές των ΟΤΑ και η ύπαρξη πνεύματος συνεργασίας μεταξύ του Κ.Ε.Μ, Κ.Κ., των Κοινωνικών Υπηρεσιών του Δήμου, όπως επίσης και η διασύνδεση του Κ.Ε.Μ με τα Συμβούλια Ένταξης Μεταναστών (Σ.Ε.Μ.) και τους συλλόγους μεταναστών.

Η λειτουργία του Κ.Ε.Μ περιλαμβάνει τους εξής άξονες: πληροφόρηση, εξυπηρέτηση, συμβουλευτική υποστήριξη για θέματα και δίκτυα ένταξης μεταναστών, σύμπραξη και παραπομπή αιτημάτων σε άλλες σχετικές δομές, υπηρεσίες και φορείς (Συμβούλια Ένταξης Μεταναστών, Συλλόγους Μεταναστών/Δικαιούχων Διεθνούς Προστασίας, ΜΚΟ, Κοινωνικές Υπηρεσίες), στο πλαίσιο των Κ.Ε.Μ θα υλοποιούνται επίσης μαθήματα και παράλληλες δράσεις.

Αναλυτικά οι παρεχόμενες Υπηρεσίες, ανά Άξονα, είναι:

Αρχικά η παροχή πληροφοριών και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης σε μετανάστες και δικαιούχους διεθνούς προστασίας και ειδικά στις ευάλωτες ομάδες, όπως είναι οι γυναίκες, τα παιδιά, κλπ. Επιπλέον, η παροχή μαθησιακής υποστήριξης σε παιδιά μεταναστών/δικαιούχους διεθνούς προστασίας για την προσχολική και σχολική ηλικία και η παροχή πληροφοριών για πρωτοβουλίες γλωσσικής κατάρτισης ενηλίκων που εφαρμόζονται στην περιοχή. Ταυτόχρονα η ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας με σκοπό την καταπολέμηση της ξενοφοβίας, του ρατσισμού, της εμπορίας ανθρώπων, κλπ., η προώθηση του εθελοντισμού, η υποστήριξη της συμμετοχής των μεταναστών/δικαιούχων διεθνούς προστασίας σε ομάδες, σε συλλόγους, σε οργανώσεις διαπολιτισμικού και διαθρησκευτικού διαλόγου, κλπ. αλλά και η δικτύωση με

άλλα Κ.Ε.Μ και υπηρεσίες/φορείς που σχετίζονται με την ένταξη των μεταναστών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας.

Από την άλλη, κύριο μέλημα της δομής είναι η διάγνωση προβλημάτων και η παραπομπή τους σε εξειδικευμένες δομές/ υπηρεσίες (Ξενώνες Αστέγων, Κακοποιημένων Γυναικών, θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, Δομές για ΑΜΕΑ και Ψυχικής Υγείας, Βρεφονηπιακοί και Παιδικοί Σταθμοί, Στοχευμένες Δράσεις για μετανάστες/ πρόσφυγες, δομές παροχής βασικών αγαθών, δομές παροχής συσσιτίων, κοινωνικά φαρμακεία, ΚΗΦΗ, δημοτικά ιατρεία κ.α.). Επιπλέον, πραγματοποιείται η παραπομπή αιτημάτων αλλά και η συνεργασία για την ένταξη των ομάδων στόχου σε προγράμματα εκμάθησης γλώσσας, κατάρτισης, απασχόλησης, αναγνώρισης δεξιοτήτων κ.ά. Τέλος δίνεται βάση στη συνεργασία με την τοπική αγορά εργασίας με σκοπό την απόκτηση πρόσβασης μέσω συμβουλευτικής και υπηρεσιών συνοδείας (mentoring schemes).

Στο πλαίσιο της υλοποίησης μαθημάτων, διοργανώνονται μαθήματα ελληνικής γλώσσας, στοιχείων ελληνικής ιστορίας και ελληνικού πολιτισμού σε ενήλικες μετανάστες και δικαιούχους διεθνούς προστασίας όπως και διαπολιτισμικές δράσεις που δίνουν έμφαση στη συνύπαρξη παιδιών και νέων αλλοδαπών με τους γηγενείς, και τέλος διενεργούνται δράσεις για την υποστήριξη της πρόσβασης των μεταναστών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας στην αγορά εργασίας.

Ως «ωφελούμενος» ορίζεται ο πολίτης που κάνει συστηματική χρήση των υπηρεσιών και παροχών των κέντρων κοινότητας και των παραρτημάτων αυτών, και ο οποίος έχει καταγραφεί στο ηλεκτρονικό πληροφοριακό σύστημα και έχει αποκτήσει μοναδικό αριθμό αναφοράς. Πιο συγκεκριμένα, ωφελούμενοι είναι πολίτες που κατοικούν στον τόπο λειτουργίας και παρέμβασης των Κέντρων Κοινότητας, ενώ ως ωφελούμενοι των Κ.Ε.Μ νοούνται:

Οι νόμιμα διαμένοντες πολίτες τρίτης χώρας (τα φυσικά πρόσωπα που δεν έχουν την ελληνική ιθαγένεια ούτε την ιθαγένεια άλλου κράτους - μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 20 παράγραφος 1 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης) ή οι νόμιμα διαμένοντες ανιθαγενείς [τα φυσικά πρόσωπα που πληρούν τις προϋποθέσεις της Σύμβασης της Νέας Υόρκης του 1954 περί του καθεστώτος των ανιθαγενών, η οποία έχει κυρωθεί με το ν. 139/1975 (Α 176)], σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.4251/2014 «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις», του Ν. 4332/2015 και του Ν. 4375/2016 και του ΠΔ 114/2010 (ΦΕΚ Α-195), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει. Συγκεκριμένα, οι κάτοχοι όλων των τύπων άδειας διαμονής που αναφέρονται στους ανωτέρω

νόμους καθώς επίσης και οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας (κάτοχοι Άδειας Διαμονής Ενιαίου Τύπου, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον Κανονισμό ΕΚ 1030/2002, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει) και οι αιτούντες άσυλο (κάτοχοι Δελτίου Αιτούντος Διεθνή Προστασία ή «Δελτίου Αιτήσαντος Άσυλο») όπως ορίζονται στους ανωτέρω νόμους και σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα 114/2010 (ΦΕΚ Α-195), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει (Οδηγός Εφαρμογής και Λειτουργίας των Κέντρων Κοινότητας, 2016).

Τα Κ.Ε.Μ στελεγχώνονται από: Διαπολιτισμικό μεσολαβητή για μετανάστες / δικαιούχους διεθνούς προστασίας, ο οποίος θα έχει γνώση των εθνικών / πολιτισμικών χαρακτηριστικών των μεταναστευτικών / προσφυγικών κοινοτήτων καθώς και της γλώσσας τους. Κοινωνικό Λειτουργό (ΠΕ/ΤΕ Κοινωνικής Εργασίας με άδεια άσκησης επαγγέλματος), εξειδικευμένο σε θέματα Μεταναστών/Μειονοτήτων ή/και Κοινωνικού Αποκλεισμού, πλήρους απασχόλησης που θα λειτουργεί ως συντονιστής του Κ.Ε.Μ. Νομικό, Πτυχιούχο ΑΕΙ, με ειδικευση στο μεταναστευτικό και το εργατικό δίκαιο (μερικής απασχόλησης). Ψυχολόγο, Πτυχιούχο ΑΕΙ, με ειδικευση στο μετατραυματικό στρες και σε πολλαπλές ευπαθείς ομάδες (π.χ. γυναίκες, παιδιά, άτομα με ειδικές ανάγκες κ.λπ.).

Ως προς τον ρόλο του κοινωνικού λειτουργού ως συντονιστή στο Κ.Ε.Μ, θα πρέπει αρχικά, να καταρτίζει σε συνεργασία με τον συντονιστή του Κέντρου Κοινότητας Σχέδιο Λειτουργίας του Παραρτήματος, πολύ σημαντικό για τη λειτουργία του, ο οποίος έχει και την ευθύνη της τήρησης του, αλλά και του συντονισμού του προσωπικού για το σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων ένταξης μεταναστών/δικαιούχων διεθνούς προστασίας και την συνολική ευθύνη εύρυθμης λειτουργίας του Παραρτήματος. Παράλληλα, έχει την ευθύνη της καταγραφής δεδομένων και της επικαιροποίησης της βάσης δεδομένων του πληροφοριακού συστήματος όπως και την τήρηση της συνέργειας με άλλα προγράμματα/δράσεις. Από την πλευρά του διοργανώνει δράσεις ένταξης μεταναστών/προσφύγων και έχει την ευθύνη ανάληψης κοινωνικών ερευνών/ καταγραφών στο πεδίο.

Κλείνοντας, κάποιες από τις επιμέρους αρμοδιότητές του αποτελούν η καταγραφή-αξιολόγηση των κοινωνικών αναγκών των ομάδων-στόχου, η υποδοχή περιστατικών και η διαχείρισή τους, η παραπομπή περιστατικών όπου χρειάζεται σύνδεση με αρμόδιες υπηρεσίες, η ανάπτυξη και αξιοποίηση της εθελοντικής προσφοράς υπηρεσιών και αγαθών, η κοινωνική εργασία με ωφελούμενους των ομάδων-στόχου (ατομικό/συλλογικό επίπεδο) και οι ενέργειες για την ενεργοποίηση των Συμβούλιων Ένταξης Μεταναστών.

ΜΕΡΟΣ Β΄ : Ερευνητικό Μέρος

B.1 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα στα οποία επικεντρώνεται η παρούσα έρευνα, μπορούν να αποτυπωθούν ως ακολούθως:

- Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για την υποδοχή και ένταξη προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα είναι επαρκές για την εκπαιδευτική και κοινωνική ένταξη των παιδιών;
- Πώς βιώνουν οι γονείς/κηδεμόνες την αντιμετώπιση των παιδιών τους από το σχολικό περιβάλλον και την κοινωνία;
- Ποιες είναι οι κυριότερες δυσκολίες και προβλήματα που αντιμετωπίζουν παιδιά και γονείς, τα οποία δυσκολεύουν και την ένταξη;
- Με ποιο τρόπο το «Κέντρο Ένταξης Μεταναστών» στο δήμο Ηρακλείου υποστηρίζει την ένταξη;

B.2 Μεθοδολογία έρευνας

B.2.1 Είδος έρευνας

Κατά τη διαδικασία της εκπόνησης μιας εργασίας, κάθε φορά ο ερευνητής βρίσκεται ενώπιον ενός σημαντικού διλήμματος ως προς τους στόχους που θέλει να εξυπηρετήσει μέσα από την έρευνα του. Αυτοί ακριβώς οι στόχοι είναι εν τέλει που θα καθορίσουν και το είδος της έρευνας το οποίο θα υιοθετηθεί. Η επιστημονική έρευνα χωρίζεται σε δύο βασικές κατηγορίες: α) την ποσοτική και β) την ποιοτική. Οι ποιοτικές μέθοδοι έρευνας δίνουν στον εκάστοτε ερευνητή τη δυνατότητα να διερευνήσει σε βάθος ένα συγκεκριμένο ζήτημα / φαινόμενο και να οδηγηθεί σε συγκεκριμένα συμπεράσματα, αναζητώντας τα αίτια και τους λόγους που οδηγούν σε ένα φαινόμενο και επιχειρώντας να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο αυτό επηρεάζει τη σκέψη και τη συμπεριφορά των ατόμων (Babbie, 2011).

Για την παρούσα εργασία που επιχειρεί να εξετάσει τις δυσκολίες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά πρόσφυγες και μετανάστες στα πλαίσια της κοινωνικής τους ένταξης, θεωρείται πως η ποιοτική μέθοδος έρευνας είναι η πιο πρόσφορη προκειμένου να αναδειχθούν συγκεκριμένα συμπεράσματα σχετικά με το υπό εξέταση ζήτημα. Η αιτία για την διενέργεια ποιοτικής έρευνας αποτελεί η διερεύνηση ενός προβλήματος. Το αρχικό βήμα του ερευνητή, αφού θέσει αυτό ως βάση είναι ο σχεδιασμός της μεθοδολογίας που θα ακολουθήσει αναφορικά με το πρόβλημα και τα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί και στη συνέχεια

να εξετάσει τα δεδομένα τα οποία θα έχει ως γνώμονα και θα αποσκοπούν στην εκπόνηση της έρευνας του. Η ποιοτική μέθοδος συμβάλλει στο να γίνεται εκτενής αναφορά όσον αφορά το είδος αλλά και τα χαρακτηριστικά κάποιου φαινομένου (Kvale, 1996). Με αυτό τον τρόπο ο ερευνητής έχει τη δυνατότητα να εστιάσει στη σημασία που έχει για τους συνεντευξιαζόμενους να εκφράζουν τις απόψεις τους για τις εμπειρίες που έχουν βιώσει εμβαθύνοντας ακόμα περισσότερο στο ζήτημα το οποίο ερευνάται. Άλλωστε, αυτός ο τύπος έρευνας είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος στις Ανθρωπιστικές και Κοινωνικές επιστήμες οι οποίες εδράζονται κυρίως πάνω σε θεωρητικά μοντέλα και δεν εστιάζουν τόσο στη ποσοτικοποίηση και τη μέτρηση συγκεκριμένων δεικτών που ευθύνονται για ένα φαινόμενο (Babbie, 2011).

Επιπλέον, ένα ιδιαίτερα σημαντικό πλεονέκτημα που έχει το συγκεκριμένο είδος έρευνας είναι πως ο ερευνητής έχει αρκετή ευελιξία και ελευθερία στα πλαίσια της ερευνητικής διαδικασίας, από τη στιγμή που ο απώτερος στόχος του δεν είναι η προσπάθεια της επιβεβαίωσης μιας υπάρχουσας αντίληψης/θεωρίας, αλλά η διατύπωση συμπερασμάτων μέσα από τα στοιχεία που συλλέγει κάθε φορά (Babbie, 2011).

Οι ενέργειες που εφαρμόστηκαν για την ανάλυση και την παρουσίαση των ερευνητικών ευρημάτων είναι:

- Συναντήσεις
- Μαγνητοφώνηση των απαντήσεων των συνεντευξιαζόμενων
- Συλλογή δεδομένων και ανάγνωση αυτών για την πλήρη κατανόηση τους
- Απόσυρση του περιττού και μη χρήσιμου υλικού
- Συγκέντρωση του υλικού που τέθηκε σε χρήση
- Αποτελέσματα

B.2.2 Μέθοδος δειγματοληψίας

Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες απαιτήσεις που έχει η εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, ο τρόπος συγκέντρωσης του απαιτούμενου αριθμού των συμμετεχόντων δεν θα μπορούσε να βασίζεται στην τυχαιότητα, καθώς με βάση αυτή τη μέθοδο οποιοδήποτε άτομο θα ήταν δυνατό να αποτελέσει μέρος του δείγματος, γεγονός το οποίο θα οδηγούσε στην πλήρη αδυναμία εξαγωγής συμπερασμάτων με βάση το υπό εξέταση ζήτημα.

Επομένως, κρίνεται αναγκαίο να αξιοποιηθεί η στοχευμένη δειγματοληψία σκοπιμότητας, η οποία ενδείκνυται σε ποιοτικές έρευνες στις οποίες μάλιστα ο αριθμός των συμμετεχόντων είναι αρκετά περιορισμένος. Χάρη στη συγκεκριμένη μέθοδο δειγματοληψίας, είναι εφικτό οι συμμετέχοντες να έχουν εμπειρία μέσα από την ενασχόλησή τους ή μέσα από τη στήριξη που

έλαβαν από το "Κέντρο Ένταξης Μεταναστών" του δήμου Ηρακλείου, το οποίο είναι και ένας από τους στόχους της έρευνας.

Το συνολικό δείγμα της συγκεκριμένης εργασίας αποτελείται από 10 άτομα, ενώ σε αυτά δεν υπάρχει κάποιος περιορισμός σε σχέση με την ηλικία τους, καθώς ήδη έχουν τεθεί περιορισμοί ως προς την ιδιότητά τους, αφού θα είναι πρόσφυγες ή μετανάστες γονείς ή κηδεμόνες. Ωστόσο, υπάρχει το κριτήριο του χρονικού διαστήματος παραμονής τους στην Ελλάδα, το οποίο είναι μέχρι τα 25 χρόνια.

B.2.3 Ερευνητικό εργαλείο- Τεχνικές συλλογής δεδομένων

Ημιδομημένη συνέντευξη

Στα πλαίσια της διεξαγωγής ποιοτικών ερευνών, ένα από τα εργαλεία το οποίο χρησιμοποιείται συχνότερα είναι αυτό της συνέντευξης. Χάρη στη συνέντευξη καθίσταται εφικτή η συγκέντρωση όλων των απαραίτητων εκείνων δεδομένων, τα οποία οδηγούν στη διατύπωση θεωριών και συμπερασμάτων σε σχέση με την ύπαρξη και τους λόγους εμφάνισης ενός φαινομένου, αλλά και τους παράγοντες που ωθούν τα άτομα να ενεργούν με ένα συγκεκριμένο τρόπο. Απώτερος σκοπός της διαδικασίας της συνέντευξης, είναι η προσπάθεια από την πλευρά του ερευνητή να αντλήσει όσο το δυνατό περισσότερα στοιχεία σχετικά με τα βιώματά, τις εμπειρίες, τη συμπεριφορά και τις απόψεις των ατόμων που συμμετέχουν στην έρευνά του σε σχέση με το ζήτημα το οποίο εξετάζει.

Με βάση τον τρόπο κατά τον οποίο είναι οργανωμένες οι συνεντεύξεις, αυτές μπορούν να διακριθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες (Robson,2007):

- ❖ Την πλήρως δομημένη συνέντευξη.
- ❖ Την ημι-δομημένη συνέντευξη.
- ❖ Τη μη-δομημένη συνέντευξη.

Η χρήση των δομημένων συνεντεύξεων σχετίζεται με τις ποσοτικές έρευνες. Βασίζεται στην χρήση ερωτηματολογίου ως εργαλείου για την συλλογή στοιχείων. Αυτή η μέθοδος θεωρείται ότι επιτρέπει την σύγκριση μεταξύ των απαντήσεων. Αντίθετα, στην ημι-δομημένη συνέντευξη η οποία προκρίνεται ως η πλέον κατάλληλη για τη συγκεκριμένη έρευνα, οι ερωτήσεις κανονικά είναι καθορισμένες, αλλά ο συνεντευκτής είναι πιο ελεύθερος να ερευνήσει συστηματικά και εκτεταμένα πέραν των απαντήσεων, με ένα τρόπο ο οποίος συχνά φαίνεται ανεπίτρεπτος όταν συγκρίνεται με τους σκοπούς της τυποποίησης και της σύγκρισης. Οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις συγκροτούνται από έναν θεματικό οδηγό και ερευνούν σε βάθος και επιδιώκουν να επεκταθούν στα ζητήματα και τα θέματα που αναδύονται κατά την

διάρκεια της. Γι' αυτό τον λόγο, αυτού του είδους οι συνεντεύξεις, θεωρούνται ότι επιτρέπουν στους ανθρώπους να απαντούν περισσότερο με τους δικούς τους όρους παρά με τους όρους που μια τυποποιημένη συνέντευξη επιτρέπει (Mason, 2009, Robson, 2007).

Ο κορμός των ερωτήσεων, βασίζεται στους παρακάτω τέσσερις άξονες επιχειρώντας να διαπιστωθούν:

- ❖ Τα δημογραφικά στοιχεία των εξυπηρετούμενων/συνεντευξιαζόμενων.
- ❖ Η γνώμη των συμμετεχόντων αναφορικά με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο και τη δράση του «Κέντρου Ένταξης Μεταναστών».
- ❖ Τα προβλήματα τα οποία προκύπτουν στην προσπάθεια των προσφύγων να ενταχθούν στο εσωτερικό της κοινωνίας και τον τρόπο με τον οποίο τα βιώνουν τα παιδιά τους.
- ❖ Η άποψη των συμμετεχόντων αναφορικά με τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν τα ίδια τα παιδιά κατά τη διαδικασία της κοινωνικής τους ένταξης και ο τρόπος με τον οποίο αυτά μπορούν να ξεπεραστούν μέσα από τη συνεργασία των αρμοδίων φορέων.

Όλες οι απαιτούμενες πηγές για την συγγραφή της παρούσας έρευνας προέρχονται από την άντληση στοιχείων από πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές. Στα πλαίσια των πρωτογενών πηγών, συμπεριλαμβάνονται όλες οι απόψεις και οι εμπειρίες των συμμετεχόντων στην έρευνα, οι οποίες θα καταγραφούν στα πλαίσια της ατομικής συνέντευξης. Σε ό,τι αφορά τα δευτερογενή στοιχεία, προέρχονται από τη μελέτη της διαθέσιμης βιβλιογραφίας, τόσο σε βιβλιοθήκες Πανεπιστημιακών ιδρυμάτων όσο και μέσα από άρθρα και έρευνες σε πλατφόρμες δεδομένων, όπως είναι το «Google scholar».

B.2.4 Πεδίο της έρευνας

Στα πλαίσια της εκπόνησης της έρευνας, οι ερευνήτριες επέλεξαν να εντοπίσουν τις οικογένειες των προσφύγων και μεταναστών από τις οποίες πήραν τη συνέντευξη στο «Κέντρο Ένταξης Μεταναστών» του δήμου Ηρακλείου.

Τα Κ.Ε.Μ θεσμοθετήθηκαν με τον ν. 4368 (ΦΕΚ 21 Α', 2016) και αποτελούν παραρτήματα των Κέντρων Κοινότητας των Δήμων. Το συντονισμό και την λειτουργία του, παρακολουθεί η Διεύθυνση Κοινωνικής Ένταξης. Αποστολή τους είναι, η πληροφόρηση, εξυπηρέτηση και παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών σε πολίτες τρίτων χωρών καθώς και η ανάπτυξη συνεργασιών και δικτύωσης για τη διασύνδεση των ωφελούμενων με υπηρεσίες και προγράμματα κοινωνικής ένταξης.

Για την παρούσα έρευνα επιλέχθηκε ως πεδίο δράσης το Κ.Ε.Μ Ηρακλείου, με σκοπό να αποτυπωθούν οι αντιλήψεις των γονέων/κηδεμόνων, για την ένταξη των παιδιών τους στη χώρα υποδοχής.

B.2.5 Ανάλυση αποτελεσμάτων

Τα όποια δεδομένα προκύπτουν μέσα από τη διαδικασία των συνεντεύξεων με τους πρόσφυγες-μετανάστες που συμμετέχουν στη συγκεκριμένη έρευνα, αναλύονται μέσω της διαδικασίας της θεματικής ανάλυσης, η οποία αξιοποιείται κυρίως στις ποιοτικές έρευνες που χρησιμοποιούν ως ερευνητικό μεθοδολογικό εργαλείο αυτό της συνέντευξης. Όπως είναι σαφές, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα είναι περιγραφικές και αποτυπώνουν την πραγματικότητα έτσι όπως οι ίδιοι βιώνουν, χωρίς ωστόσο να υπάρχει το περιθώριο από την πλευρά τους να δώσουν μία εξήγηση για το λόγο για τον οποίο συμβαίνει αυτό ή να ερμηνεύσουν τα βαθύτερα αίτια του. Ο ερευνητής λοιπόν στα πλαίσια της θεματικής ανάλυσης θα πρέπει να μελετήσει σε βάθος τα δεδομένα που έχει στη διάθεσή του, να τα κωδικοποιήσει και στη συνέχεια να τα ερμηνεύσει με έναν τρόπο όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικό προκειμένου να προχωρήσει στη διεξαγωγή των συμπερασμάτων του (Τσιώλης, 2014).

Στα πλαίσια της θεματικής ανάλυσης οι ερευνητές επιχειρούν να εντοπίσουν κάποιες συγκεκριμένες λέξεις, στοιχεία, εμπειρίες, τα οποία είναι επαναλαμβανόμενα και στη συνέχεια προσπαθούν να τα αναλύσουν, προκειμένου να εξάγουν κάποια συμπεράσματα, η αξιοπιστία των οποίων ελέγχεται κάθε φορά με βάση τα αποτελέσματα άλλων παρόμοιων ερευνών, αλλά και με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία.

B.3 Περιορισμοί και δυσκολίες κατά την έρευνα

Το θέμα το οποίο μελετά η συγκεκριμένη έρευνα και το οποίο αφορά στη διερεύνηση των υιοθετούμενων πολιτικών ως προς την κοινωνική ένταξη των ανηλίκων μεταναστών και προσφύγων είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο και αυτό μπορεί να προκαλέσει σημαντικές δυσκολίες κατά την πραγματοποίηση της έρευνας.

Αρχικά, ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στο γεγονός πως τα ίδια τα παιδιά δεδομένου του νεαρού της ηλικίας τους, δεν μπορούν να συμμετάσχουν σε μία τέτοιου είδους έρευνα, όχι μόνο επειδή είναι ανήλικα και θα έπρεπε πρωτίστως να εξασφαλιστεί η συναίνεση των γονέων, αλλά κυρίως επειδή δεν θα είναι σε θέση να κατανοήσουν πλήρως τις ερωτήσεις που πρόκειται να τεθούν με αποτέλεσμα να υπάρχει κίνδυνος εξαγωγής εσφαλμένων συμπερασμάτων. Για τον λόγο αυτό, οι πληροφορίες αποκομίστηκαν από τους γονείς των παιδιών, σε μια προσπάθεια κατανόησης της κατάστασης που βιώνουν.

Ακόμα, ένας από τους αρχικούς και πιο σημαντικούς περιορισμούς ο οποίος ξεπεράστηκε στα πλαίσια της εκπόνησης της έρευνας, ήταν να βρεθούν οι οικογένειες οι οποίες θα δechόντουσαν να συμμετάσχουν, απαντώντας στις ερωτήσεις που θα τους τεθούν. Παρά το γεγονός πως υπάρχουν πολλοί πρόσφυγες και μετανάστες, η πλειοψηφία τους επιλέγει να διατηρεί χαμηλό προφίλ, ενώ πολλές φορές η καχυποψία και η ανασφάλειά τους λειτουργούν ανασταλτικά ως προς τη συμμετοχή τους σε τέτοιου είδους έρευνες. Ωστόσο, οι απαιτούμενες επαφές πραγματοποιήθηκαν εγκαίρως και έτσι δόθηκε τόσο η έγκριση από το Κέντρο Ένταξης Μεταναστών του Δήμου Ηρακλείου, όσο και η εκδήλωση ενδιαφέροντος για συνεργασία από κάποιους γονείς.

Από την άλλη, ένα ακόμα σημαντικό εμπόδιο ήταν η διασφάλιση από την πλευρά των ερευνητών πως οι ερωτήσεις οι οποίες θα τεθούν, θα γίνονται πλήρως κατανοητές. Η περίπτωση παρερμηνειών ή ασαφειών εξαιτίας γλωσσικών εμποδίων, ήταν πιθανό να δημιουργήσει προβλήματα κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ή ακόμα και να οδηγήσει σε εσφαλμένα συμπεράσματα. Προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοπιστία των απαντήσεων και να εκμηδενιστεί η οποιαδήποτε πιθανότητα παρερμηνείας των ερωτήσεων, οι ερευνητές χρησιμοποίησαν στο πλαίσιο της συνέντευξης διερμηνέα, ο οποίος είχε τη δυνατότητα να θέτει τις ερωτήσεις στη γλώσσα των συμμετεχόντων.

Μία ακόμα σημαντική δυσκολία σε ό,τι αφορά τη διαδικασία διεξαγωγής της ατομικής ημι-δομημένης συνέντευξης, ήταν οι οικογένειες οι οποίες θα δεχτούν να συμμετάσχουν να έχουν τον απαιτούμενο ελεύθερο χρόνο προκειμένου και να είναι σε θέση να τον διαθέσουν για τις ανάγκες της συμμετοχής τους στη συγκεκριμένη έρευνα, όπως επίσης, ο ίδιος προβληματισμός περιορισμένου χρόνου, αφορούσε και τους διερμηνείς. Είναι προφανές πως αυτοί οι άνθρωποι συνήθως έχουν προτεραιότητες οι οποίες σχετίζονται άμεσα με ζητήματα τα οποία αφορούν την επιβίωσή τους και ως εκ τούτου, ενδέχεται να υπάρχουν δυσκολίες ως προς τη δυνατότητα να αφιερώσουν ένα σύνολο 40 περίπου λεπτών προκειμένου να συμμετάσχουν στη συγκεκριμένη έρευνα. Επιπλέον, στο Κ.Ε.Μ Ηρακλείου τη χρονική στιγμή που πραγματοποιήθηκε η έρευνα, απασχολούνταν μόνο ένας διερμηνέας. Άρα μεγάλο ζήτημα ήταν να μπορέσουν να συμπέσουν οι κατάλληλες ώρες και μέρες ώστε να είναι βέβαιη η παρουσία του διερμηνέα σε όσες συνεντεύξεις ήταν απαραίτητο. Λύση στη συγκεκριμένη δυσκολία αποτέλεσε η καλή συνεργασία των ερευνητών με το προσωπικό του Κ.Ε.Μ για να γίνει ο σωστός προγραμματισμός των συνεντεύξεων σε μέρες και ώρες που θα εξυπηρετούν τόσο τις οικογένειες των προσφύγων όσο και τον διερμηνέα. Τέλος θα πρέπει να σημειώσουμε ότι δεν εντοπίστηκαν κηδεμόνες αλλά μόνο γονείς που δέχτηκαν να συμμετέχουν στην παρούσα

μελέτη, κάτι που προέκυψε σε προχωρημένο στάδιο και δεν μπορούσαν να το γνωρίζουν οι ερευνήτριες όταν εγκρίθηκε ο τίτλος της πτυχιακής εργασίας.

B.4 Ανάλυση και παρουσίαση ερευνητικών ευρημάτων

B.4.1 Εισαγωγή

Η παρούσα ποιοτική έρευνα βασίζεται σε ημι-δομημένες συνεντεύξεις και εστιάζει στην ένταξη των παιδιών μεταναστών και προσφύγων από τη σκοπιά των γονιών τους που είναι και εξυπηρετούμενοι του Κ.Ε.Μ του Δήμου Ηρακλείου. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στο Κέντρο Κοινότητας, κτήριο που στεγάζεται και το Κ.Ε.Μ ως παράρτημά του και όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι έδειξαν αμέριστο ενδιαφέρον και διάθεση να πάρουν μέρος ώστε να απαντήσουν με απόλυτη ειλικρίνεια για το θέμα έρευνας και να μοιραστούν τις απόψεις, τις σκέψεις και τις εμπειρίες τους. Η ενσωμάτωση των προσφύγων, των μεταναστών και των παιδιών τους στις χώρες υποδοχής αποτελεί μία περίπλοκη και δύσκολη διαδικασία, κατά την οποία η προσπάθεια που χρειάζεται να κάνουν τόσο οι αρμόδιες υπηρεσίες όσο και ο μετακινούμενος πληθυσμός για να επιτευχθεί με επιτυχία είναι μεγάλη.

Στην έρευνα αναλύονται ζητήματα που έχουν σχέση με τις αντιξοότητες κατά την κοινωνική ένταξη τόσο των γονέων όσο και των παιδιών. Δίνεται μεγάλη βάση στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες και μετανάστες κατά την άφιξή τους στην χώρα μέχρι και το πώς έχουν προσαρμοστεί και ενσωματωθεί σήμερα. Ακόμα διερευνάται το πώς αντιλαμβάνονται οι γονείς, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στην προσπάθεια τους να ενταχθούν στην κοινότητα. Τέλος αναφέρεται η άποψη των συμμετεχόντων όσο αναφορά το ρόλο του Κ.Ε.Μ και το κατά πόσο τους βοήθησε στην δικτύωσή τους.

Ο κορμός των ερωτήσεων, βασίζεται στους παρακάτω τέσσερις άξονες επιχειρώντας να διαπιστωθούν:

- ❖ Τα δημογραφικά στοιχεία των εξυπηρετούμενων/συνεντευξιαζόμενων.
- ❖ Τα προβλήματα τα οποία προκύπτουν στην προσπάθεια των προσφύγων να ενταχθούν στο εσωτερικό της κοινωνίας και τον τρόπο με τον οποίο τα βιώνουν τα παιδιά τους.
- ❖ Ποια είναι η άποψη των συμμετεχόντων ως προς τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν τα ίδια τα παιδιά κατά τη διαδικασία της κοινωνικής τους ένταξης και με ποιο τρόπο αυτά μπορούν να ξεπεραστούν μέσα από τη συνεργασία των αρμοδίων φορέων.

- ❖ Η γνώμη των συμμετεχόντων αναφορικά με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο και τη δράση του "Κέντρου Ένταξης Μεταναστών".

B.4.2 Άξονες συνέντευξης

Α Άξονας: Δημογραφικά Στοιχεία Εξυπηρετούμενων/ Συνεντευξιαζόμενων:

- i. Ηλικία
- ii. Καταγωγή
- iii. Εκπαιδευτική Κατάρτιση
- iv. Επαγγελματική Κατάρτιση
- v. Σύνθεση Οικογένειας

Β Άξονας: Τα προβλήματα τα οποία προκύπτουν στην προσπάθεια των προσφύγων να ενταχθούν στο εσωτερικό της κοινωνίας και τον τρόπο με τον οποίο τα βιώνουν τα παιδιά τους.

- i. Ποιοι ήταν οι λόγοι που σας οδήγησαν να έρθετε στην Ελλάδα;
- ii. Πόσο χρονικό διάστημα βρίσκεστε στην Ελλάδα;
- iii. Διαμένετε σε γειτονιά που υπάρχουν κ άλλοι πρόσφυγες/μετανάστες; Σε καταυλισμό;
- iv. Πώς θα χαρακτηρίζατε την διαμονή σας στις γειτονιές του Ηρακλείου;
- v. Ποια είναι τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίσατε στην προσπάθειά σας να ενταχθείτε στην κοινωνία του Ηρακλείου;
- vi. Πώς βίωσαν και πως βιώνουν τώρα τα παιδιά σας τον ερχομό στην Ελλάδα;

Γ Άξονας: Ποια είναι η άποψη των συμμετεχόντων ως προς τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν τα ίδια τα παιδιά κατά τη διαδικασία της κοινωνικής τους ένταξης και με ποιο τρόπο αυτά μπορούν να ξεπεραστούν μέσα από τη συνεργασία των αρμοδίων φορέων.

- i. Τα παιδιά πηγαίνουν σχολείο; Αν ναι, τι τάξη. Υπάρχει τμήμα ένταξης το οποίο παρακολουθούν; Αν όχι, ποιος είναι ο λόγος που δεν παρακολουθούν το σχολείο;
- ii. Ποια προβλήματα/δυσκολίες θεωρείτε πως αντιμετωπίζουν τα παιδιά σας στην καθημερινότητά τους, τα οποία δυσκολεύουν την διαδικασία της ομαλής τους ένταξης στην κοινωνία; *Ζητάμε λεπτομέρειες ανάλογα την απάντηση
- iii. Με ποιόν τρόπο πιστεύετε θα μπορούσαν αυτές οι δυσκολίες/προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά σας, τα οποία δυσκολεύουν την κοινωνική τους ένταξη, να ξεπεραστούν;

- iv. Θεωρείτε ότι οι φορείς θα μπορούσαν να βοηθήσουν σε αυτό; Αν ναι, με ποιο τρόπο;
- v. Θεωρείτε πως είναι τα παιδιά σας ευτυχισμένα/ξέγνοιαστα; Πως νιώθουν ότι «ανήκουν» εδώ;
- vi. Πώς ονειρεύονται το μέλλον τους τα παιδιά σας;
- vii. Υπάρχει η παραμονή τους στην Ελλάδα στα όνειρά τους ή θέλουν να φύγουν;

Δ Άξονας: Η γνώμη των συμμετεχόντων αναφορικά με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο και τη δράση του «Κέντρου Ένταξης Μεταναστών».

- i. Θεωρείται πως ο τρόπος αντιμετώπισής σας από την χώρα, όσον αφορά το νομοθετικό πλαίσιο, σας βοήθησε στην ένταξή σας;
- ii. Θεωρείται βοηθητική την δομή του Κέντρου Ένταξης Μεταναστών;
 - a. Αν ναι, με ποιο τρόπο σας βοήθησε στην δικτύωσή σας στην κοινωνία;
 - b. Αν όχι, για ποιο λόγο;
- iii. Τι παραπάνω θεωρείται ότι θα μπορούσε να κάνει το Κ.Ε.Μ για να βοηθήσει τόσο εσάς, όσο και τα παιδιά σας στην ένταξή σας στην κοινωνία του Ηρακλείου;

B.4.3 Αποτελέσματα έρευνας

Ο πρώτος άξονας αφορά το προφίλ των συμμετεχόντων. Οι συνεντεύξεις που έγιναν ήταν στο σύνολο 10, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι έξι αφορούσαν οικογένειες προσφύγων ενώ οι άλλες τέσσερις οικογένειες μεταναστών. Σε αυτές συμμετείχαν επτά γυναίκες και τρεις άνδρες ηλικίας από 23-52 ετών. Σε συνεννόηση με το Κ.Ε.Μ, όπου έκανε τη διασύνδεσή μας με τους συμμετέχοντες, επιλέξαμε να υπάρχουν άνθρωποι που να κατάγονται από διαφορετικές χώρες. Έτσι κάποιοι από τους μετανάστες κατάγονταν από χώρες όπως η Ρουμανία, η Αλβανία, η Βουλγαρία και η Ουκρανία (ήταν ήδη εγκατεστημένοι στην Ελλάδα πριν τον πρόσφατο πόλεμο) ενώ οι πρόσφυγες από την Συρία, την Παλαιστίνη, το Πακιστάν και το Αφγανιστάν. Αναφορικά με το επίπεδο εκπαίδευσής τους το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών που συμμετείχαν δεν είχαν πάει καθόλου στο σχολείο ή είχαν τελειώσει το δημοτικό, με ελάχιστες περιπτώσεις να έχουν πάει και στο γυμνάσιο. Όπως μας περιγράφουν οι ίδιες:

«μόλις τελείωσα το δημοτικό η οικογένεια μου με πάντρεψε...» (Σ4)

«είχα ξεκινήσει το δημοτικό αλλά δεν το τελείωσα δε χρειαζόταν τότε» (Σ5)

Στην περίπτωση των ανδρών, δηλώνουν πως είχαν παρακολουθήσει την υποχρεωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση:

«έχω τελειώσει το γυμνάσιο, καλά είναι» (Σ9)

Παράλληλα όλες οι οικογένειες που έχουν δημιουργήσει οι συμμετέχοντες απαρτίζονταν από 1-4 παιδιά σε όλο το φάσμα των ηλικιών:

«4 παιδιά έχω , το μεγάλο το παιδί είναι 13, οι κόρες μου είναι 11 και 6 και ο μικρός ο γιος 9 μηνών μωράκι», όπως ανέφερε η Σ5.

Τέλος, η πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων δεν εργάζονται είτε διότι μένουν στο σπίτι φροντίζοντας τα παιδιά τους είτε γιατί δεν μπορούν βρουν κάπου δουλειά, με αποτέλεσμα στις περισσότερες περιπτώσεις το μοναδικό τους εισόδημα να είναι τα επιδόματα που λαμβάνουν:

«δε δουλεύω , μένω στο σπίτι να φροντίζω τα παιδιά έχω και το μωρό μικρό...» (Σ2)

«δεν εργάζομαι τώρα, όταν πρωτοήρθα μου είχαν βρει δουλειά, έφυγα όμως από εκεί γιατί μου είπαν ότι θα κοπεί το ΚΕΑ μου, θα μου έβαζαν ένσημα. Μου είχαν βρει δουλειά μετά ως καθαρίστρια από το πρόγραμμα που ήμουνα στην αρχή [...]φέρονταν όμως σε μένα πολύ άσχημα... και μετά έφυγα δε μπορούσα άλλο...» (Σ3)

«κάνω που και που κάποια μεροκάματα σε δουλειές» (Σ9)

Με τον δεύτερο άξονα α θίγουμε το κομμάτι των λόγων που τους έκαναν να έρθουν στην Ελλάδα αλλά και τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν και αντιμετωπίζουν εδώ. Αρχικά μας ενδιέφερε να γνωρίζουμε το χρονικό διάστημα που βρίσκονται στην χώρα. Η διάρκεια κυμαινόταν από 2 χρόνια μέχρι και πάνω από 20 χρόνια. Δηλώνουν χαρακτηριστικά:

«...23 χρόνια, μισή ζωή...» (Σ6)

Το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στη χώρα φαίνεται να το έχουν περάσει οι μετανάστες σε αντίθεση με τους πρόσφυγες συμμετέχοντες όπου πάνω κάτω βρίσκονται στη χώρα τα τελευταία 3 με 6 χρόνια. Οι λόγοι που οδήγησαν στο να έρθουν στη χώρα οι πρόσφυγες συμμετέχοντες αφορούσαν τις διώξεις, τους πολέμους και τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης στην πατρίδα τους:

«...να μπορέσουν να ζήσουν τα παιδιά μου καλύτερα να μη περάσουν όσα εμείς, μόνο αυτά με νοιάζουν...» (Σ4)

Από την άλλη, οι μετανάστες συμμετέχοντες περιγράφουν την ελπίδα μιας καλύτερης εργασίας ή για να ξεφύγουν από τη φτώχεια, με σκοπό και στις δυο περιπτώσεις να βρουν ένα καλύτερο μέλλον στη χώρα για εκείνους και κυρίως για τα παιδιά τους:

«όταν πρωτοήρθαμε στην Ελλάδα φαντάσου δε μπήκαμε σε κανένα πρόγραμμα άρχισα κατευθείαν τη δουλειά, που γι' αυτό ήρθα, για να μπορώ να συντηρήσω την οικογένειά μου, είχα όμως και τη βοήθεια της μητέρας μου που μας έδινε χρήματα στην αρχή...» (Σ2)

Ερχόμενοι λοιπόν στην Ελλάδα, όλοι οι συνεντευξιζόμενοι αναφέρθηκαν σε προβλήματα και δυσκολίες που αντιμετώπισαν. Αρχικά διαφορετικά ήταν εκείνα που βίωσαν οι πρόσφυγες σε σχέση με τους μετανάστες. Κοινό όλων όμως είτε γονέων είτε παιδιών ήταν η δυσκολία στην γλώσσα και τα οικονομικά προβλήματα. Οι μετανάστες συμμετέχοντες εξέφρασαν όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, την τεράστια οικονομική τους δυσκολία:

«...δεν είχαμε σπίτι..., δεν είχαμε κάποια στήριξη από κάποιον, δεν γνωρίζαμε κανέναν εδώ..., η γλώσσα ήταν δύσκολη πολύ στην αρχή και γενικά το βασικό μας πρόβλημα στην αρχή ήταν το οικονομικό μέχρι να μπορέσει να βρει ο άντρας μου δουλειά και να έχουμε κάποια λίγα χρήματα» (Σ5)

«... στην αρχή δυσκολευόμασταν πολύ οικονομικά, πήγαινα σε εκκλησίες και ζητούσα ρούχα για τα παιδιά, πήγαινα στα συσσίτια και έπαιρνα φαγητό... η γλώσσα δε μας δυσκόλεψε πολύ, σιγά σιγά την μάθαμε» (Σ6)

«...μετά από λίγο καιρό αφού ήρθα χώρισα και έμεινα μόνη μου με το γιο μου οπότε καταλαβαίνεις... οικονομικά βρέθηκα σε δύσκολη θέση...» (Σ7)

Η δυσκολία αυτή σε όλες τις περιπτώσεις, ακόμα και μετά από 20 χρόνια παραμονής στη χώρα, δεν έχει σταθεροποιηθεί, καθώς δυσκολεύονται πολύ να βρουν εργασία. Ακόμα και σε εκείνες τις περιπτώσεις που εργάζεται ο ένας από τους δυο, από τη στιγμή που ο άλλος θα πρέπει να μένει να φροντίζει τα παιδιά, τα χρήματα δε φτάνουν με τις ανάγκες και τους λογαριασμούς να τρέχουν. Βέβαια υπήρχαν οικογένειες, οι οποίες όταν ήρθαν είχαν ήδη κάποιο πρόσωπο από το συγγενικό τους περιβάλλον στην Ελλάδα:

«όταν ήρθαμε στην Ελλάδα είχα αρχικά τη στήριξη της μητέρας μου και του αδερφού μου που είχαν έρθει 2 χρόνια πριν από μένα. Έτσι με βοήθησαν αρκετά και με τη γλώσσα που ήταν κάτι δύσκολο και προσέχοντας η μητέρα μου τα παιδιά μου για να μπορώ εγώ να εργάζομαι και να βγάζω χρήματα» (Σ2)

«όταν πρωτοήρθα είχα στην Ελλάδα την αδερφή μου, η οποία έχει παντρευτεί εδώ και έχει οικογένεια, και στην αρχή μέναμε μαζί της και τη βοηθούσα με τα παιδιά της» (Σ6)

Φαίνεται πως η προσαρμογή για εκείνους ήταν εμφανώς πιο εύκολη από εκείνους που ήρθαν σε μια ξένη χώρα χωρίς να γνωρίζουν κανέναν.

Οι πρόσφυγες από τη δική τους μεριά, καταφτάνοντας στη χώρα ήρθαν αντιμετώπι με κακουχίες που όπως χαρακτήρισαν πολύ έγιναν «μπαλάκι» από καταυλισμό σε καταυλισμό

μέχρι να τους στείλουν στο Ηράκλειο και να μπορέσουν να εγκατασταθούν μόνιμα. Μας λένε χαρακτηριστικά:

«με δυσκόλεψε πολύ η γλώσσα, δεν μπορούσα για πολύ καιρό να κυκλοφορήσω, δεν μπορούσα ούτε σούπερ μάρκετ να πάω δεν καταλάβαινα...» (Σ1)

«όταν ήρθαμε δεν μας έβαλαν σε κανένα πρόγραμμα παρά μόνο μας πήγαιναν από μέρος σε μέρος σαν τα κατσίκια... σαν να μην έχουμε κανένα δικαίωμα και να μην δικαιούμαστε εμείς να ενταχτούμε με τις οικογένειες μας...» (Σ3)

«για ένα χρόνο μας πηγαиноφέρναν και διαμαρτυρόμασταν γιατί τα παιδιά μας δεν πήγαιναν σχολείο μέχρι να έρθουμε στο Ηράκλειο...το πρόγραμμα που ήμασταν δεν υπήρχε πουθενά...» (Σ4)

Αρκετοί ήταν εκείνοι που αναγκάστηκαν να μείνουν στο δρόμο τον πρώτο καιρό ζητιανεύοντας για να θρέψουν τα παιδιά τους και άλλοι αναγκάστηκαν να καταφύγουν σε νοσοκομεία με σκοπό να έχουν στέγη για να μείνουν:

«... μέχρι και να μπούμε στο νοσοκομείο για να μην κοιμόμαστε στο δρόμο και εκεί μας βρήκαν και μας βοήθησαν υπάλληλοι του Κ.Ε.Μ... όταν γράφθηκαν τα παιδιά στο σχολείο ζητήσαμε κάποιον να τους βοηθήσει στην εκμάθηση της γλώσσας και παρακαλούσαμε γι' αυτό διότι τα παιδιά μας ήθελαν πολύ να πάνε σχολείο και μας απαντούσαν πως όταν βάλουν ενισχυτική διδασκαλία για τους Έλληνες τότε θα έβαζαν και για μας... ο μεγάλος ο γιος μου της αδερφής μου έχασε δυο χρονιές από το σχολείο με όλη αυτή τη διαδικασία... κάναμε πολλές αιτήσεις για κοινωνικό φροντιστήριο και δεν μας έβαλαν ποτέ... πριν ένα μόλις μήνα έγραψαν τα παιδιά μας σε κοινωνικό φροντιστήριο μετά από 7 χρόνια» «ενώ σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες όταν βγάζουν άδεια παραμονής και διαβατήριο έχουν κάποια δικαιώματα, εδώ όταν τα βγάλαμε μας πέταξαν στο δρόμο στην κυριολεξία... με τα παιδιά αναγκαστήκαμε να κοιμηθούμε στο δρόμο» (Σ4), «όταν πρωτοήρθαμε μέναμε σε κατάληψη στην Αθήνα... άστα πως ήταν εκεί...έπειτα μας έφεραν στο Ηράκλειο και μπήκαμε στο πρόγραμμα Εστία...εκεί δεν μας βοήθησαν όταν είχαμε ανάγκη να μας πάνε στο νοσοκομείο...» (Σ10).

Μια ήταν η περίπτωση που «στάθηκαν τυχεροί» όπως χαρακτηρίζουν, και βρήκαν γρήγορα κάποιο σπίτι. Όλη αυτή η κατάσταση όμως οδήγησε στο να δεχθούν ρατσιστικές στάσεις από τον ντόπιο πληθυσμό αλλά και τους φορείς, που όπως είπαν δεν υπήρξε καμία ουσιαστική μέριμνα για την ένταξή τους. Τέλος υπήρχαν περιπτώσεις και μεταναστών και προσφύγων, που εκμυστηρεύτηκαν ότι όλες αυτές οι δυσκολίες είχαν επίπτωση στην ψυχική τους κατάσταση:

«από όλη αυτή την ταλαιπωρία απέκτησα πολλά ψυχολογικά προβλήματα... στο σπίτι που μας βρήκαν μετά, επειδή ο άντρας μου είναι ψυχικά ασταθής δεν δικαιούταν τηλεόραση... φύγαμε από τον πόλεμο για να βρούμε την ασφάλεια, εδώ βρήκαμε την ασφάλεια αλλά όχι τη ψυχική γαλήνη...μετά τον ερχομό μας έχουμε επιβαρυνθεί με πολλά προβλήματα υγείας... μετανιώσαμε που φύγαμε τελικά...πήγαμε να βγάλουμε τα χαρτιά μας για την υπηκοότητα και μας είπαν ότι επειδή είμαστε από την Παλαιστίνη μπορούμε μετά από 15 χρόνια... έχουμε βιώσει πολύ ρατσισμό και έχουμε κουραστεί πολύ πλέον!» (Σ3)

Για τη διαμονή τους πλέον, στην πόλη του Ηρακλείου όλοι ανέφεραν ότι ενοικιάζουν σπίτι ενώ άλλοι έχουν προσαρμοστεί πλήρως και άλλοι όχι ανάλογα βέβαια και με το χρονικό διάστημα παραμονής τους. Επιπλέον οι περισσότεροι παραδέχτηκαν ότι οι σχέσεις τους με την υπόλοιπη γειτονιά και τους ανθρώπους που συναναστρέφονται καθημερινά είναι φιλικές και πολλές φορές τους βοηθούν με δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίζουν όσο αναφορά τα τρόφιμα, τα ρούχα κτλ.

«ενοικιάζουμε σπίτι τώρα στο Ηράκλειο, στην αρχή δυσκολευτήκαμε πολύ πλέον μετά από τόσα χρόνια έχουμε προσαρμοστεί και περνάμε πολύ καλά στην πόλη... έχουμε πολύ καλές σχέσεις και με τους γείτονες που είναι ντόπιοι και με βοηθάνε με τρόφιμα κάποιες φορές αλλά και τα παιδιά μου» (Σ2), « κάνουμε παρέα με της γυναίκες από τη γειτονιά της ντόπιες...» (Σ6),

«στην αρχή βιώναμε ρατσισμό από τη γειτονιά, τώρα μετά από τόσο καιρό έχουμε πλέον προσαρμοστεί και με τους γείτονες έχουμε φιλικές σχέσεις» (Σ8).

Στον τρίτο άξονα, οι ερωτήσεις τέθηκαν με σκοπό να μάθουμε τις απόψεις των γονέων αναφορικά με τα προβλήματα που βιώνουν τα παιδιά τους στην καθημερινότητάς τους και πως αυτά τα επηρεάζουν στην ένταξή τους. Ξεκινώντας, είδαμε μέσα από τις απαντήσεις των γονέων, ότι όλα τα παιδιά μικρής ηλικίας αυτή τη στιγμή πηγαίνουν σχολείο. Κάποια από αυτά βέβαια άργησαν να μπουν ή μπήκαν σε μικρότερες τάξεις από αυτή που αντιστοιχούσε στην ηλικία τους, καθώς όπως ανέφερε και η Σ2:

«...όταν μεγάλωσε και έπρεπε να πάει σχολείο ο γιος μου, επειδή δεν είχαμε τα χαρτιά που χρειαζόταν δεν μπόρεσε να μπει κατευθείαν στην τάξη που έπρεπε και έχασε χρονιά... εε μετά αναγκαστικά πήγε πίσω και τον δυσκόλεψε μετά να μάθει τη γλώσσα... η κόρη μου, που γεννήθηκε εδώ αρκετά χρόνια μετά έμαθε κατευθείαν τη γλώσσα και πήγε από νωρίς στο σχολείο»

Άλλοι αντιμετώπιζαν πρόβλημα με τα χαρτιά τους ή με το γεγονός ότι δεν είχαν σταθερή κατοικία:

«τα παιδιά μας ταλαιπωρήθηκαν πάρα πολύ. Εκτός από το γεγονός ότι τα πηγαινόφερναν και δεν είχαν σταθερό και υγιές περιβάλλον για να μένουν, δεν πήγαιναν σχολείο μέχρι να μας φέρουν στο Ηράκλειο... ο μεγάλος γιος μου έχασε 2 χρόνια από το σχολείο. Πριν από ένα μήνα τα παιδιά μας ξεκίνησαν ενισχυτική διδασκαλία όμως πλέον τα παιδιά είναι μεγάλα και είναι πιο δύσκολο να μάθουν τη γλώσσα... αδικήθηκαν πολύ τα παιδιά μας... δεν είχαν ούτε έχουν την ίδια αντιμετώπιση με τα ντόπια.» (Σ3)

Το μεγαλύτερο σοκ που είχαν να αντιμετωπίσουν αρχικά όσα παιδιά βίωσαν όλο τον διωγμό από την πατρίδα τους, το ταξίδι και τέλος την γεμάτη εμπόδια εγκατάστασή τους στη χώρα υποδοχής ήταν το ψυχολογικό:

«όταν πρωτοήρθαν τα παιδιά ήταν μεγάλα και αντιλαμβάνονταν γενικά το τι έχει συμβεί. Ήδη κουβαλούσαν την τραυματική εμπειρία του ταξιδιού και τους είχε επηρεάσει αρκετά ψυχολογικά. Όταν ξεκίνησαν να πηγαίνουν και σχολείο εκτός του ότι τους έβαλαν σε μια τάξη πίσω από αυτή που θα έπρεπε να πηγαίνουν, δεν τους παρείχαν κάποια παραπάνω βοήθεια για να μπορέσουν να μάθουν τη γλώσσα και να παρακολουθούν το μάθημα»

«από την άλλη τα παιδιά μας δυσκολευτήκαν στην αρχή και στο φαγητό. Όταν τους έδιναν έτοιμα γεύματα για να τρώνε επειδή δεν ήταν στις δικές τους γεύσεις δεν μπορούσαν να το φάνε» (Σ8)

Το δεύτερο μεγαλύτερο εμπόδιο ήταν, η γλώσσα:

«τα παιδιά μου δυσκολεύτηκαν στην αρχή με τη γλώσσα αλλά από τη στιγμή που πήγαν σχολείο προσαρμόστηκαν εύκολα και έμαθαν γρήγορα τη γλώσσα... τους βοήθησαν πολύ σε σχέση με άλλες περιπτώσεις που έχω ακούσει, τα δικά μου τα παιδιά και βοηθήθηκαν πολύ και δε βίωσαν κάποια μορφή ρατσισμού» (Σ5)

Ξαφνικά βρέθηκαν, ειδικά τα μικρότερα σε ηλικία παιδιά, από τη μια μέρα στην άλλη σε μια ξένη χώρα με μια τελείως άγνωστη για εκείνα γλώσσα, νοοτροπία, κουλτούρα να πρέπει να ζήσουν πια εδώ. Οι περισσότεροι κάνουν λόγο πως τον πρώτο καιρό δεν μπορούσαν να βγαίνουν από το σπίτι διότι δεν καταλάβαιναν τίποτα. Έπειτα αφού ξεκίνησαν τελικά το σχολείο όπως αναφέρει ο Σ10:

«...η γλώσσα, που δεν την γνώριζαν καθόλου τους δυσκόλεψε αρκετά μέχρι να ξεκινήσουν να πηγαίνουν σχολείο και να καταλαβαίνουν τουλάχιστον τα βασικά».

Οι οικογένειες που είχαν μικρά σε ηλικία παιδιά ανέφεραν πως τους ήταν πιο εύκολο σχετικά με εκείνες που ήταν μεγάλα τα παιδιά, να μάθουν τη γλώσσα και με τα χρόνια να μπορέσουν

να προσαρμοστούν. Υπήρξαν όπως μας είπαν και περιπτώσεις που βίωσαν διακρίσεις στο σχολικό πλαίσιο τόσο από καθηγητές:

«οι δάσκαλοι δεν βοηθούν παραπάνω τα παιδιά μου παρά τα αγνοούν» (Σ3)

«... κάτι ρώτησε η δασκάλα η κόρη μου σήκωσε το χέρι και της είπε σταμάτα μη μιλάς εσύ... ενώ της εξηγεί πως δεν καταλαβαίνει, εκείνοι λένε στο παιδί ότι είναι ίδιο με τα υπόλοιπα παιδιά και δεν θα κάνει ειδικές επεξηγήσεις... τα παιδιά μας μεγαλώνουν και δεν καταλαβαίνουν εν τέλει τίποτα!» (Σ4)

Διακρίσεις ωστόσο φαίνεται να βιώνουν τα παιδιά και από συνομήλικους, γεγονός που τα έκανε να κλειστούν στον εαυτό τους και να μη θέλουν να βγαίνουν από το σπίτι

«στο σχολείο βίωσαν διακρίσεις τόσο από καθηγητές όσο και από τους συμμαθητές τους... τώρα είναι κάπως καλύτερα έχουν αρχίσει και προσαρμόζονται όμως αυτό οφείλεται καθαρά στην ίδια την προσπάθεια των παιδιών που έδειξαν πίστη και υπομονή» (Σ8)

«τα παιδιά μου βίωσαν ρατσισμό και διακρίσεις στο σχολείο τους. Για την κόρη μου πρώτα πρώτα, με τον COVID που έκαναν διαδικτυακά μαθήματα και έδιναν laptop και tablet σε όσα παιδιά δεν είχαν δεν πήρε τίποτα. Τους είπε στο σχολείο πως δεν έχουμε λεφτά να πάρουν και της είπαν δεν φτάνουν για όλους. Έτσι έμεινε στην ίδια τάξη... δεν είναι αυτό αδικία; Γιατί να την πληρώνει το παιδί μου» (Σ10)

Πολλοί γονείς θεωρούν ότι τα παιδιά τους αδικήθηκαν και πως κανένας από τους αρμόδιους φορείς δεν πήρε θέση σε αυτή την αδικία:

«κανένας φορέας ούτε νοιάστηκε για μας και τα παιδιά μας ούτε και μας βοήθησε ποτέ» (Σ8),

«θα ήθελα απλά οι φορείς που είναι αρμόδιοι να κάνουν τη δουλειά τους... δεν γίνετε θεωρώ στο 2022 να γίνονται αυτές οι αδικίες εις βάρος παιδιών» (Σ10)

Για τα παιδιά μεταναστών από την άλλη, ή τα παιδιά τα οποία γεννήθηκαν στην Ελλάδα η προσαρμογή μοιάζει αρκετά εύκολη καθώς πηγαίνουν σχολείο από το νηπιαγωγείο και έχουν μάθει τη γλώσσα, και σε πολλές περιπτώσεις καλύτερα και από τη μητρική τους:

« τα παιδιά μου δεν αντιμετώπισαν προβλήματα στην ένταξη από τη στιγμή που γεννήθηκαν εδώ, έχουν πάει από μικρά σχολείο και έχουν βγάλει και ελληνικές ταυτότητες» (Σ6)

«μέχρι τώρα θεωρώ ότι το παιδί μου δεν έχει έρθει αντιμετώπι με περιστατικά ρατσισμού» (Σ7)

Η καθημερινότητα των παιδιών, σύμφωνα με τους γονείς, περιλαμβάνει το σχολείο, στο οποίο σε μια μόνο περίπτωση υπήρχε τμήμα ένταξης, και έπειτα στο σπίτι, η ενασχόληση με τα μαθήματα και οι βόλτες στη γειτονιά με παρέες. Καμία οικογένεια από τις συνεντευξιαζόμενες δεν μπορούσε να παρέχει για τα παιδιά τους κάποια επιπλέον εξωσχολική δραστηριότητα λόγω οικονομικών δυσκολιών και μόνο μία μπορούσε να ανταπεξέλθει οικονομικά στην ενισχυτική διδασκαλία προσλαμβάνοντας δάσκαλο στο σπίτι για ιδιαίτερα.

Τέλος στην ερώτηση αν είναι τα παιδιά τους ευτυχισμένα εδώ και αν πιστεύουν ότι θα παραμείνουν στην Ελλάδα υπήρχαν διαφορετικές απόψεις. Από τη μια μεν οι γονείς των παιδιών που έχουν προσαρμοστεί πλέον θεωρούσαν ότι τα παιδιά τους είναι πολύ ευτυχισμένα και σίγουρα θα συνεχίσουν να μένουν στην Ελλάδα καθώς τη θεωρούν σπίτι τους:

«τα παιδιά είμαι σίγουρη πως θα μείνουν στην Ελλάδα... ο γιος μου έτσι κι αλλιώς έχει παντρευτεί εδώ... η κόρη μου εδώ νιώθει ότι είναι το σπίτι της. Εδώ πιστεύω ότι θα είναι ευτυχισμένα τα παιδιά μου» (Σ2)

«είναι πολύ ευτυχισμένα τα παιδιά μου εδώ δεν θέλω να φύγουν να πάνε στην Αλβανία» (Σ5)

Από την άλλη υπήρχαν οι περιπτώσεις των οικογενειών που τα παιδιά τους ακόμη βιώνουν πολλές δυσκολίες και δεν πιστεύουν ότι είναι ευτυχισμένα εδώ:

«δεν είναι ευτυχισμένα τα παιδιά μου εδώ, βιώνουν πολλές διακρίσεις και ρατσισμό... δεν θέλω να μείνουν τα παιδιά μου στην Ελλάδα, θέλουν να είναι ευτυχισμένα, να σπουδάσουν και να μην περάσουν όσα περάσαμε εμείς» (Σ3)

Υποστηρίζουν όμως ότι τα ίδια τα παιδιά θα αποφασίσουν εν τέλει αν θέλουν να μείνουν στην χώρα και δε γνωρίζουν αν αυτό θα ήταν το ιδανικότερο σενάριο παρά να βγουν στο εξωτερικό να αναζητήσουν μια καλύτερη ζωή:

«τα παιδιά μου όταν μεγαλώσουν θα αποφασίσουν τι είναι καλύτερο για αυτά, να μείνουν ή να φύγουν πάντως εμείς δεν θα φύγουμε... είναι χαρούμενα εδώ πλέον πιστεύω» (Σ10).

Στον τελευταίο άξονα οι ερωτήσεις που τέθηκαν στους συμμετέχοντες είχαν σκοπό να φωτίσουν τις απόψεις τους και τις εμπειρίες τους σχετικά με τις παροχές που έχουν δεχτεί από το «Κέντρο Ένταξης Μεταναστών» του Δήμου Ηρακλείου. Έτσι λοιπόν, αναφορικά με το τρόπο που τους βοήθησε η συγκεκριμένη δομή στην δικτύωσή τους, οι απαντήσεις των μεταναστών αφορούσαν κυρίως την ενημέρωση και τη διεξαγωγή των επιδομάτων, που πραγματοποιούνται εκεί. Τα επιδόματα τα οποία παίρνουν η πλειοψηφία των

συνεντευξιαζόμενων μεταναστών είναι το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα και το επίδομα στέγασης:

«στο Κ.Ε.Μ μας βοηθούν με το επίδομα ΚΕΑ το επίδομα στέγασης» (Σ6)

Επίσης όπως μας ενημέρωσε η Σ2 λαμβάνει και το επίδομα του παιδιού (Α21). Παράλληλα, οι ίδιες οικογένειες που λαμβάνουν τα συγκεκριμένα επιδόματα, είναι εγγεγραμμένες στη λίστα του Δήμου με σκοπό να λαμβάνουν κουπόνια για σχολικά πρωινά, τα οποία έχουν αναλάβει να δίνουν από το Κ.Ε.Μ:

«...παίρνω και τα κουπόνια για τα σχολικά πρωινά.» (Σ6)

«στο Κ.Ε.Μ εδώ οι κοπέλες μου φτιάχνουν το επίδομα ενοικίου και το επίδομα ΚΕΑ. Μετά παίρνω και για τα παιδιά τα κουπόνια για τα σχολικά πρωινά» (Σ7)

Μια είναι η οικογένεια μεταναστών (Σ5), η οποία ανέφερε πως ως παροχή αναγκαία για τους ίδιους, είναι η διανομή παιδικών ρούχων από φορείς. Γι' αυτό και έρχονται και παίρνουν ένα χαρτί από την δομή, που δηλώνει ότι οι ίδιοι είναι δικαιούχοι. Τέλος επίσης μια οικογένεια ανέφερε την βοήθεια και τις διευκρινήσεις που εκλάμβανε από τη δομή σχετικά με διάφορα αναγκαία χαρτιά τους:

«...και με κάποια χαρτιά δικά μου άμα χρειαστώ διευκρινήσεις, δε μπορώ να πω...»(Σ6).

Αυτή είναι και μια από τις συχνότερες απαντήσεις στην περίπτωση των προσφύγων. Όλοι οι πρόσφυγες συμμετέχοντες εξέφρασαν την άγνοια τους σχετικά με διάφορα έγγραφα, που αφορούσαν την άδεια διαμονής είτε τα φορολογικά τους, τα οποία δεν τους είχε ενημερώσει κανένας πριν ότι θα πρέπει να φτιάχνουν:

«... όταν μας παράτησε το πρόγραμμα και μέναμε στο νοσοκομείο, ήρθαν εκεί υπεύθυνοι από το Κ.Ε.Μ και σιγά σιγά αρχίσαμε να φτιάχνουμε τα χαρτιά μας, μέχρι τότε δεν είχαμε τίποτα...» (Σ3).

Μεγάλη σημασία επίσης και στη δική τους περίπτωση, είχε το επίδομα ΚΕΑ, το οποίο παίρνει η πλειοψηφία και ουσιαστικά αυτό είναι το κύριο και ίσως και μοναδικό εισόδημα της οικογένειας:

«... τώρα το μόνο εισόδημα που έχουμε σαν οικογένεια είναι το επίδομα ΚΕΑ» (Σ4), «παίρνουμε το ΚΕΑ και είναι το μόνο μας σταθερό εισόδημα, αυτό τουλάχιστον είναι κάθε μήνα ότι και να γίνει, ευτυχώς!...» (Σ10)

Ταυτόχρονα ένα μικρότερο ποσοστό απάντησε ότι:

«στο Κ.Ε.Μ κάνουμε το επίδομα στέγασης και το ΚΕΑ. Παίρνουμε επίσης τα τρόφιμα που δίνουν από το ΤΕΒΑ και μας βοηθάει αρκετά αυτό» (Σ9).

Μια οικογένεια τελειώνοντας ανέφερε επίσης την παροχή παιδικών ρούχων. Γενικότερα μέσα από τις απαντήσεις όλων των οικογενειών, μεγάλη βοήθεια για αυτούς ήταν μέσα από το

Κ.Ε.Μ η διασύνδεση με άλλες υπηρεσίες του δήμου που τους αφορούσαν, όπου ερχόμενοι εδώ δεν είχαν ενημερωθεί ότι υπάρχουν όπως το πρόγραμμα ΕΣΤΙΑ:

«το Κ.Ε.Μ μας βοήθησε και γραφήκαμε στο πρόγραμμα ΕΣΤΙΑ, αφού βγήκαμε από το ΗΛΙΟΣ, με βοήθησαν να κλείσω ραντεβού για τα δακτυλικά αποτυπώματα και ότι άλλα χαρτιά χρειάστηκα στην ασφάλεια, μπόρεσα και έκανα το επίδομα ΚΕΑ και γενικά μέσα από τη βοήθεια από το Κ.Ε.Μ αποκτήσαμε έγγραφα κάτι που ήταν πολύ σημαντικό για εμάς!» (Σ1).

Στην ερώτηση τι παραπάνω βοήθεια θα ήθελαν γι' αυτούς και τα παιδιά τους από το «Κέντρο Ένταξης Μεταναστών» οι απαντήσεις όλων των συνεντευξιαζόμενων κινούνταν κυρίως γύρω από βασικές ανάγκες που μπορεί να παρουσιάζουν τα παιδιά τους, λόγω των οικονομικών τους δυσκολιών. Συγκεκριμένα αναφέρουν:

«δεν έχουμε παράπονο αλλά επειδή με ρωτάς θα ήθελα επειδή δυσκολευόμαστε οικονομικά αν υπήρχε σαν παροχή κάποια βοήθεια με τα σχολικά της κόρης μου και ρούχα για τα παιδιά μου για το χειμώνα...» (Σ1),

«θα ήθελα αν γινόταν να παίρνω πιο συχνά ρούχα, να ξεκινήσω να κάνω το επίδομα ενοικίου, για το μωρό μου γάλα ή πάνες καθώς ζοριζόμαστε οικονομικά αφού ο μόνος που δουλεύει είναι ο άντρας μου και δεν φτάνουν τα χρήματα» (Σ5),

«...άμα γίνεται να μπορούσαμε να παίρνουμε κάποια σχολικά αν δίνουν ή κάποια ρούχα για το χειμώνα ζεστά για τα παιδιά, μόνο για τα παιδιά μας θέλουμε πράγματα όχι για μας τους ίδιους» (Σ10).

Επιπλέον εξέφρασαν ότι κάποιες οικογένειες έχουν ανάγκη για παροχές στα παιδιά τους όπως, *« να δίνουν για τα παιδιά μας εισιτήρια για τα λεωφορεία γιατί μένουμε μακριά για να πηγαίνουν με τα πόδια» (Σ4),* ώστε να μπορούν να μετακινούνται, φαρμακευτικές αγωγές όπως αναφέρει η Σ1 *« κάποια οικονομική βοήθεια με τα φάρμακα που παίρνω καθώς είναι ένα πολύ μεγάλο έξοδο αυτό κάθε βδομάδα»,* ενισχυτική διδασκαλία, *«... επειδή τα παιδιά μας είναι στην ηλικία που θα πρέπει να ετοιμάζονται για πανελλήνιες θα θέλαμε να μας βοηθήσετε με ενισχυτική διδασκαλία. Βέβαια αυτό είναι κάτι που θα έπρεπε να μας το παρέχει η κυβέρνηση, εντάξει; απλά δεν ξέρουμε που αλλού να απευθυνθούμε» (Σ8),* νομική βοήθεια σύμφωνα με την Σ2 *« θα ήθελα να ζητήσω βοήθεια με ένα νομικό θέμα με τα χαρτιά της κόρη μου για να μπορέσει να πάρει ελληνική ταυτότητα»,* που στην ουσία δεν ξέρουν που πρέπει να απευθυνθούν για αυτές τους τις ανάγκες και ζητάνε από την δομή κατεύθυνση την οποία δεν έχουν λάβει από κανένα άλλο φορέα ή πρόγραμμα.

B.5 Συζήτηση- Συμπεράσματα

Έπειτα από την επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας, έγινε εκτίμηση των αποτελεσμάτων με βάση των ερωτημάτων που τέθηκαν από τις ερευνήτριες. Στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος βρίσκεται ο τρόπος με τον οποίο βιώνουν τα παιδιά πρόσφυγες/μετανάστες την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία μέσα από την οπτική γωνία των γονέων τους. Πιο συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις που απευθύνθηκαν στους γονείς εστίασαν στην εμπειρία της ένταξης στην ελληνική κοινωνία, τα συναισθήματα που βίωναν γονείς και παιδιά, τη συνεργασία τους με το Κέντρο Ένταξης Μεταναστών, τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν στην καθημερινότητά τους, τα εργασιακά εμπόδια, τις επιπτώσεις στα παιδιά τους, καθώς και τη βοήθεια που έλαβαν από το Κ.Ε.Μ.

Οι μετακινούμενοι πληθυσμοί έρχονται σε μια χώρα που είναι ουσιαστικά «ξένη» για τους ίδιους. Διαφορετικές πολιτισμικές στάσεις, γλωσσικός κώδικας επικοινωνίας, θρησκευτικές πεποιθήσεις, πολιτικά δικαιώματα, ακόμα ίσως και η καθημερινότητα, είναι από τις πιο σημαντικές διαφορές με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι. Αξίζει να σημειώσουμε, πως εκτός των παραπάνω διαφορών, έρχονται αντιμέτωποι με την ξеноφοβία αλλά και τον ρατσισμό που επικρατεί στις ανθρώπινες κοινωνίες (Μπόλκας, 2015). Είναι δύσκολο για αυτούς να βρουν ένα μέρος να ζήσουν αλλά και εργασία που να μπορεί να καλύψει τις καθημερινές τους ανάγκες. Από την άλλη, υπάρχει έλλειψη δικτύων υποστήριξης αλλά και περιορισμένη πρόσβαση στον τομέα της εκπαίδευσης και της εργασίας. Όλα αυτά, μαζί με το γεγονός πως δεν υπάρχει ένα σαφές νομικό πλαίσιο για το τι ακριβώς ισχύει για την νομική τους υπόθεση και την παραμονή τους στην κάθε χώρα υποδοχής, ενισχύει την αβεβαιότητα, την άγνοια και το αίσθημα του φόβου.

Το προσφυγικό ζήτημα αποτελεί ένα σημαντικό παγκόσμιο φαινόμενο το οποίο χαρακτήρισε την χρονιά του 2015. Άνθρωποι, όλων των ηλικιών, εγκατέλειπαν τις χώρες τους λόγω πολεμικών συρράξεων, πολιτικών καταπιέσεων, οικονομικής δυσπραγίας και άλλων αιτιών, αναζητώντας καταφύγιο στη γηραιά ήπειρο. Το φαινόμενο του μεταναστευτικού/προσφυγικού κύματος, επηρέασε την πολιτική, κοινωνική και οικονομική κατάσταση σε πολλές χώρες της Ε.Ε. και δημιουργήθηκε η ανάγκη για συντονισμένη δράση σε παγκόσμιο επίπεδο. Ακόμα και σήμερα είναι ένα ζήτημα που απασχολεί τόσο την ευρωπαϊκή ηγεσία όσο και την εθνική, καθώς τις τελευταίες δεκαετίες εντείνεται συνεχώς και παρουσιάζεται σημαντική αύξηση στον αριθμό των προσφύγων και μεταναστών. Οι άνθρωποι οι οποίοι μετακινούνται διαχρονικά, με σκοπό να αποκτήσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης τόσο για τους ίδιους όσο και για τις

οικογένειες τους, έρχονται αντιμέτωποι με αρκετές δυσκολίες. Δυσκολίες που καλούνται να ανταπεξέλθουν, έτσι ώστε να μπορέσουν να ενταχθούν στην κοινωνία της χώρας υποδοχής.

Με τη παρούσα πτυχιακή εργασία, έχοντας ως δείγμα 10 ανθρώπους, οι οποίοι είναι γονείς – πρόσφυγες/ μετανάστες, έγινε προσπάθεια να διαφανεί η προσωπική τους άποψη, σχετικά με τον τρόπο που βιώνουν τα παιδιά τους την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία. Όπως φαίνεται από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας, οι συνεντευξιαζόμενοι που ανήκαν στην ομάδα των μεταναστών, προέρχονται από χώρες των Βαλκανίων (Ρουμανία, Βουλγαρία, Αλβανία) αλλά και την Ουκρανία. Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι, ανέφεραν πως οι λόγοι οι οποίοι τους ώθησαν στην μετανάστευση ήταν κυρίως οικονομικοί. Η αναζήτηση μιας βελτιωμένης ποιότητας ζωής, με περισσότερες παροχές, μακριά από την οικονομική αδυναμία και την ανεργία, τους οδήγησε στην μετεγκατάστασή τους στην Ελλάδα, αντικατοπτρίζοντας έτσι γενικότερο φαινόμενο της μετανάστευσης που συνδέεται με την αναζήτηση καλύτερης ζωής και την αποφυγή της μη εύρεση εργασίας (Klevmarken όπως αναφέρεται στη Τσιρώνη, 2017).

Αντίστοιχα, οι πρόσφυγες συνεντευξιαζόμενοι, κατάγονται από χώρες της Μέσης Ανατολής, Συρία, Παλαιστίνη, Αφγανιστάν και της Νότιας Ασίας, το Πακιστάν, επαληθεύοντας τα στατιστικά της Ύπατης Αρμοστείας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με δεδομένα του 2022, η Συρία, η Παλαιστίνη και το Αφγανιστάν είναι στις τέσσερις πρώτες χώρες από τις οποίες έχουν καταγωγή οι πρόσφυγες (Operational Data Portal, 2022). Όλοι, ανέφεραν πως ο πόλεμος και οι διώξεις που γινόντουσαν στις χώρες τους, ήταν οι αιτίες για την παράνομη είσοδό τους στην Ελλάδα. Η εύρεση ενός ασφαλούς μέρους για την μετοίκησή τους, έγινε ανάγκη για την επιβίωσή τους, ανάγκη η οποία έθεσε σε κίνδυνο την ζωή τους και των παιδιών τους κατά την διάρκεια τους παράνομου ταξιδιού, κυρίως μέσα από τα νερά της Μεσογείου (Ύπατη Αρμοστεία, 2016).

Σύμφωνα με την θεωρητική ανάλυση, η Ε.Ε. και η Ελλάδα, με την πάροδο των χρόνων και τις ανάγκες που προκύπτουν, θεσπίζουν στρατηγικές ένταξης, που είναι περισσότερο αποτελεσματικές και πιο στοχευμένες. Ιδρύουν οργανισμούς και υπηρεσίες για την υλοποίηση των πολιτικών ένταξης, την διευκόλυνση των προσφύγων και μεταναστών, αλλά και την καθοδήγησή τους. Παρόλα αυτά, οι συνεντευξιαζόμενοι της παρούσας έρευνας, εκδηλώνουν μια αντίθετη προοπτική σχετικά με την αποτελεσματικότητα των μέτρων που λαμβάνονται, των αρμόδιων υπηρεσιών και οργάνων.

Πιο αναλυτικά, η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης θέτει σε κεντρικό άξονα την ένταξη των μεταναστών/προσφύγων, μέσω της απορρόφησή τους στον εργασιακό τομέα κάθε χώρα (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2023). Η Ελληνική Δημοκρατία, δεσμεύεται να καταγράψει τα προσόντα και τις δεξιότητες των προσφύγων με στόχο τη διευκόλυνση της πρόσβασής τους στην αγορά εργασίας και την προώθηση της επιχειρηματικότητας (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2022). Βέβαια, μονάχα το 30% των συνεντευξιαζόμενων αναφέρει πως εργάζεται το παρόν χρονικό διάστημα. Η μακρά περίοδος οικονομικής κρίσης που έχει πλήξει την Ελλάδα πάνω από μια δεκαετία, έχει δημιουργήσει αρκετά προβλήματα στην απασχόληση των μεταναστών και των προσφύγων, που τα παλαιότερα έτη κατέφευγαν στη χώρα με σκοπό την ανεύρεση εργασίας. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ακόμα και αν το χρονικό διάστημα παραμονής τους στη χώρα είναι μεγάλο, διαπιστώνεται πως οι ίδιοι δεν έχουν καταφέρει να ορθοποδήσουν. Ακόμα και οι μετανάστες-συμμετέχοντες στην έρευνα, που η παραμονή τους ξεπερνά την δεκαετία, δεν έχουν καταφέρει να ορθοποδήσουν στον εργασιακό τομέα. Έτσι, η «απορρόφηση» για την οποία μιλάνε οι ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές, στην πραγματικότητα γίνεται εκμετάλλευση, όπως θα αναλυθεί παρακάτω.

Τα εργασιακά και ασφαλιστικά δικαιώματα των προσφύγων και μεταναστών, όπως το ωράριο εργασίας, ο βασικός μισθός, οι υπερωρίες, εμφανίζονται να είναι ίδια με αυτά των Ελλήνων πολιτών σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία (Υπατη Αρμοστεία, χ.χ. και ΥπΜεΑς, 2019. Κεφ.2.2.1.) Ωστόσο, η πληρότητα των συνεντευξιαζόμενων, όπως και οι σύζυγοί τους, χαρακτηρίζουν την εργασιακή τους εμπειρία στην Ελλάδα ως «εκμετάλλευση», την οποία υπομένουν λόγω της ανάγκης για εισόδημα. Ο φόρτος εργασίας, καθώς και το παρατεταμένο εργασιακό ωράριο, δεν αντιστοιχούν στις χαμηλόμισθες αμοιβές που λαμβάνουν. Οι θέσεις εργασίας που κυρίως γίνονται αποδεκτοί είναι χειρωνακτικές, απαιτούν σημαντική μυϊκή δύναμη και σωματική αντοχή, όχι μόνο στο πλαίσιο των εργασιακών προκλήσεων, αλλά και στις δυσμενείς συνθήκες που δημιουργούνται από τους εργοδότες τους. Έτσι, εργασιακό περιβάλλον δεν αποτελεί μέρος κοινωνικοποίησης, αλλά αντίθετα αποτελεί ένα μέρος στο οποίο εκτίθενται σε ρατσιστικές συμπεριφορές και περιθωριοποίηση.

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τους συζύγους των συνεντευξιαζόμενων, εννιά στους δέκα έχουν ασταθή εργασία, χωρίς να είναι δηλωμένοι. Εργάζονται σε πλυντήρια αυτοκινήτων, αποθήκες, ως καθαριστές, μεταφορείς και διανομείς. Τέσσερις σύζυγοι των συνεντευξιαζόμενων στους εννιά, αναφέρουν πως συχνά δεν τηρείται η μισθοδοσία τους, ενώ οχτώ στους δέκα ανέφεραν πως η εργασία που κάνουν τους προκαλεί σοβαρά, κυρίως, μυοσκελετικά προβλήματα και πόνους, γεγονός για το οποίο δεν μπορούν να λάβουν ιατρική

περίθαλψη λόγω έλλειψης ασφάλειας και χρημάτων για την επίσκεψη σε ιδιώτη ιατρό. Είναι φανερό πως οι εργασιακές συνθήκες καθίστανται προκλητικές για την υγεία και την ευημερία των εργαζομένων. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, δύο από τους τρεις εργαζομένους που ανήκουν τόσο στην ομάδα των προσφύγων, όσο και των μεταναστών, έχουν υποστεί ρατσιστικές συμπεριφορές στον εργασιακό τους χώρο, οι οποίες υπερβαίνουν τα όρια της περιθωριοποίησης και αγγίζουν τα όρια της διάκρισης. Στη σύγχρονη εποχή μας, άνθρωποι που ανήκουν στις ευάλωτες αυτές κοινωνικές ομάδες, βιώνουν καταστάσεις που θυμίζουν μια από τις σκοτεινές πτυχές της ανθρώπινης ιστορίας, την πολιτική του Απαρτχάιντ (διαχωρισμός). Αναλύοντας με παράδειγμα συνεντευξιαζόμενης, της οποίας δεν της επιτρεπόταν η χρήση του ανελκυστήρα της οικοδομής εργασίας της λόγω της «βρώμικης» καταγωγής της, διαγράφεται η μεγάλη αποτυχία των πολιτικών ένταξης μέσα από την εύρεση εργασίας. Ενδιαφέρον σημείο στο παραπάνω παράδειγμα, είναι το γεγονός πως η πρόταση για την συγκεκριμένη θέση, έγινε μέσω του Κέντρου Ένταξης Μεταναστών.

Η εργασιακή εξαθλίωση που βιώνουν, καθιστά την διαδικασία ένταξης στην κοινωνία ακόμα πιο δύσκολη. Οι αρνητικές εμπειρίες που αποκτούν οι πρόσφυγες/μετανάστες, μεταφέρονται ως εμπειρίες και στο υπόλοιπο οικογενειακό περιβάλλον. Τα αρνητικά συναισθήματα που αποκομίζουν και το βίωμα του ρατσισμού, τους οδηγούν σε μια αντίθετη κατεύθυνση από την ένταξη. Η κοινωνική περιθωριοποίηση που αντιμετωπίζουν από την χώρα υποδοχής, τους ωθεί στην απομάκρυνση από την ελληνική κοινότητα και στον περιορισμό τους σε κοινότητες-γκέτο. Ως αποτέλεσμα της αναζήτησης ασφάλειας στους ομοεθνείς τους, παρατηρείται να είναι η διάσπαση της κοινωνικής συνοχής, η άνθιση των στερεοτύπων και του συμβολικού αποκλεισμού (Λεοντίσης κ.ά., 2020).

Ένα ακόμη σημαντικό εύρημα της έρευνας, που αναδύεται από τις αναφορές των συνεντευξιαζόμενων, σχετίζεται με το αντίκτυπο που έχει η ανεργία τους, στην διαδικασία ένταξης των παιδιών τους. Οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, είναι απαγορευτικές για την απόκτηση αγαθών, όπως περιποιημένη ένδυση που να ανταποκρίνεται στα πρότυπα της εποχής. Ως αποτέλεσμα, οι οικογένειες αναγκάζονται να βάλουν σε προτεραιότητα τα είδη πρώτης ανάγκης και να αγνοήσουν την πίεση των εποχών για περιποιημένη ένδυση. Έτσι, τα παιδιά να γίνονται στόχος αρνητικών σχολίων και περιπαιχτικών συμπεριφορών από άλλα παιδιά στο σχολικό περιβάλλον. Το φαινόμενο αυτό, παρατηρείται ιδιαίτερα για τα παιδιά σε μικρότερες ηλικίες, όπως διαφαίνεται από το σύνολο των ερευνητικών δεδομένων. Έτσι, το αίσθημα της περιθωριοποίησης που βιώνουν τα παιδιά στο σχολείο, λόγω των εργασιακών

συνθηκών που βιώνουν οι γονείς τους, είναι αρκετά έντονο και επιβλαβές για την ψυχική υγεία και των δυο.

Γίνεται λοιπόν κατανοητό, πως στο εργασιακό κομμάτι, σύμφωνα με το εξεταζόμενο δείγμα, τόσο η εθνική στρατηγική ένταξης, όσο και η μεταναστευτική πολιτική έχει δυστυχώς μέχρι στιγμής αποτύχει.

Οι δυσκολίες που βιώνουν οι γονείς κατά την διάρκεια της ένταξής τους στην ελληνική κοινωνία, έχουν άμεσο αντίκτυπο στην ψυχολογική υγεία των παιδιών τους. Τα παιδιά πρόσφυγες/μετανάστες ήδη βρίσκονται αντιμέτωπα με πολλαπλές, ριζικές αλλαγές. Η απώλεια του σπιτιού τους, της γειτονιάς τους, της καθημερινότητάς τους και η εξαναγκαστική φυγή τους συντελούν στην δημιουργία ψυχικών τραυμάτων (UNCHR, 2017). Πιο σοβαρό, αναφέρεται από τους συνεντευξιαζόμενους να είναι οι εικόνες πολέμου, πολιτικών συρράξεων και οι συνθήκες με τις οποίες ταξιδέψανε για τον ερχομό τους στην Ελλάδα. Το επανειλημμένο βίωμα της αβεβαιότητας για ύπαρξη σταθερής στέγης, τροφής, ασφάλειας, κάνει εξαιρετικά δύσκολη την διαδικασία να ανταπεξέλθουν σε άλλες ανάγκες που έχουν. Ο Maslow, την δεκαετία του '40 μίλησε για την ιεράρχηση των αναγκών του ανθρώπου. Οι ευάλωτες ομάδες των προσφύγων και μεταναστών, φαίνεται να μην πληρούν ούτε τη βάση της πυραμίδας των αναγκών (φυσικές ανάγκες, τροφή, στέγαση, ένδυση), ούτε την αίσθηση της ασφάλειας. Καθιστάτε λοιπόν εξαιρετικά δύσκολη η εκπλήρωση, ή ακόμα και η προσπάθεια απόκτησης των υπόλοιπων βαθμίδων σχετικά με την αίσθηση του «ανήκειν», τη σύναψη σχέσεων, την αυτοπραγμάτωση (Μαυροφίδης, 2018, Gherman, 2012).

Στους ήδη υπάρχοντα παράγοντες, προστίθενται οι στρεσογόνες καταστάσεις τις οποίες αντιμετωπίζουν οι γονείς τους. Τα παιδιά βλέποντας να μην υπάρχει σταθερότητα στο οικογενειακό τους περιβάλλον, είτε σχετικά με την εργασία των γονέων τους, είτε με τη διαμονή, την αντιμετώπιση που λαμβάνουν από την κοινωνία και τις εμπειρίες που μοιράζονται μαζί τους οι γονείς τους, αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες να νιώσουν το αίσθημα της ασφάλειας στο νέο τους περιβάλλον. Είναι προφανή μέσα από τις συνεντεύξεις που λήφθηκαν κατά την διάρκεια της έρευνας, η άρρηκτη σύνδεση της ψυχολογίας των γονέων με την ψυχολογία των παιδιών τους.

Μέσα από την εξέταση των πορισμάτων των συνεντεύξεων, ένα ακόμη θέμα που έγινε αντιληπτό, σχετικά τα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες/μετανάστες με την ένταξή τους στην ελληνική κοινότητα, είναι η επικοινωνία. Ένα από τα βασικότερα εμπόδια που περιεγράφηκε από τους ομιλητές είναι η έλλειψη κοινού κώδικα επικοινωνίας. Λόγω της

έλλειψης γνώσης της ελληνικής γλώσσας, οι πρόσφυγες/μετανάστες δεν μπορούσαν να προσαρμοστούν στο περιβάλλον τους και να εξυπηρετηθούν σε ανάγκες, όπως η αγορά από καταστήματα πρώτων ειδών, με αποτέλεσμα να εγκλωβίζονται στο χώρο που διέμεναν, λόγω της ανασφάλειας και του φόβου. Ακόμα και οι προσπάθειες της κυβέρνησης για την ίδρυση κοινωνικών φροντιστηρίων, δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Όπως αναφέρει μία από τις συμμετέχουσες, η αναμονή για συμμετοχή στο πρόγραμμα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας, υπερβαίνει τον ένα χρόνο, αφήνοντας τις ευάλωτες αυτές ομάδες «ανυπεράσπιστες».

Πάνω από του μισούς συνεντευξιαζόμενους, με μεγάλη δυσχέρεια υπογραμμίζουν την μεγάλη έλλειψη που υπήρχε στην ενημέρωση από τους ελληνικούς φορείς. Ένας από αυτούς αναφέρει πως από τις αρμόδιες αρχές δεν υπήρχε συγκεκριμένη κατεύθυνση και καθοδήγηση παρά μόνο η παραπομπή σε κάποια άλλη υπηρεσία δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο καθυστερήσεων των απαραίτητων ενεργειών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα απουσίας ενημέρωσης που αναφέρεται από συμμετέχοντες στην έρευνα, είναι η έλλειψη πληροφόρησης σχετικά με τον τρόπο εγγραφής στις σχολικές μονάδες. Αποτέλεσμα της παραπάνω κατάστασης, υπήρξε η καθυστέρηση της φοίτησης των παιδιών τους στο σχολείο. Η συγκεκριμένη αποχή, είχε ως συνέπεια τα παιδιά να βιώνουν ακόμα πιο δύσκολα την ένταξή τους, καθώς απομονώνονταν από τον κύριο φορέα κοινωνικοποίησης, το σχολείο. Δεν είχαν την δυνατότητα να συνάψουν φιλίες και γνωριμίες. Αντίθετα, συναναστρέφονταν μονάχα με την οικογένειά τους, πηγαίνοντας έτσι πίσω και την κοινωνικοποίησή τους, αλλά και την εκπαίδευσή τους. Το φαινόμενο αυτό παρατηρήθηκε σε πάνω από τις μισές οικογένειες του δείγματος.

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός πως ενώ οι περισσότερες μητέρες δεν είχαν παρακολουθήσει καμία σχολική βαθμίδα και οι πατεράδες είχαν παρακολουθήσει μονάχα την υποχρεωτική εκπαίδευση, όλοι ανέφεραν πως τα παιδιά τους, ανεξαρτήτως φύλου, συμμετέχουν, ή πρόκειται να συμμετάσχουν στο σχολικό πρόγραμμα σπουδών. Ενώ η Εθνική Στρατηγική Ένταξης, ενσωμάτωσε τις τάξεις υποδοχής στο πρωινό πρόγραμμα σπουδών με σκοπό την επίτευξη της συνοχής, τα παιδιά των συνεντευξιαζόμενων, έζησαν και ζουν την διάκριση και στο σχολικό περιβάλλον. Η πλειοψηφία αναφέρει την επιβάρυνση που έχει η διαφορετική αντιμετώπιση που λαμβάνουν τα παιδιά τους στις σχολικές μονάδες στην ψυχολογία τους.

Δεν είναι όμως λίγες και οι αναφορές συνεντευξιαζόμενων που είδαν διαφορά στην αντιμετώπιση των παιδιών τους στο σχολείο με την πάροδο του χρόνου. Μάλιστα, τονίζουν πως η βελτίωση της καθημερινότητας των παιδιών των συνεντευξιαζόμενων αρχίζει να γίνεται

αισθητή με την ένταξή τους σε μια σχολική μονάδα και την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας ακόμα και σε ελάχιστο βαθμό. Τα παιδιά αποκτούν περισσότερο αυτοπεποίθηση καθώς μπορούν να επικοινωνήσουν με άτομα εκτός του οικογενειακού τους κύκλου. Αισθάνονται να γίνονται μέλος της σχολικής ομάδας, ενώ τα υπόλοιπα παιδιά αρχίζουν να αποδέχονται την διαφορετικότητά τους. Τα παιδιά συνάπτουν φιλίες μεταξύ τους και δημιουργούν δεσμούς. Κρατάνε επαφή και έξω από τα σχολικά πλαίσια, με συναντήσεις στα πάρκα ή στις γειτονιές για να διασκεδάσουν. Με τον τρόπο αυτό φαίνεται να αλλάζει και η διαμονή των προσφύγων και μεταναστών στις γειτονιές του Ηρακλείου. Χωρίς καμία ανάμειξη δημόσιων ή ιδιωτικών φορέων, οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι αποδίδουν αυτήν την αλλαγή στην εκμάθηση της γλώσσας, στον παράγοντα της συνήθειας από τους γηγενείς κατοίκους και την απαλοιφή του φόβου που αισθανόντουσαν, αλλά και στις φιλικές σχέσεις των παιδιών τους. Ομόφωνα οι συνεντευξιαζόμενοι θα αναφέρουν πως στις αρχές η γειτονιά τους είχε αμυντική- ρατσιστική στάση απέναντί τους. Δεν δρούσε με όρους κοινωνικής συνοχής, η οποία αποτελεί στόχο της εθνικής πολιτικής του κράτους, αλλά με σκοπό την «επιβίωση» ενάντια στην απειλή των «ξένων». Παρά την έλλειψη κρατικής βοήθειας, οι ίδιοι οι κάτοικοι της γειτονιάς φαίνεται ότι έχουν αλλάξει στάση ζωής και συμπεριφοράς. Ξεκίνησαν να λειτουργούν πιο ενωτικά, βοηθώντας την μειονότητα και όχι περιθωριοποιώντας την. Η ενωτική λειτουργία που επιδεικνύουν πλέον οι κοινότητες στην υποδοχή των προσφύγων και μεταναστών, έχει θετικές επιπτώσεις στην προαγωγή της ένταξής τους στη νέα κοινωνία. Η συνύπαρξη των παιδιών των δύο αυτών ομάδων στα ίδια σχολεία, καθώς και η εγκαθίδρυση φιλικών σχέσεων και κοινωνικών δεσμών με τα γηγενή παιδιά, συντελεί στην ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία και στην ανάπτυξη του αισθήματος του «ανήκειν».

Η γραφειοκρατία, για την οποία εξέφραζαν δυσαρέσκεια όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι, δεν παρείχε βοήθεια, αλλά επέβαλλε επιπλέον εμπόδια. Μία από αυτές τις περιπτώσεις περιγράφεται από μία από τις συνεντευξιαζόμενες, η οποία αναγκάστηκε να εισαγάγει την ίδια, τα δύο παιδιά της και τον άνδρα της στο νοσοκομείο, διότι δεν είχαν κατάλληλο καταφύγιο. Αυτή η ιστορία είναι κοινή σε άλλες τρεις οικογένειες προσφύγων. Τέσσερις οικογένειες, για να αποφύγουν την διαμονή στον δρόμο με τα παιδιά τους, αναγκάστηκαν να επιλέξουν το νοσοκομείο ως καταφύγιο, ένα μέρος όπου η εμπειρία δεν μπορεί να θεωρηθεί ευχάριστη.

Οχτώ από τους δέκα συνεντευξιαζόμενους οι οποίοι δεν είχαν κανένα πρόσωπο αναφοράς στην πόλη του Ηρακλείου μιλούσαν για ανύπαρκτη κοινωνική μέριμνα απέναντι στην κατάσταση και τα προβλήματα ένταξης που αντιμετώπιζαν και εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν. Η αδυναμία αυτή της πολιτείας, ήταν σε βαθμό που και οι οχτώ αναφέρουν βαριές επιπτώσεις

στην ψυχολογική υγεία τόσο των ίδιων, αλλά κυρίως των παιδιών τους. Με τις μαρτυρίες αυτές, γίνεται έντονα φανερή η αναποτελεσματικότητα των μέτρων της εθνικής στρατηγικής ένταξης και στο κομμάτι της ένταξης, παρά τις συνεχείς αναθεωρήσεις που λαμβάνει.

Σχετικά με το γλωσσικό πρόβλημα, η λύση δεν προέκυψε από κάποιο δημόσιο φορέα, αλλά από τη διαμονή των προσφύγων και μεταναστών στη χώρα. Επιπλέον, τα παιδιά που παρακολουθούσαν τα σχολικά μαθήματα βοηθούσαν τους γονείς τους στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, δεδομένου ότι δεν υπήρχε άμεση μέριμνα για όλους τους πρόσφυγες και μετανάστες στον τομέα αυτό.

Σε ό,τι αφορά τα πρακτικά ζητήματα εφαρμογής, το ελληνικό σύστημα ασύλου παρουσιάζει, πλήθος εγγενών αδυναμιών και προβλημάτων. Αυτές οι αδυναμίες σχετίζονται με τον σχετικά πρόσφατο χαρακτήρα του θεσμού του ασύλου στη χώρα μας, την ανυπαρξία μιας σύγχρονης, προβλεπτικής και μακρόπνοης μεταναστευτικής πολιτικής, την έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής και ειδικευμένου προσωπικού, τη γραφειοκρατική και διεκπεραιωτική αντιμετώπιση του ασύλου από τις αστυνομικές υπηρεσίες, τη συγκέντρωση της διαδικασίας λήψεως αποφάσεων σε κεντρικό επίπεδο και τις μακροχρόνιες διαδικασίες χορήγησης ασύλου. Μέσα από την ανασκόπηση του θεσμικού πλαισίου, των διαδικασιών ασύλου και ένταξης που αφορούν στους πρόσφυγες, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι οι πολιτικές ενσωμάτωσης στη χώρα μας δεν είναι βιώσιμες. Απεναντίας, το ισχύον σύστημα αξιολογείται ως ιδιαίτερα δυσλειτουργικό.

Στην πράξη, διαπιστώνεται απλά μία προσπάθεια ανάπτυξης αποσπασματικών ενταξιακών διαδικασιών, οι οποίες ωστόσο δεν επιφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Όπως προκύπτει από τις αναφορές των προσφύγων και μεταναστών, η άφιξή τους στη χώρα, συνοδεύεται με μια πληθώρα εμποδίων. Η χώρα μας μετά και το τελευταίο ρεύμα μεταναστών/ προσφύγων που δέχτηκε, φάνηκε να είναι ανέτοιμη για να υποδεχτεί μια τόσο μεγάλη ροή πολυπολιτισμικότητας. Οι μετακινούμενοι αυτοί πληθυσμοί, μετά από ένα μεγάλο ταξίδι γεμάτο κινδύνους, έχοντας βιώσει κακουχίες, επιβιβάζονται σε δουλεμπορικά ή φουσκωτά, για να καταφέρουν να φτάσουν στην Ελλάδα. Κωπηλατούν χρησιμοποιώντας τα χέρια τους στις πρόχειρες λαστιχένιες βάρκες για πολλά χιλιόμετρα. Οι κάτοικοι των σημείων εισόδου αναφέρουν πως οι δουλέμποροι, συνεργάζονται με Έλληνες συνεργάτες που δίνουν το «σινιάλο» απέναντι. Σύμφωνα με μαρτυρίες λιμενικών, όταν πλησιάζει ελληνικό περιπολικό σκάφος, οι άνθρωποι σκίζουν τις βάρκες με το μαχαίρι που κουβαλάνε μαζί τους και πέφτουν στο νερό ζητώντας βοήθεια. Αυτός είναι ένας τρόπος για να φτάσουν στην Ελλάδα επισημαίνουν στις συνεντεύξεις, στοιχηματίζοντας τη ζωή τους με το βέβαιο πνιγμό και το

θάνατο. Αν δε συλληφθούν, συνεχίζουν παράνομα το ταξίδι τους για την Κεντρική Ευρώπη. Άλλωστε, η πλειονότητα των προσφύγων και μεταναστών δεν προσδοκούν στην εγκατάστασή τους στην Ελλάδα. Όσοι από αυτούς δεν βρουν διέξοδο να συνεχίσουν το ταξίδι τους, έρχονται αντιμέτωποι με την δυσλειτουργία που αναφέρθηκε και προηγουμένως. Πολλές είναι οι περιπτώσεις που οι άνθρωποι μετακινούνται από καταυλισμό σε καταυλισμό, με άθλιες συνθήκες διαβίωσης, χωρίς κανένα φορέα στην πράξη να μπορεί να εγγυηθεί για την ασφάλειά τους αναγκάζοντάς τους να μένουν μέχρι και ολόκληρες οικογένειες στον δρόμο. Μονάχα μέσα από το νοσοκομείο, τα άτομα του δείγματος της έρευνας ανέφεραν πως ήρθαν σε επαφή με κάποιους από τους υπάλληλους του «Κέντρου Ένταξης Μεταναστών». Με την διασύνδεση που έκαναν με το πρόγραμμα Εστία, οι άνθρωποι αυτοί μπόρεσαν και μπήκαν προσωρινά σε κάποιο σπίτι.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, η σχολική ένταξη των παιδιών επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, οι οποίοι μπορούν να συσχετιστούν με την ανάλυση των αποτελεσμάτων της ερευνητικής διαδικασίας. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, τα παιδιά ερχόμενα στην χώρα έχουν έρθει αντιμέτωποι με πλήθος δυσκολιών. Συνέπεια όλων αυτών είναι η δυσκολία των παιδιών να επανέλθουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, επομένως όσο πιο άμεσα γίνεται η εγγραφή τους στο σχολείο, τόσο πιο άμεσα αρχίζει η προσπάθεια για την επανένταξή τους στην κοινωνία και την προετοιμασία για την συνέχεια της ζωής τους. Παράλληλα, η ρουτίνα του σχολείου βοηθάει και την υπόλοιπη οικογένεια να βρει την κανονικότητα και το πρόγραμμα, το οποίο έχει εγκαταλείψει μαζί με το σπίτι της. Η ένταξη των παιδιών προσφύγων στα ελληνικά σχολεία έχει διττά θετικές πλευρές, καθώς θα εκπληρωθεί το θεμελιώδες δικαίωμα τους στην εκπαίδευση, χωρίς να υποβαθμιστεί η ποιότητα της εκπαίδευσης στη σχολική τάξη, ενώ θα χτιστεί ξανά η ελπίδα τους για το μέλλον. Βέβαια στην πράξη η ενσωμάτωσή τους στη σχολική κοινότητα δεν είναι πάντα εύκολη. Όπως μας εξέφρασαν οι συμμετέχοντες, λόγω καθυστερήσεων να εγκατασταθούν μόνιμα κάπου, υπήρξαν πολλές περιπτώσεις που τα παιδιά τους έχασαν κάποιες χρονιές ή μπήκαν σε μικρότερες τάξεις αναλογικά με την ηλικία τους. Βλέπουμε λοιπόν, ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γονείς κατά την άφιξη τους και μέχρι την προσαρμογή τους έχουν άμεσο αντίκτυπο στην ένταξη των παιδιών τους. Βασικό πρόβλημα όπως προέκυψε από τις συνεντεύξεις είναι η γλώσσα, η οποία επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την απόδοσή τους στο σχολείο και στις κοινωνικές τους σχέσεις λόγω έλλειψη επικοινωνίας. Σε μια διαπολιτισμική κοινωνία, πρέπει να προωθείται η συνοχή που βασίζεται στην πολιτιστική και γλωσσική ταυτότητα κάθε λαού. Από την άλλη, η εκπαιδευτική ανεπάρκεια των εκπαιδευτικών σε θέματα διαπολιτισμικής

εκπαίδευσης διευρύνουν το χάσμα και τα προβλήματα ένταξης των μαθητών στην σχολική κοινότητα. Πολλές ήταν οι αναφορές για φαινόμενα διακρίσεων μέσα στις σχολικές τάξεις γεγονός που αποθαρρύνει και κάνει τα παιδιά να κλείνονται ακόμα περισσότερο στον εαυτό τους. Όλοι οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι η σχολική κοινότητα πρέπει να εξαλείψει την διαφορετικότητα και να προωθεί την ισότητα ώστε να επιτευχθεί η αφομοίωση των μειονοτικών πληθυσμών. Επομένως, για να έχουν όλοι οι μαθητές ίσες ευκαιρίες, πρέπει να υποστηριχθεί η διαφορετικότητα. Έτσι, ενώ στην πραγματικότητα οι πρόσφυγες εγκαταλείπουν τα σπίτια τους με σκοπό να προσφέρουν στα παιδιά τους ένα καλύτερο και ασφαλέστερο μέλλον μακριά από τον πόλεμο και τις διώξεις, στο τέλος καταφέρνουν να ζουν σε ένα ασφαλές περιβάλλον περιτριγυρισμένο όμως από τους κινδύνους της φτώχειας, του στιγματισμού και του αποκλεισμού σε τελική φάση των παιδιών τους. Επιπλέον κάτι ακόμα που παρατηρήθηκε μέσα από τις συνεντεύξεις είναι το γεγονός ότι σε μόνο μια περίπτωση υπήρξε στο σχολείο τμήμα ένταξης- τάξεις υποδοχής, όπου στοχεύουν στην ψυχοκοινωνική υποστήριξη των παιδιών, την ενδυνάμωση της ταυτότητάς τους μέσα στο νέο περιβάλλον που ζουν και την επιστροφή σε μια ήρεμη ρουτίνα, που τα παιδιά αυτά έχουν στερηθεί. Στην πράξη λοιπόν, πάλι, βλέπουμε ότι υπάρχουν ελλείψεις ως προς τη μέριμνα για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το Κ.Ε.Μ του δήμου Ηρακλείου είναι υπεύθυνο για την πληροφόρηση, εξυπηρέτηση, συμβουλευτική υποστήριξη για θέματα και δίκτυα ένταξης μεταναστών. Οι συνεντεύξεις για την συγκεκριμένη πτυχιακή έγιναν από εξυπηρετούμενους του Κ.Ε.Μ με σκοπό να διευρυνθεί τόσο η ένταξη των παιδιών μεταναστών και προσφύγων από τη σκοπιά των γονέων τους που είναι και εξυπηρετούμενοι του Κ.Ε.Μ όσο και ο ίδιος ο ρόλος της συγκεκριμένης δομής. Όπως παρουσιάστηκε και μέσα από τα ευρήματα των συνεντεύξεων, ο χαρακτήρας της δομής υπήρξε πολύπλευρος. Είτε μέσα από τα επιδόματα, που πολύ ανέφεραν ως το μόνο οικογενειακό τους εισόδημα, είτε από παροχές όπως η διανομή τροφίμων, ρουχισμού, σχολικών, κουπονιών για σχολικά πρωινά κ.ά. είτε μέσα από την επαφή με τον διερμηνέα και το νομικό του κέντρο, που ήταν υπεύθυνοι για τη διασύνδεση τους με άλλες υπηρεσίες και τυχόν νομικά θέματα που είχαν. Τέλος από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων σχετικά με το τι παραπάνω υποστήριξη θα ήθελαν γι' αυτούς και τα παιδιά τους από το «Κέντρο Ένταξης Μεταναστών», οι απαντήσεις όλων κυρίως κινούνταν γύρω από βασικές ανάγκες που μπορεί να παρουσιάζουν τα παιδιά τους, λόγω των οικονομικών τους δυσκολιών, τονίζοντας πως γι' αυτούς το σημαντικότερο μέλημα τους είναι η υγεία και ευτυχία των παιδιών τους. Το βασικό κενό που εντόπισαν οι περισσότεροι σχετίζονταν κυρίως με τους

φορείς που έρχονται σε επαφή με την είσοδό τους στη χώρα και με την απουσία μιας ολοκληρωμένης πολιτικής, που θα αφορά την ένταξη τους στην κοινότητα. Σχετικά με το ΚΕΜ σημαντικό θα ήταν η ενίσχυση της δομής με παραπάνω διερμηνείς, καθώς αυτή τη στιγμή υπάρχει μόνο ένας, ώστε να μπορεί να εξυπηρετηθεί μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού χωρίς καθυστερήσεις. Καταλήγοντας, η συνεργασία που προάγει το κέντρο με τους πρόσφυγες και μετανάστες είναι κάτι εξελισσόμενο και με διάρκεια.

Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι η ανάγκη για ένταξη δεν είναι απλώς μια θεωρητική διαπίστωση, ούτε ξεκινά από αντιλήψεις φιλανθρωπίας, δεν περιέχει απλά όρους μιας μονομερούς αλληλεγγύης ή ακόμη μιας συγκεκριμένης ιδεολογικής αντίληψης. Η ανάγκη της κοινωνικής ένταξης των ανήλικων μεταναστών/προσφύγων και γενικότερα των οικογενειών τους μπορεί να εξασφαλίσει τη συνοχή των τοπικών κοινωνιών, να στείλει ένα ηχηρό μήνυμα ευρύτερα, δημιουργώντας ένα περιβάλλον αμοιβαίας κατανόησης και σεβασμού. Σε αυτή τη διαδικασία ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης μπορεί και πρέπει να είναι ουσιαστικός, ώστε αυτές οι αξίες που μπορούν να κάνουν την κοινωνία μας πολύ καλύτερη, να φέρουν πιο κοντά το όραμα για μια κοινωνία των όλων, των ίσων και των διαφορετικών.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Βαρουξή Χ, Σαρρή Ν., (2012). *Μετανάστευση και ένταξη: προκλήσεις και διακρίσεις στο Αφουξενίδης*, Σαρρή, Τσακηρίδη (επιμ), "Ένταξη των μεταναστών: Αντιλήψεις, πολιτικές, πρακτικές, ΕΚΚΕ, Αθήνα.

Βέικου, Μ. (2017). *Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα σήμερα: Εμπόδια και Προκλήσεις*. Ανακτήθηκε από: https://overcomingbarrierstomulticulturalism.files.wordpress.com/2016/09/veikou_eox.pdf τελευταία πρόσβαση: 10/10/2022.

Γενική Συνέλευση Ηνωμένων Εθνών. (1989). *Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού*. Ανακτήθηκε από: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bcbf83a2> τελευταία πρόσβαση: 19/2/2023.

Δετοράκης, Θ. Ε. (1986). *Ιστορία της Κρήτης*.

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή. (2007). *Η μεταναστευτική πολιτική*. Παπαζήση.

Επίσημη Εφημερίδα Ε.Ε. (2012). *Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT> τελευταία πρόσβαση: 13/1/2023.

Επίσημη Εφημερίδα Ε.Ε. (2013). *Οδηγία 2013/35/ΕΕ*. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0035&from=DE> τελευταία πρόσβαση: 28/1/2023.

Ευρωπαϊκή Ένωση. (2022). *Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Άσυλο | Ευρωπαϊκή Ένωση*. European-Union.europa.eu. Ανακτήθηκε από: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/european-union-agency-asylum-euaa_el τελευταία πρόσβαση: 6/2/2023.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020). *Σχέδιο δράσης για την ενσωμάτωση και την ένταξη για την περίοδο 2021-2027*, Βρυξέλλες. Ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0758&from=EN> τελευταία πρόσβαση: 21/10/2022.

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (n.d.). *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Retrieved June 22, 2022. Ανακτήθηκε από: <https://www.europarl.europa.eu/portal/el> τελευταία πρόσβαση: 12/1/2023.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. (2007). *Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης*. Ανακτήθηκε από: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4d3410592> τελευταία πρόσβαση: 12/12/2022.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. (2023). *Μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ*. www.consilium.europa.eu. Ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-migration-policy/> τελευταία πρόσβαση: 30/1/2023.

Ζωγραφάκης, Σ. Κόντης, Α. & Μητράκος, Θ. (2009). *Τα βήματα των μεταναστών στην ελληνική οικονομία*. Αθήνα: ΙΜΕΠΟ.

Ηνωμένα Έθνη. (1951). *Σύμβαση Του 1951 Για Το Καθεστώς Των Προσφύγων*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/01/04-symvasiprotokollo.pdf> τελευταία πρόσβαση: 2/2/2023.

Καραμαγκάλης, Ι. (2016). *Το Προσφυγικό Πρόβλημα Το 2015*. Ανακτήθηκε από: <https://www.dianeosis.org/2016/02/to-profil-twn-prosfygikwn-rown-pros-tin-ellada-to-2015/> τελευταία πρόσβαση: 20/2/2023.

Καρανικόλα, Ζ. (2015). *Η διαχείριση της πολιτισμικής ετερότητας με βάση το διεθνές και το ελληνικό νομικό πλαίσιο. Διαπολιτισμική ευαισθησία και ικανότητα των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Αιτωλοακαρνανίας, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Πατρών Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών*. Ανακτήθηκε από: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/36257#page/1/mode/1up> τελευταία πρόσβαση: 29/10/2022.

Κασιμάτη, Κ. (2003). *Κοινωνικές επιστήμες και πρωτοπορία στην Ελλάδα 1950-1967*. Αθήνα : Gutenberg.

Κατέμη, Π. (2022). *Απόψεις εκπαιδευτικών για την μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδας*. Ανακτήθηκε από: <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/7109> τελευταία πρόσβαση: 20/3/2023.

Καψάλης, Α. (2017). *Μετανάστευση και εργασία στη σύγχρονη Ελλάδα*. Διδακτορική διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Ανακτήθηκε από: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/41813?lang=el#page/1/mode/2up> τελευταία πρόσβαση: 28/2/2023.

Κομπότη, Δ. (2013). *Μετανάστευση και ένταξη στο κοινωνικό σύνολο μέσω της κοινωνικής ενσωμάτωσης*. Κοινωνική Εργασία - Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών. τ. 27 (No 109), 44-46.

Λεοντίσης, Β., Τσαγκρώνη, Β., Βοσινάκης, Γ., Γεροδήμος, Ρ., Δημοπούλου, Δ., Καρυώτης, Γ., & Σκλεπάρης, Δ. (2020). *Συγκριτική Ανάλυση Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων στην Ελλάδα Προσωπικές Εμπειρίες, Βέλτιστες Πρακτικές, Προτάσεις Πολιτικής*. διαΝΕΟσις. Ανακτήθηκε από: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2020/01/immigration_report_final.pdf τελευταία πρόσβαση: 4/12/2022.

Μαυρίδου, Μ. (2020). *Προοπτικές κοινωνικής και οικονομικής ένταξης προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Ανακτήθηκε από: <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/24179> τελευταία πρόσβαση: 18/1/2023.

Μαυροφίδης, Α. (2018). Δημιουργία ντοκιμαντέρ με θέμα: “Ο κοινωνικός αποκλεισμός των προσφύγων.” Ανακτήθηκε από: <http://hdl.handle.net/11610/23194> τελευταία πρόσβαση: 20/2/2023.

Μουσούρου, Λ. Μ. (2003). *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*. Αθήνα : Gutenberg.

Μπάγκαβος, Χ., & Παπαδοπούλου, Δ. (2003). *5 15 Μεταναστευτικές Τάσεις και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική*. Ανακτήθηκε από: https://www.inegsee.gr/sitefiles/files/MELETH_15.pdf τελευταία πρόσβαση: 2/12/2022.

Μπόλκας, Ν. (2015). *Πολιτικές μετανάστευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα: στρατηγικές ένταξης*, Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Ανακτήθηκε από: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/35899#page/1/mode/2up> τελευταία πρόσβαση: 5/3/2023.

Παπαδοπούλου, Ό. (2005). *Βαλκανικές Χώρες και Μετανάστευση Προς Την Ελλάδα*, Μετά το 1990, Πανεπιστήμιο Αιγαίου Τμήμα Γεωπονίας. Ανακτήθηκε από:

<https://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/6139/file0.pdf?sequence=2> τελευταία πρόσβαση: 16/2/2023.

Παρασκευόπουλος Μ., Μπίλια Α., & Παρασκευοπούλου Π. (2016). Πολυπολιτισμικότητα στη σχολική μονάδα. Αντιλήψεις των μαθητών για τους αλλοδαπούς. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*. Ανακτήθηκε από: <file:///C:/Users/User/Downloads/350-61-630-1-10-20160425.pdf> τελευταία πρόσβαση: 10/12/2022.

Παρατηρητήριο της Προσφυγικής και Μεταναστευτικής Κρίσης στο Αιγαίο: Αρχική. (n.d.). Archive-Refugeeobservatory.ekt.gr. Retrieved March 22, 2023. Ανακτήθηκε από: <http://archive-refugeeobservatory.ekt.gr/refugeeobservatory/> τελευταία πρόσβαση: 10/12/2022.

Πατσιούδης, Χ. (2022). *Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική και ασφάλεια*. Μεταπτυχιακή Διδακτορική Εργασία. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου Τμήμα Οικονομικών Επιστημών. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.26263/amitos-453> τελευταία πρόσβαση: 5/3/2023.

Τάμης, Α. (2006). *Οι Έλληνες στη Διασπορά*. Ανακτήθηκε από: <https://www.hellenicparliament.gr/onlinepublishing/apd/254-300.pdf> τελευταία πρόσβαση: 27/2/2023.

Τσίπηρα, Π. (2014). *Η ενσωμάτωση των ασυνόδευτων παιδιών στη χώρα ασύλου*. Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης Τμήμα Διοίκησης και Οικονομικής Διαχείρισης, Αθήνα. Ανακτήθηκε από: https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esta/T3/029/10222.pdf τελευταία πρόσβαση: 17/10/2022.

Τσιρώνη, Α. (2017). *Το φαινόμενο της «λαθρομετανάστευσης» στα Δωδεκάνησα: ευρωπαϊκές πολιτικές, ελληνικές πρακτικές και έρευνα πεδίο*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών. Ανακτήθηκε από: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/20457/3/TsironiAngelaMsc2017.pdf> τελευταία πρόσβαση: 1/3/2023.

Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ. (2005). *Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Πόρισμα Για την Ένταξη στη Χώρα Ασύλου*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/4357a91b2.html> τελευταία πρόσβαση: 15/1/2023.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ. (2016). *Ο πόλεμος, η βία και οι διώξεις οδηγούν σε άνευ προηγουμένου αύξηση του εκτοπισμού*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/gr/5534-%CE%BF-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82-%CE%B7-%CE%B2%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CE%B9-%CE%B4%CE%B9%CF%8E%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%BF%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%8D%CE%BD.html> τελευταία πρόσβαση: 5/2/2023.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ. (2018). *Θάνατοι στη Μεσόγειο: Έκκληση Δ.Ο.Μ. και Υπατης Αρμοστείας για κοινή δράση των κρατών-μελών της Ε.Ε.* Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/gr/7550-%CE%B8%CE%AC%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B9-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CF%83%CF%8C%CE%B3%CE%B5%CE%B9%CE%BF-%CE%AD%CE%BA%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%B4-%CE%BF-%CE%BC-%CE%BA%CE%B1%CE%B9.html> τελευταία πρόσβαση: 23/2/2023.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ. (2019). *Το 1 τοις εκατό της ανθρωπότητας έχει ξεριζωθεί: Έκθεση Παγκόσμιες Τάσεις της Υπατης Αρμοστείας*. Ανακτήθηκε από: https://www.unhcr.org/gr/15589-global_trends_2019.html τελευταία πρόσβαση: 10/1/2023.

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ. (2020). *Στατιστικά - UNHCR Ελλάδα*. UNHCR Ελλάδα. Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/gr/%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC> τελευταία πρόσβαση: 12/1/2022.

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. (2016). *Οδηγός Εφαρμογής και Λειτουργίας των Κέντρων Κοινότητας*. Ανακτήθηκε από: https://www.mou.gr/elibrary/Guide_KentraKoinothtas2016.pdf τελευταία πρόσβαση: 21/10/2022.

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. (2022). *Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας*. Ανακτήθηκε από: <https://ypergasias.gov.gr/wp-content/uploads/2022/08/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%A>

[E-%CE%88%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%9C%CE%B5%CE%AF%CF%89%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-](https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/%CE%927-%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-2013.pdf)

[%CE%A6%CF%84%CF%8E%CF%87%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%82-.pdf](https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/%CE%927-%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-2013.pdf)

τελευταία πρόσβαση: 18/1/2023.

Υπουργείο Εσωτερικών. (2013). *Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών*. Ανακτήθηκε από: <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/%CE%927-%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-2013.pdf> Τελευταία πρόσβαση: 21/10/2022.

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2019). *Κεφ 1.2 – Μεταναστευτική ορολογία | Μετανάστευσης και Ασύλου*. Ανακτήθηκε από: <http://www.opengov.gr/immigration/?p=798> Τελευταία πρόσβαση: 3/2/2023.

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2019). *Κεφ 2.2.1 – Νομοθετικό πλαίσιο για τη μετανάστευση | Μετανάστευσης και Ασύλου*. Ανακτήθηκε από: <http://www.opengov.gr/immigration/?p=790> τελευταία πρόσβαση: 10/1/2023.

Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου. (2021). *Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη*. Ανακτήθηκε από: <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2021/12/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%88%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B7-%CE%A4%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%B5-%CE%9C%CE%BF%CF%81%CF%86%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7.pdf> τελευταία πρόσβαση: 21/10/2022.

Υπουργείο Μετανάστευσης Και Ασύλου. (2022). *Ελληνική Δημοκρατία Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη*. Ανακτήθηκε από: <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2022/09/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%88%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B7-%CE%A4%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BC%CE%B5-%CE%9C%CE%BF%CF%81%CF%86%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7.pdf>

[%CE%99%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CF%85%CE%AC%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%82-2022.pdf](#) τελευταία πρόσβαση: 15/1/2023.

Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής. (2019). *Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη*. Ανακτήθηκε από: <https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2020/05/%CE%926-%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%A3%CF%84%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE-2019.pdf> Τελευταία πρόσβαση: 21/10/2022.

Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη. (2017). *Άσυλο και Μετανάστευση*. Ανακτήθηκε από: <https://migration.gov.gr/> τελευταία πρόσβαση: 29/12/2022.

Ξενόγλωσσες/ Μεταφρασμένες

Amnesty International. (2022). *Lithuania: Pushbacks, illegal detention, deception and abuses against refugees and migrants*. Amnesty International. Ανακτήθηκε από: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/06/lithuania-pushbacks-illegal-detention-deception-and-abuses-against-refugees-and-migrants/> τελευταία πρόσβαση: 16/12/2022.

Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στη κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.

Barton, L. (2003). *Inclusive education and teacher education: a basis of hope or a discourse of delusion*. Inaugural Professional Lecture, London: Institute of Education, University of London.

Bauer, T. & Zimmermann, K. (1998). *Causes of international migration: A survey*. Στο: Gorter, P., Nijkamp, P. & Poot, J. (επιμ.) *Crossing Borders: Regional and Urban Perspectives on International Migration*, Aldershot, Ashgate.

Bellwood P. (ed). (2013). *The Global Prehistory of Human Migration*, oxford, John Wiley & Sons.

Berman, H. (2001). *Children and War: Current Understandings and Future Directions*. PHN, σ. 55.

Betts A. (2013). *Survival Migration: Failed Governance and the Crisis of Displacement*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Bitensky, S. (2010). Introductory Note to Council Of Europe Convention On The Protection Of Children Against Sexual Exploitation And Sexual Abuse. *International Legal Materials*,

49(6), 1663. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.5305/intelegamate.49.6.1663> τελευταία πρόσβαση: 6/2/2023.

Boyden, J., & de Berry, J. (Eds.). (2004). *Children and Youth on the Front Line: Ethnography, Armed Conflict and Displacement* (1st ed.). Berghahn Books. Αποκτήθηκε από: <http://www.jstor.org/stable/j.ctt9qddzv> Τελευταία πρόσβαση: 9/1/2023.

Bruce, B. (2001). Toward Mediating the Impact of Forced Migration and Displacement Among Children Affected by Armed Conflict. *Journal of International Affairs*, 55(1), 35–57. Ανακτήθηκε από: <https://www.jstor.org/stable/24357669> τελευταία πρόσβαση: 1/2/2023.

Clark, K. A. (2017). *Are we ready? Examining teachers' experiences supporting the transition of newly arrived Syrian refugee students to the Canadian elementary classroom*. Master diss., University of Toronto. Ανακτήθηκε από: https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/76952/1/Clark_Kathryn_201706_MT_MTR_P.pdf τελευταία πρόσβαση: 8/10/2022.

Coleman J.S. (1988). *Social Capital in the creation of human capital*. *The American Journal of Sociology* 94: 95-120.

Collier, P. (2013). *Exodus: How Migration is Changing Our World*. Oxford, Oxford University Press.

Czaika, M. & de Haas, H. (2014). *The globalization of migration: Has the world become more migratory?* *International Migration Review*, 48, 283–323.

Derald, W.S. (2006). *Multicultural Social Work Practice*. Wiley Publications.

Derluyn, I., & Broekaert, E. (2005). *On the way to a better future: trafficking and smuggling of unaccompanied minors*. *International Migration*.

Derluyn, I., & Broekaert, E. (2007). *Different perspectives on emotional and behavioural problems in unaccompanied refugee children and adolescents*. *Ethnicity & Health*, 12(2), 141–162.

Edwards, A. (2016). “Πρόσφυγας” ή “μετανάστης” – Ποιος όρος είναι ο σωστός; UNHCR Ελλάδα. Ανακτήθηκε από: https://www.unhcr.org/gr/12771-prosfygas_i_metanastis.html τελευταία πρόσβαση: 3/2/2023.

European Commission,(2015). *Declaration on Promoting Citizenship and the common Values of Freedom, Tolerance and non-Discrimination through Education, Paris,17/03/2015.*

Ανακτήθηκε από:

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/images/1/14/Leaflet_Paris_Declaration.pdf Τελευταία πρόσβαση: 28/6/2022.

European Commission. (2020). *EN EN. Ανακτήθηκε από: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files_en?file=2020-11/action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf τελευταία πρόσβαση: 14/2/2023.*

Fazel, M., & Stein, A. (2004). *UK immigration law disregards the best interests of children.* Lancet .

FitzGerald DS, Cook-Martin D. (2014). *Culling the Masses: The Democratic Origins of Racist Immigration Policy in the Americas.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Frezzo M. (2015). *The Sociology of Human Rights: An Introduction.* Malden, MA: Polity Press.

Galli C. (2017). *A rite of reverse passage: the construction of youth migration in the US asylum process.* Ethnic and Racial Studies.

Gatrell P. (2013). *The Making of the Modern Refugee.* Oxford, UK: Oxford University Press.

Gherman, C. M. (2012). Maslow Pyranid – Possible Interpretation. *International Journal of Learning and Development*, 2(1). Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.5296/ijld.v2i1.1520> ελευταία πρόσβαση: 20/2/2023.

Harzig, C., & Hoerder, D. (2009). *What is Migration History?* Polity.

Hatton, T. J. (2009). The Rise and Fall of Asylum: What Happened and Why? *The Economic Journal*, 119(535), F183–F213. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.2008.02228.x> Τελευταία πρόσβαση: 25/1/2023.

International Organization for Migration (IOM), (1999). *Migration and Development.* International Migration, Quarterly review, Vol. 37 No. 1, Special Issue. Blackwell Publishing Ltd, Oxford/ Malden, MA.

Kiagia, M., Kriona, M., & Georgaca, E. (2010). *Social integration of refugees and asylum applicants in Greece*. *Hellenic Journal of Psychology*, 7, 38-68. Greece: Aristotle University of Thessaloniki.

Klevmarken, A. (1993). Demographics and the dynamics of earnings. *Journal of population economics*.

Koser K, Martin S. (2011). *The Migration-Displacement Nexus: Patterns, Processes, and Policies*. New York: Berghahn Books.

[Kourachanis, N.](#) (2019), "From camps to social integration? Social housing interventions for asylum seekers in Greece", *International Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 39 No. 3/4, pp. 221-234. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1108/IJSSP-08-2018-0130> Τελευταία πρόσβαση: 23/1/2023.

Kourachanis, N. (2020). *Symbiosis, Social Inclusion, Integration and Solidarity in Europe: Current Challenges and Future Prospects*. Ed. by D. Syrri. Symbiosis.

Kremer, W., & Hammond, C. (2013). *Abraham Maslow and the pyramid that beguiled business*. Ανακτήθηκε από: https://247caregivingproducts.com/lifenow/Maslow_HierarchyOfNeeds_Pyramid_BBC.pdf τελευταία πρόσβαση: 10/3/2023.

Kvale, S. (1996). *Interview Views: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Li, X. & Wang, D. (2015). *The impacts of rural–urban migrants’ remittances on the urban economy*. *Annals of Regional Science*, 54, 591–603.

Logan, W., Langfield, M. & Craith, M.N. (2010). *Intersecting concepts and practices*, in W. Logan, M. Langfield & M.N. Craith (eds) *Cultural Diversity, Heritage and Human Rights*. Intersections in Theory and Practice. Routledge.

Lubkemann, S. C. (2008). Involuntary Immobility: On a Theoretical Invisibility in Forced Migration Studies. *Journal of Refugee Studies*, 21(4), 454–475. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1093/jrs/fen043> τελευταία πρόσβαση: 11/1/2023.

Louie, A. (2013). *International adoption*. In *Routledge International Handbook of Migration Studies*. ed. S Gold, S Nawyn, pp. 319–30. New York: Routledge.

Madhya, P. (2014). *Indian Minerals Yearbook 2014*. Ανακτήθηκε από: <https://ibm.gov.in/writereaddata/files/09012016093417MADHYA%20PRADESH-2014.pdf> τελευταία πρόσβαση: 16/12/2022.

Mason, J. (2009). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Massey, D. S. (1988). *Economic development and international migration in comparative perspective*. *Population and Development Review*, 14, 383–413.

Naimark, N. M. (2002). *Fires of hatred: ethnic cleansing in twentieth-century Europe*. Harvard University Press.

Nordgren, R.D, (2017). Cultural competence and relational closeness: examining refugee education. *Journal of Research in innovative teaching and learning*.

OECD/EU (2018), *Settling In 2018: Indicators of Immigrant Integration*, OECD Publishing, Paris/European Union, Brussels. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1787/9789264307216-en> Τελευταία πρόσβαση: 19/10/2022.

Operational Data Portal. (n.d.). *Situation Mediterranean Situation*. Data.unhcr.org. Ανακτήθηκε από: <https://data.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179> Τελευταία πρόσβαση: 14/11/2022.

Richmond AH. (1988). *Sociological theories of international migration: the case of refugees*. *Current Sociology*, 36(2):7–25.

Robson, C. (2007). *Η Έρευνα του πραγματικού κόσμου*. Αθήνα: Gutenberg.

Torpey, J. (2000). *The Invention of the Passport. Surveillance, Citizenship and the State*, Cambridge.

Triandafyllidou, A., Maroufouf, M., & Nikolova, M., (2009). *Greece: Immigration towards Greece at the Eve of the 21st Century. A Critical Assessment*.

Tsaliki, E. (2017). Teachers' views on implementing intercultural education in Greece: the case of 13 primary schools. *International Journal of Comparative Education and Development*. Ανακτήθηκε από: <https://www.emerald.com/insight/search?q=Evanthia%20Tsaliki> τελευταία πρόσβαση: 10/10/2022.

UNHCR, (2005). *Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Πόρισμα Για την Ένταξη στη Χώρα Ασύλου*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/4357a91b2.html> τελευταία πρόσβαση: 15/1/2023.

UNCHR. (2009). *Γραφείο Ύπατης Αρμοστείας Των Ηνωμένων Εθνών Για Τους Πρόσφυγες, Εγχειρίδιο Για Τις Διαδικασίες και Τα Κριτήρια Καθορισμού Του Καθεστώτος Των Προσφύγων*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2017/05/handbookcriteria.pdf> τελευταία πρόσβαση: 17/12/2022.

UNCHR. (2009a). *2009 Global Trends Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons Division of Programme Support and Management*. Ανακτήθηκε από: <https://www.unhcr.org/4c11f0be9.pdf> Τελευταία πρόσβαση: 12/2/2023.

UNHCR. (2022). *Πρόσβαση στην Απασχόληση*. UNCHR. Retrieved December 1. Ανακτήθηκε από: <https://help.unhcr.org/greece/el/h-%ce%b6%cf%89%ce%ae-%cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd-%ce%b5%ce%bb%ce%bb%ce%ac%ce%b4%ce%b1/%cf%80%cf%81%cf%8c%cf%83%ce%b2%ce%b1%cf%83%ce%b7-%cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd-%ce%b1%cf%80%ce%b1%cf%83%cf%87%cf%8c%ce%bb%ce%b7%cf%83%ce%b7/> τελευταία πρόσβαση: 6/2/2023.

UNICEF. (2014). *The State of the World's Children 2014 in Numbers: Every Child Counts*. Ανακτήθηκε από: <https://data.unicef.org/resources/state-worlds-children-2014-numbers-every-child-counts/> τελευταία πρόσβαση: 22/10/2022.

UNICEF. (2015). *Progress for Children: Beyond Averages, Learning from the MDG's* *supra* *n* 2. Ανακτήθηκε από: https://issuu.com/unicefpublicationsnewyork/docs/progress_for_children_2015_en_web_2 τελευταία πρόσβαση: 19/10/2022.

Watters, B. (2008). *Refugee children. Towards the next horizon*. New York: Routledge.

Woodward, A. & Kohli, M., (2001). *Inclusions and Exclusions in European Societies*. Routledge, London and New York, σ.6-20.

Zolberg AR, Suhrke A, Aguayo S. (1989). *Escape from Violence: Conflict and the Refugee Crisis in the Developing World*. Oxford, UK: Oxford University Press.

